

A. 5325.

• Kollid. •

E. Bornhöhe

jutustus Tallinna elust.

Tallinnas 1903.

G. Pihlaka raamatukaupluse kirjastus.

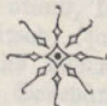
Hind **40** kop.

• Kollid. •

E. Bornhöhe

jutustus Tallinna elust.

Tallinnas 1903.

G. Pihlaka raamatukaupluse kirjastus.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 26-го марта 1903 г.

Типографія М. Мартна, Ревель.

1.

See oli suuvisel pühapäeval, pärast lõunat.

Barun Stern-Himmelshauseni perekond ja tema külalised istusid salongis ja rüüpasid tillukestest portsellan-tasfikestest kohvi. Lahtistest aknatest kostis Dlewise kiriku kellade unine helin fisse, ujkliku kogudust pärastlõunasele jumalateenistusele kutsudes. Bailjel ja laisjal Saijal uulitsjal liikus harwa mõni wanaldane naesterahwafuju, kuldaärtega lauluraamat käes, auuliselt ning aeglaselt kiriku poole.

Barun Stern-Himmelshausen elas juba mitmet aastat Tallinnas, kus suured ja wäikesed kodanikud tema kõrget kuju, pikli wurrusid ja ladusat wiist tundsid. Esiwanematelt päritud mõisa oli ta toreda elulaadi, reiside ja õnnemängude kaastegewusel ammugi „paigale pannud“ ja püüdis nüüd suure salja wanapõlwe endise wara riisimeteaga wõimalikult lõbusasti mööda jaata. Ta oli kõige wanema rüütliseisuse liige, sest tema esiwanimad olidwad nende kulturalandjate seas olnud, kes meie isamaale hariduse ja orjuse walgust tõid, ja perekonna-traditsioni järele widi koguni üks tuntud hommikumaa tarkadest tema suguwõsa alustaja olema. Sellepärast wõis parun ka, kui tahtis, wabameelsuse tujusid ismutada ja linna rahwaga läbi käia, nagu tänagi, kuna kodutohter Milde, „leegi“ suurkaupleja-proua Steward nägusa noore tütreaga ja pastor Schwalbe oma kolme ülitüpsu tütarlapsega tema külalised olidwad.

„Kus mina istun, jääb on ilka esimene plats, ja keda mina oma küljele istutan, seda teen ka ise selle auu wääriliseks“ — see oli üks paruni armsamatest juhtsõnadest eluteel.

Sarnast tõelist wabameelsust näeme tihti oma mõisa jalste juures ja nemad ise armastawad sellega kiidelda. Muidugi peawad need lihtsad surelikud, keda nad endale nii ligi lasewad, vähemasti nii mõistlikud olema, et nad näidatud auust lugu pidada ja seda ka hästi seatud sõnadesega ilmutada oskawad.

Täna oli terwe seltskond iseäralises, rõõmsas ärerüüses. Peenikesed kortsud wana paruni nahkies näos naeratafiwad, paruninna ümargustel põskedel läikis läega katkutaw rõõmukuma, paruness Elise hallidel, muidu itka tõksitel silmadel oli otsekui pehme, soe kate pääl, külaliste jooned awaldastwad osawõtlikka ja uudisahnoid tundmust; isegi toapoiss Jaan, toaneitsi Liisa ja kõõgitiütraf Wiuu piilustiwad paari korral õnnelikult ititades portjeere woltide wahelt fisse.

Kõige selle rõõmu sünnitaja, paruni ainus poeg Benno, oli poole tunni aja eest wõõras riides, kahwatult ja lödisedes koju tulnud ja wanematde hirmunud küsimise pääle ainult kostnud, tema olla praegu suurest hädaohust peasunud. Ilma pilema jututa oli ta toapoissiga oma kambriisse läinud, kust ta natukese aja pärast teises riides, waigistatult ja peaaegu endises ilus bitzwalt jälle wälja tuli, kuna lobukondsed ehmatuse ja uudishimu pärast waevalt hingata suustiwad. Nüüd istus ta pehme leentooli pääl ema kõrwas, kes aeg ajalt tema kulalnappi silitas, sirutas oma tugewaid liikmeid, soendas ennast tohtri nõuul kohwi ja konjakiga ning jutustas oma suurt juhtumist:

„Kuda see tuli? See on warsti ära räägitud. Ma jalutasin Kadrientalis, kuni igawus pääle tuli. Siis läänasin sadamasse, wõtsin purjepaadi mehega ja sõitsin lahe pääle wälja. Teatawasti on see ainus külg, millest see hale waresepesa Tallinn „põhjamaa Neapoli“ nime wahegi ära teenib. Mida laugemalt sa teda näed, seda parem. Tuul oli waiksepoolne, nõnda et meri waevalt lananaha pääle sai, aga paari tunniga jõudsin siiski Naisjaare alla. Sääul waikis tuul peaaegu täiesti ära. Mul oli hmu laugemale sõita, sellepärast tüürisin jaare ja mannermaa wahelt läbi, jaare tagant paremat tuult leida lootes.“

„Ja leidfidgi,“ tähendas wana parun naeratades.

„Leidsin küll ja rõõlem kui waja. Ümber waadates märkasin peagi, kuda Basnamäe tagant must pilw tõusma hakkas.“

„Wist teesama, mis meile linnas kange wihmasagara tõi,“ heitis pastor Schwalbe sõna wähele. „Mina olin jumalateenistuse parajasti lõpetanud, kui tuul mühamana ja kiriku aknad wihmasti põrisema hakkasiwad. Ma ei peasnud täkil ajal käärkambri wälja.“

„Etis wõite ifegi arwata, kuda lugu merel oli. Minu paadimees piilus murega tõuswa pilwe poole ja tegi ümberpööramisest juttu, mina aga seletasin waljusti, et tüür minu käes on ja et ma saare ümber sõtta soowin.“

„Sa oled ikka nii hirmus julge,“ kurtis paruniproua poja kulkalt ägedasti filitades. Wana parun leerutas oma pikki wurrastid ja ütles: „Tubli pois, Benno! Sellest ma näen, et sa minu poeg oled. Argpüksa pole meie sugukonnas italgid olnud.“

„Mina armastan hirmsasti meesterah waid, kes kartust ei tunne!“ hüüdis pastori noorem tütar hõõgawa waimustusega.

„Siisgi — liigjulgeus on Jumala kiusamine,“ õpetas pastor enam oma kolmelümneaasiasit tütreleht kui noort parunit.

Suurkaupleja Stewardi tütar ei teinud suud lahti, waid wõhtis ütsifilmi läikwal pilgul, lordemõõda punas-tades ja lahwatades noore, suurtsugu kangelase otsa. Tema tundmused oliwad nii lähipaisiwad, et parunest Elise, kes teda kõrwalt pilguga riüwas, oma preenitesti huuli wähe arusaadawalt kaäjutama pidi.

„Et arwamisid weel enam lahku ei lähels, jutustan parem lihtsalt edasi,“ ütles Benno, kui ta waraja lonksu kohwi konjakiga oli rüübanud. „Ma tüürisina põhjõõhtu poole, pilwele otse selga pöõrates. Taewas ääts imelikult kiirusega mustaks, nagu ma seda meie laiuseltraadil enne pole näinud, kusagilt kaugelest kostis filmapilgus tume kõõin ja siis saäts kange tuulehõõõ otse kui kehaliä hõõglatäega meie purjest kinni ja wirutas ta sedamaid merde.“

„Ah!“ karjatasiwad paruninna ja präi i Steward ähest suust; ema hakkas tugewasti poja piä ümbert kinni, kui

tabaks ta teda oma läega wette kullumast hoida. Teiste päälituulajate nägubest paistis kõige suurem põnewus.

Benno naeratas meelitatult: „Sinu ebmatu, pai mamma, on wiist suurem kui minu oma oli, kui paat ümber läks. See tuli kõid nii häkitselt, et ma oma mõtteid sugugi korraldada ei jõudnud. Ma ei teadnud midagi karta ega aimata ja olin ta siis weel täiesti külmawereline, kui oma nõretawa pää külma wee sees wälja pistin. Ma sain ennast tüüri laudu ülespoole winnata, kuna waene paadimees wiist masti olla sattus ja ära uppus.“

„Sumalale tänu!“ õhkas paruninna kergitatud rinna põhjast.

„Sumalale tänu, et paadimees ära uppus?“ imestas Benno.

„Ei, et sina ennast ülespoole winnata said,“ seletas paruninna lapseliku ilmajütusega. Paadimehe surm oli tema meehest nii täiesti üksipuhas, et ta seda juhtumist filmipilgulägi oma pääajus kinni hoida ei suutnud. Teised päälituulajad wahetasiwad karme pilgu. Preili Elise wunastas teadmata põhjuse pärast.

„Ema jüda!“ õhkas pastor Schwalbe tundmuserikkalt.

„Minul on sellest mehest kahju,“ kõneles Benno iseäraliku rõhuga edasi. „Tema oli mõnus wanamees, kellega ma tihti merel sõitmas läisin. Ma oleksin teda häa meelega peasta katsunud, aga nüüd hakkas meri nii kurjasti mõllama, et mul enesel peenise wihku tuli. Teie ei usu, kui raske see on, külmetanud lättega wee sees loksuwast, libedast paadipõhjast kinni hoida. Jääkülmad laened uhtuwad mu keha muredaks, sõrmed jääwad kangeks, aga ma hoidsin wiisalt kinni. Kuna häkiline hädawõht mind sugugi ei kohutanud, tundsin nüüd wäga hästi, kuda see pilaldane waewlemine surma suus mulle aegawõbda külma, meeleärabeitlise ahasuse peäle ajas.“

„Kas siis mõtleksid ka ema peäle?“ küsis paruniproua.

„Mõtlesin kah, aga — õigust ütelda — mu päämõte oli siiski: kuda ma siit wiimaks wälja peasen? Ranged tuulehood ajasiwad mind rannast illa kaugmale, lahtise Soome lahe poole, järele wihm pekis mu pää uimaseks, weest tumestatud filmad ei seletanud eespool mingit peas-

mist. Ma ei tea dieti, kui kaua see kestis, wõib olla pool tundi. Siis lõppes wihmasadu ja ma nägin üsna ligidal suurt aurulaewa, mis läänest tulles otse minu otša joosta ahwardas. Ma hakkasin täie kõriga kiskendama ja kättega lordamööda wehklima. Kõle mõte pani mu südame kangesti, walu sünnitawalt tulsuna: mis siis, kui laew otse minu pääle wõi minust mööda sõidab? Aga ei — mind oli tähele pandud. Laewa kait jäi tosemaks, lael oli elawat liikumist näha. Ma märkasin weel, et sääl paati wälja heitma hakati, aga enne kui sellega toime saadi, kadus mu wiimane jõud. Ma tundsin magusat wäsimust enese pääle tulewat, lastin känd lahti ja wajusin wette.”

Jälle tuli karjatus naesterahwaste huultelt ja ka wana paruni nägu wähetas seekord karwa. Pastor ja tohter wangutasiwad päid ja pomisesiwad kaastundlikult „oo, oo!”

„Ma ei tea, kas ma meelemdistuse täiesti kaotasin,“ jutustas Benno edasi, „aga ma ei mäleta ka midagi sellest, mis minuga sündis, enne kui laewa lael lamades filmad lahti ajasin. Minu ümber seisiwad ja poputasiwad mitu inimest. Nende seas filmasin ma ühte, kelle riided weefi tilkusiwad. Minu esimene mõte oli: Jumal tänatud, et paadimees ka peastetud! — aga siis märkasin, et mehel wõdros nägu oli. Warsti sain ka seletuse, mispärast mehe riided märjad oliwad. See oli minu elupeastja. Enne weel, kui paati alla lasta jõuti, oli tema minu allawajumist nähes kõrgelt parralt wette hüpanud ja minu wälja toonud.“

„Brobo!“ kiitis wana parun ja pastori noorem tütar lihas waimustatult juurde: „Waat' niisuguseid mehi mina armastan!“

„Ei tea, kas Teie armastusel testust oleks, kui teda ligemalt näha saate,“ naeratas Benno. „See on kahtlemata wäga julge, auus ja haruldane mees, aga oma näojoonte poolest mitte just noorte preilide ideali laadi. Küllap näete ise — ta lubas warsti siia tulla.“

„Kas täna weel?“ küsis paruninna weidi murelikult.

„Ta wõib wiiie minuti pärast siin olla.“

„Kes ta siis on?“

„Seda ma ei tea.“

„Wist mõni madrus?“

„Ei ole.“

„Mis ta siis siia tuleb?“

„Mina ise kutsusin teda ja oleksin ta häameelega kohe laasa võtnud, aga ta pidi enne wõdrastemajasse sõitma.“

„Sul polnud wist parajaks jootraha's küllalt laahas,“ ütles parun Stern-Himmelshausen wana inimesetundja peenitese naeratusega.

Ra Benno naeratas: „Jootraha? Sina, papa, oled parandamata oma inimeste-põlgamises ja waatab oma kõrgelt seisupaigalt umbusaldusega kõige pääle, mis sinuga mitte vähemast ühekõrgusel feltskitkul astmel ei seis.“

„Änan õpetuse eest, mu poeg.“

„Wota häaks, armas papa. Selle poolest ei'is ja küll wägema'si, kui arwad, et waene wõi alamat sugu inimene ennast ainult jootraha eest õhwerdada wõib.“

„Soo soo. Sa näitad ju waeste ja alamate feltsis õige rõõlesti elutarkust kogunvd olewat.“

Benno punastas teadmata põhjusel ja ldi silmad maha.

„Kas vähemasti tead, luda selle. . . elupeastja nimi on?“ küsis paruninna.

„Master Joffson,“ wastas Benno, nime Inglise keelewiisil wälja rääkides.

„Ruda? Misterdshister?“

„Mis-ter Dshost-son,“ weeris Benno.

„On ta inglane?“

„Ei, amerikklane.“

„Ei's ei wõi ta waene olla,“ naljatas wana parun. „Amerikkased on kõik rikkad. Wähest wõime temale peastmise-medalje muretseada.“

„Sa wõid mind usluda, papa, herra Joffson ei tarwita jootraha ega peastmise-medaljet, waid ta tuleb kui wiisakas, haritud mees waatama, luda inimese läbi läib, teda tema, oma elu pandiks pannes, surma suust peastis,“ ütles Benno tõsiselt. „Ma ei tea, kui rikas tema on, aga ta reisib esimeses kajutis ja ülikondasid on tal nii rõõlesti, et ma tema omadest kohe ühe wälja walida ja selga tõmmata wõisin, luda minu märjad watid laewa päält siia

lubati saata. Pääle selle on ta minust palju paremini koolitatud, tunneb maailma ja oskab huwitavalt juttu westa. Selle tunni ajaga, mis laew weel sadamasse jõudmiseks tarwitas, saime meie wanadeks sõpradeks . . . Aga nüüd" — Benno tõmbas uuri taskust — „peaks ta diguse pärast juba siin olema. Ameriklased ei ole teatawalt ajaraisklased."

Naes'erahwaste pilgud libisesiwad lähtu ülikondade üle. Pastori tütreid tõusiwad püsti ja tegiwad — muidugi ilma mingi ettearwamiseta — peeglite ees tegemist. Mõned minutid läksiwad peaaegu wäiksest mööda. Kõik koosolijad seisisiwad põnewa wotuse mõju all.

Utskell tõlises. Benno largas kui nõelatult püsti, lippas toapoisile ette, tegi oma käega ukse lahti, aitas tulla palitult seljast wõtta ja talutas ta käe alt finni wõttes jaali. Sinna oli ta wana parun juba uuele külalisele wastu läinud, misfugune wiisakus lihtlase „misteri" wastu tema poolt palju tähendas.

„Minu isa — herra Jostson," esiteles Benno.

Parun Stern-Himmelshausen raputas dige tugewasti wõõra lätt.

„Ma olen Teie tõstis tänu wõlgu," ütles ta soojemalt, kui see muidu tema wiis oli. „Ma ei täna Teid mitte ainult selle eest, et Teie minu poja ja juguwõsa wiimse alalhoidja elu peastite, waid et Teie oma wäpra, suuremeelise teoga diget rüütlineelt ilmutasite, mis — paraku! — nüüdsel ajal maailmast nii hästi kui kadunud on."

„Kui Teie minu usaldast oma ujumisekunsti sisse rüütlineeleks tahate nimetada, siis ei ole see nüüdsel ajal sugugi weel nii haruldane asi," wastas amerikkane naeratahes. Ta rääkis Saksa keelt puhtasti, kuigi weidi inglase libisewal sõnewiisil.

Wana ja noor parun talutasiwad külalise, teda eneste keskele wõttes, salongi.

„Meie tänane päewakangelane, mr. Jostson," esiteles wana parun.

Naes'erahwad silmitsesiwad wõõrast piilufilmil. Ei, ilus ja esimesel filmapilgul külgetõmbaw ta küll ei olnud, iseäranis mitte kene Bennoga kõrwu seisdes. Näost lai,

kaunis loopergune ja üleliiga päiwitanud, kehast jämeda wõitu, ka juba julgesti oma 30 aastat wõi roõhem wana, aga laimata riides ja ladusate liikumistega. Kummardus oleks wõinud natuke sügawam olla, ega palju ja Amerika misterist loota wõid? Paruniproua tõmbas kergemalt hinge, tema südamest weeres mure, et amerikklane seltskondlikku kottukõla liig tõhaka olekuga rikkuda wõiks. Sumal tãnatud, seda ei olnud otsekõhe karta. Ka ei jãtnud mr. Jostsoni saapatõllad mingit jälge lãitiwa parketi pããle ja istudes ei tiigutanud ta tooli ega sirutanud jalgu laua pããle. Aga kes ta oli ja mis ta oli? See küsimus ei tohtinud kõige pããlt seletamata jãdda. Sa kallis aeg, meie ajal titub ju iga rikkaks saanud kãstitõuline, iga tõõstuserüütel ja iga õnnelütt kõrgemasse seltskonda, ijeãranis kui ta Sumal teab kust ilmanurgast tuleb!

Kui siis mr. Jostson kõigiga tutvustatud, istet wõtnud, eimese tãnuawalduste tormi oma kõrwust mõõda lastnud ja kõhwitaski kãtte saanud oli, arwas paruniproua paraja filmapilgu tulnud olewat, et äãri-weeri mõõda oma pããsihti kãtte pãũda.

„Teie ei pane wist mitte pahaks,“ algas ta wãga lahkesti, „kui ma Teile õhe weidi lapsiku küsimise ette panen. Mit palju kui mina siamaani amerikklastest kuulnud olen, kirjeldatasse neid ilka kui kalgi südamega ärimehi, dollari-küttisid ja kõigi wãienuste põlgajaid, kelle meelest wõõras elu midagi ei mattsja. Mõõd aga olete Teie, mr. Jostson, oma kallimeelse teoga minu arwamist kõige kaunimal wiisil parandanud... wõi ei olegi Teile wãhest mitte pãris amerikklane?“

Jostson naeratas kentsakalt. Naesterahwad mãrksiwad inestusega, et tema terawad, hallid filmad wãga ilusaks lãisiwad, kui ta naeratas.

„Mina olen õhisriikide kodanik,“ oli tema lühite wastus.

„Aga wist mitte kaupmees ega wabrikant,“ kõbas paruninna uurimisele dõasi. „Wabandage . . . ma ei wõi enesele kõige parema tahtmisega suurkaubanduse asemikku ette kujukada, kes wõhiwõõra inimese pãrast mãssawãsse merde hõppaks.“

„Miks mitte? Ka suurkaupleja wõib osaw Jujusa olla.“

„Tõsi küll, kuid oma osawuse ilmutamiseks waliks ta wist sündsama paiga,“ tähendas wana parun pilgeliht. „Digust ütelda — minagi oleksin Teie pärast waewalt külma wette hüpanud. Ma ei karda surma, aga seda enam kardan ma nohu ja kopsupõletikku.“

„Sel herral on wähest niisugune amet, mis tema teha haiguste wastu teritab,“ algas paruninna uuesti. „Kõik amerikkased ei wõi ju ka mitte kaupmehed ega wabrikandid olla — eks ole tõsi herra . . . Johnson?“

„Johnson,“ parandas amerikklane lahkesti. „Armuline proua leiab wäga terawalt ja dieti, et Amerikas, mis suuruse poolest teine maailmajagu on, mitte ainult kaupmehed ja wabrikandid ei wõi elada. Muidugi on meil ka oma kerjajad ja hulgused, põlluharijad ja käsitöölised, kindralid ja ministrid. Meil on ülepää kõik ametid olemas, nagu teilgi, ja meil ei põlata ühtegi ametit.“

„Maha arwata need, mis wähe fiske toowad,“ tähendas wana parun.

„Ja niisugune amet Teil fiis on?“ küsis paruninna, keda mr. Johnsoni fiskejuhatus hääd aimata ei lastnud, nüüd juba otskoheselt.

Sälle libises lentsakas naeratus amerikkase näo üle.

„Mina? Ma olen mõndagi katsunud. Praegu olen ma wafetaewaja, aga hiljuti olin weel karjane ja loomakaupleja.“

Kohwitafs paruninna käes pörises hädaohtlikult ja tema latali aetud filmist paistis nii diglane ehmatuse, et wana parun seda nähes naeru ei suutnud pidada, kuna Benno ja Elise weidi kahetsewa pilgu wahetasiwad.

„Teie olete naljahammas, mr. Johnson,“ ütles parun Stern-Himmelshausen häätujuliselt. „Minu abitaasa näeb juba waimus, kuda Teie pillta piitsa plaksutades loomit mööda maanteed linna ajate.“

„Wuth, Ferdinand!“ jähwas proua häbi pärast punastades wahela.

„Herra Johnson oli muidugi nõnda nimetatud „rancher“,“ püüdis Benno seltskonna elstitatud arwamisest dien-

bada. „Tema loomapääde arv ulatas kinnetuhandetesse ja maad oli tal rohkem kui meie suuremal majoraalil.“

„Ma mõistan,“ ütles wana parun, „ja nüüd olete muldugi suure wafelaewanduse omanik, trusti liige ja tulewane presidendi-ameti kandidaat — eks ole tõsi?“

„Mis ma olen, seda ma juba ütlesin, mis tulewift toob, seda ei wõi ma teada,“ wastas amerikkane külma-wereliselt. „Meie ärikel on luulewaene, meie ei kaunistata oma leiwateenistust nimedega, mis ametift ilusamad on. Europa suurpõllumehed ja loomakaswatajad nimetawad endid ka weel rüütliks, krahwidiks ja würstidiks; meie anname asjale ühe nime ja jellest on küll.“

Nüüd lendas ka wana paruni näo üle wari, kuna Jostsoni weskallid filmad täit ilmasüütust, elurõdmu ja rahulolemist wastastituse seisupaiga selgituse pärast ilmutaswad. Pi nliktu wailust, mis tema wiimsed sõnad sünnitawad, ei näidanud ta tähelegi panewat. Pastor trummis sõrmedega laua pihia, tema tütreid piilusiwad salahirmuga lohetanud paruniproua poole, noor tohter kortsutas paruni eeskujul wiisakalt kalmu, ehk ta küll wähest niisama kui proua Steward salarõdmu selle jämeda amerikkase üle tundis. Paruness Elise tõmbas oma endise koolide, preili Stewardi pää oma suu juurde ja sosistas: „Paras papale, kes käsib karu narrida? Aga see karu hakkab mind huwitama.“

Preili Steward raputas oma kunstlikult kräjutatud titepääd. Kuda wõis see lakkumata karu jumaliku Benno kõrwal kedagi naesterahwast huwitada?

Benno ei kaotanud oma hääd tuju. Tema oli esimene, kes wailust murdis:

„Kas tead ka, papa, et herra Jostson suur kütt on, kelle eest meie oma jänese- ja põdrajahtidega nurka pugeda wõime?“

Parun Stern-Himmelshausen mõistis oma poja näpunäidet ja tuletas sedamaid meelde, et wiisakus külalise wastu rüütlijugu mehe esimene kohus on.

„Soo?“ ütles ta kähku pääd tõstes ja ennast wäikese nalsjuga wägiwaldselt tujast wälja raputades. „Siis tunnete inuidugi ka karujahti?“

Jah, mr. Jostson tundis ka karujahti ja oskas lõbusasti jutustada. Ta kirjeldas imelikku sündmusi ja nende vägevast raami, Amerika taljumägede ja otvata rohulaante loodust nii kaafatiskuvast, soolas oma juttu Amerika kuiwa naljaga nii sütitavalt, et kuuljad põnewusest ja naerust wälja ei peafemud. Seltstonna oles ja tuju muutusiwad kui nõiduse sunnil. See amerikkane oli ju päris tore pois! Küll oles mõnus, kui niisugune „wärske inimene“ unist seltstonda igapäew elustama tuleks! Ta ei ole ka sugugi enam inetu — seda mõtet sofistatsiwad wähemasti pastori tütreb üks teisele kõrwu, kuna nende filmod lustilikult läikisiwad. Ja kui Jostson wana paruni küsimiste pääle Amerika rahawürstide ettewõtmise-julgust, nende määratud rikkust ja muinõsjutulist toredust kirjeldas, siis põlesiwad ka paruni filmad ja tema tiiwustatud mõte lendas kiisast linnatorterist wälja kuhugile marmorist särawasse würstiloosi lõunamere õitswal rannal, Pariisi ooperi kulisside tahta, Monte Carlo mänguparadiisi saalidesse . . . Oh, seda õnne — weel kord rikkaks saada, weel kord wähemasti sedasama esivanemate wara kätte saada, mis kolmekümne aasta eest nii imeliku kiirusega sulama hakkas, kuni sellest muud järele ei jäänud kui see alaline koll, mis paruni sõõgitiisu rikkus ja teda rahulisti magada ei lastnud: waejus, mille taga wõlapärijad woritseiwad! . . . See amerikkane kõneles nii külma werega miljoniteist — wist oli tal enesel neid küllalt. Mr. Jostsoni wäärtus tõusis paruni filmas ilka kõrgemale, Amerika „mister“ muutus tema arwamises peaaegu auwõdraks, kelle torkawad kõnelekanud mitte ei haowanud, waid ainult waimurikkust ilmutasiwad.

Kui Jostson oma kirjelduse Amerika imelikust edene misest lõpetanud oli, ütles parun Stern-Himmelshausen õhates: „Amerika ühisriigid, nagu ka Saksamaa ja Inglise maa edenewad kõige päält selle pära“, et nende walitsewad rahwad Germani sugu on. Germanlased on inimelise õilmed, kõige maailma loodud walitsejad. Peaaegu kõigil Europa troonidel istuwad Saksja rüütlite järeltulijad. Dieksiwad need ilka kollu leppinud — see maakera oles germanlastele ammuugi liig wäikeseks mängupalliks. Teie,

herra Jostson, näete meie Baltimaad wist eimeste lorida, ja Teile saab siin mõndagi filma puutama, mis Teid imestama ja wõdrastama paneb. See maa pole weel rahwarikas ja ometi ei jää ta oma loomulisi peremehti, Saksja mõisnikkusi enam dieiti toita. Edust wole juttugi — meie kiratseme ja kõngume. Kust see tuleb? Kõit sellest, et ainult walitsew ja juhataw wõim meie, germanlaste, käest ära wdetakse. See maa ditses ja oli kuulus, kuna meil siin weel eeskujuline Saksja aadeli-wabariik oli. Müüd aga rõhub meid wäljaspoolt toores, mõistmata wõim ja kodus puudumad meil tõblilikud, arulad ja wirgad tõblilised.“

„Mina olen kuulnud, et selle maa pärisrahwaid, eestlasi ja lätlast, suures Wene riigis kõige paremate tõbliliste jella loetakse,“ heitis Jostson wahela.

„Teie tarwitate sõna „pärisrahwas“ ekslikus mõttes,“ diendas parun. „Meie, saklad, oleme siin niisama pärisrahwas, sest meie elame siin juba seitsejanda aastat... Aga olgu pääle — need nõnda nimetatud pärismaalased on igapidi mabalamat tõugu inimesed, ifeseiswale hariduse-tõlle tõblimatad poolmetikud ja loomu poolest orjad. Meie, saklad, oleme neid nii laugele harinud, et neist wähemasti tõblilikud orjad on saanud. Selles viiris wõib küll ütelda, et neil ka oma jagu häid omadusi on. Paari aasta eest suri minu wana kutsjar Jüri, kes mind ja minu isa kuuskümmend aastat truuwilt oli teeninud. Keegi rikkaks saanud sugulane wakkus temale mitmel korral palju paremat kohta, aga Jüri wastas loomulikult: „Si, fina pole kellegi jaoks ja omasugust ma teenima ei hakka; jaksateenistus on ilka auus teenistus!“ . . . Kus jarnaseid inimesepärleid weel olemas on, saäl ei wõi weel ütelda, et terve rahwas hukka on läinud. Aga praegustel o'udel peab ta hukka minema, nagu hää koer, kes oma kõige peremehe juurest ära jookseb.“

„Missugustest märkidest näete Teile, et see rahwas hukka minemas on?“ küsis amerikkane.

„Do, neid märkisid wõite iga sammuga pääl näha. Ma ei taha pikemalt harutada, kuida rahwa mõistus ja tõbjõud wähenewad, kuna ülbus, laiskus, joomine ja kuritõbb kasvawad. Teile pruugite ainult natuke aega selle

linna uulitsatel kõnvida, siis paistab Teile juba ilmatu wähe endise ja nüüdse aja laste wahel silma. Teie näete jäl laste wanu ja noori. Wanad, kes weel saaklastelt õpetust on saanud, on alandlikud ja wiisakad, kannawad oma wanu riideid, nende näomood on auus, nende joonedgi peenemad. Seda tuleb harwa ette, et niisugune wanamoodi inimene auukartust oma sündinud isanda ees unustab, muutugu tema seisupail feltielus kuda tahes. Mul on seda üks ainuke lord elus juhtunud, et minu endine ori mind auustada ei tahta. Weil on siin riikas kaupmees, nimega Langberg . . ."

"Kuda — Langberg?" küsis amerikkane järskult.

"Jah, Langberg . . . Teie teda muidugi ei tunne, aga siin linnas on ta oma weidruste ja kuulmata ihuse pärast väga tuntud. Kolmekümne aasta eest oli tema minu juures aidameheks, minu waraga on ta oma rikkusele aluse pannud ja nüüd ei tereta ta mind enam! . . . See on üffil näitus wanade hullaminemisest, aga need noored! Need ajawad riides linna uhtust taga, aga nende liikumised on lohakad, kõnewits hirmus toores, näod loomafarnased, täis rumalust ja häbemata suurstamist. Nad tunnewad väga hästi oma õigusid, mis lühilese nägemisega maailmaparandajad neile kinkinud, aga kohustest pole jutugi. Mõtlege — mina olen mõniford käimateelt maha pidanud astuma, et ennast mitte farnase räpaka lurjuse küljes õõruda!"

"Selle wastu on minul häa abinduu," ütles noor kodutohter. "Ma pidin eila kahe nädala kohta juba kolmanda lepi ostma — lais endist olin ma nende Gesti lurjuse seljal puru's lõõnud."

Pastori tütreid itfitaswad ja wahtiswad auukartusega noore tohtri otsa, kelle nägu küll mitte täiesti Salfia laadi ei olnud, kes aga Salfia ülikoolist paraja portsu rüütlimeelt kaasa oli wõtnud.

Barun kehitas õlast: "Teie, doktor, olete noor ja tugew, aga ta Teie taewasõrwal heljub meie kõige uuem kollitaja, — Wene rahukohtunik. Endisel ajal mõisteti meil lihtsamat kohut ja sellega oliwad kõil rahul. Läks alam ülema wastu häbemataks, siis andsime temale witsu,

et nahk suitses. See mõjus ilta, see parandas inimest jäänawalt."

"Aga kui ülem alama vastu häbemataks läks, mis siis?" küsis Jostson.

"Siis sai jällegi alam naha pääle," naljatas Benno. Parun läkitas pojale tõlbmata nalja pärast noomiwa pilgu ja pööras enese jälle amerikkase poole: "Teie, mr. Jostson, räägite ilka oma Ameerika seisupaigast, kus germanlasel germanlasega tegemist on. Ma usun küll, et germanlane ennast ihunuhtluse läbi parandada ei lase, kuid aastasajad õpetawad, et meie maarahwale wiis kõige parem kaswatamise abinduu on."

"Wähemasti kõige lihtsam," ütles Jostson külmalt. "Teie meelest on germanlaste kõrwal kõik muud rahwad kui lapsed, aga ükskord kaswab ometi iga laps witsahtrinu alt wälja. Sattub ta siis koke kurjale teele, nagu Teie selle maa pärisrahwast tõendate, siis näitab see ometi, et kaswatuse wiisil wiga sees oli. See rahwas ei ole ju weel palju omal jalal seisnud ega oma waimuomadust iseseiswalt awalbada jõudnud. Andke talle wähegi aega ise ennast kaswatada, wähest näete siis aegamööda ka paremat wilja."

"Ei talgi!" kinnitas parun häält tõstes. "Kui meie neid õnnetuid enam kaswatada ega karistada ei wõi, siis langewad nad paarikümne aastaga oma Naia toorusesse tagasi."

"See on täiesti kindel," lisas dr. Milde juurde. "Mina wõin kui asjatundja tõendada, et neis madalates pikkpäades jumalik säde talgi ei wõi süttida. Kui niisugune mongolinägu oma tõatsnina püsti ajab, ütelda tahes: mispoolest sina minust parem oled? — siis keeb minu sees päris kehakil wastumeel üles, ja kuida see tegelikult ilmub, sellest teawad minu räägitud lepid jutustada."

Jostsoni film wälkus. Ta silmitses terawasti tohtri jumekat nägu ja ütles iseäralise rõhuga: "Teie räägite kerpibest ja selle maa pärisrahwast, kui olekivad need lahutamata kottu kaswanud asjad. Ka mina tunnen natuke rahwaste-näoteadust ja ei karda mitte efsida, kui ütlen, et Teie soontes vähemasti suur osa Gesti werd tule

sub. Ega Te selle pärast ometi ennast — lööma ei hatta?... Jääge rahule, mul on veel sõna ütelda. Waadake, minu pääluu ei ole ka mitte ümargune, mu nina seisab loomu poolest natukese püsti, ma küsin Teilt praegu meelega: mis poolest olete Teie minust parem? — ja kõige päält... ma olen sündinud eestlane. Teie kolmas kepp on veel terve — luda arwate?"

Tohter ei lausunud sõna. Tema näo pääl wahetles puna walgega. Teiste kuuljate pääle oli ootamata kolkupõrkamisel see mõju, et kõikide filmis midagi kustus, praegu veel elustatud jooned tardusiwad ja näod pikaks wenisiwad. Pastori tütreid ei leidnud ameriklase küljest enam mingit ilu, paruninna oli minestuse läwel. Nii armutult ei olnud feltskondlikku kolkutõla tema majas veel keegi rikkunud.

Jostson märkas imeselgelt, et temal selle katuse all enam midagi otstida ei olnud — ta oli ise enese „wõimataks“ teinud. Keset hauawaitust tõusis ta ismelt, kummardas üleüldiselt ja läks. Wenno ükspäini saatis teda eeskotta, ei aidanud aga seekord ise tema palitut selga tõmmata, waid kutsus toapoisi. Jumalagajätmisels raputas ta külalise kätt ja lubas teda teisel päewal wõdraste-majasse waatama tulla.

Jostson raputas pääd: „Mis tarbeks? Sest saadik, kui Teie kuulnud olete, et mina Eesti wanematest sündinud olen ja seda ei salga, sest saadik ei ole mul Teie feltskonnas aset. Teie olete wäga hää ja mõistlik noor-mees, aga ma tunnen siiski, et Teie pilk mitte enam nii otsekohene, Teie käesurumine mitte nii soe ei ole kui pool tundi waremalt. . . Urge wabandage ennast! See pole ju Teie süü. Meie kahetse ei ole ju selle maa feltskelu tingimisi loonud ega wõi neid ka oma tahtmisi mööda igal filmapilgul muuta. See on aja asi. Ma kahetsen wäga, et seda heilla küsimust puudutama pidin, aga see tohter äritas mind oma wenmaldega. Elage hästi!“

Uulitsale astudes pühtis Jostson käega üle laia ot-
 saesse, nagu tahaks ta säält kiuslikku kõrbest ära peletada.
 Mamat tõugu inimesel — see oli esimene terwituse, mis
 temale laua igatsetud lodumaa „paremate“ asemikkude
 juust kui piitsahoop vastu filmi lahus. Ja seda ütlesi-
 wad, seda uskusiwad kindlasti inimesed, kes oma kaasrahwa
 tebalist ja waimlist jõudu igapäew oma filmaga näha ja
 wõrrelda wõiswad, inimesed, kelle seniaegsed teod wististi
 mitte ei tunnistanud, et jumalik säde nende eneste päädes
 iseseiswalt süttis.

„Aga mis mul nende narriliste arwamisega tegemist?“
 pahandas Jostson iseenele üle. „Mina, waba Amerika ko-
 danik, kus wähemasti walgete rahwuste wahesid ei tunta,
 lasen ennast selle maalawilise rahwuslisele tülist, sellest tor-
 mitesest weel laasis äritada! Mis on mul sellega tegemist? Mõ-
 telgu siinsed sakslased, mis tahawad, püüdku siinsed eest-
 lased oma auu tõsta, keda wõiwad — minul on see üks-
 puhas. Ma olen siit kõige juurtega wälja kistud, minu
 pärispait on teine. Jägi see wanamoobi linn, mu sün-
 dimise ja kaswamise pait, on mulle täiesti wõõras saanud.“

Jostson elkis, nagu nii mitmed elsiwad, leda saatus
 lodust laugele, päält näha paremasse paita pillutanud.
 Mida laugemale ta Tallinna uulitsatel kõndis, mida roh-
 kem wanast tuntud paitu temale silma puutus, seda enam
 märkas ta, et see linn temale mitte wõõras ei olnud.
 Sel ajal, aastal 188*, oli linn weel weidi wanemat,
 algupäralisemat nagu kui praegu, paljusid uusi ehitusi ja
 ümberehitusi ei olnud weel olemas, uulitsaegu oli waga-
 sem ja ühetasasem. Kõik kandis weel wanast päritud Saks-
 hariduse ja ladusa, mureta kodanikueltu pitserit, kuigi
 Toompää ähwardawal kaljulingul juba mees talitas, kelle
 mõtte- ja teguwits wana asjaseisu sõpradele alalises kol-
 lits oli.

Mõttes kõndis Jostson uulitsast uulitsasse. Ta sil-
 mites wanu koolimajasid, kus ta oma esimese hariduse
 tublidelt Saks kooliõpetajatelt oli saanud, käis Harju-
 wärawa mäel, kust ta linna ümbruse luulelist pilti nii ja-
 gedasti oli imetsenud, sammus säält alla alewisse ja

waatles kaua, ilma sisse astumata, seda wäikest, kängu wajunud majakest, kus tema hääl oli seisnud. Ta ikka selgemalt tundis ta, kuida tema hing tuhandete juurtega nende paikade külge kaswanud oli, ja ikka selgemalt märkas ta ka, et selle „maalapitse“ ajaloo wägivaldfetes pööretes, tema rohwaSte saatuses ja leppimata wastolus midagi pörutawat, turbmängu-sarnast oli, mis ta teda, kaugemal seisjat, mitte puutumata ei jätnud. . .

Jostson hüüdis woorimehe ja sõitis linna sisse tagasi. W. uulitsal peatas ta wanamoodi maja ees, milles, nagu sildist näha, Johann Langbergi rauapood peitses. Põigiti üle uulitja paistis Karl Rettig'i nahapood, mida Jostson kolmeteistkümnne aasta eest weel ei mäletanud näinud oewat. Linnas oliwad mõlemate kaupluste pidajad oma iseäralduste poolest laialt tuntud — Langberg kui kõige juurem kitsipung, Rettig kui kirgiline lõbukütt ja meeleärakeitline wriiskaja. Langberg oli wana raul. elas ülikult ega pidanud ühegi inimesega ei sõprust, ei läbikäimist. Rettig oli noor õitsew mees, kiskide sõber ja kõigi lõbuseltside liige. Langberg oli oma kaupluse kolmekümne aasta eest peategu ilma kopikata asutanud ja ühtepuhku juurendanud, nõnda et teda nüüd päratu rikkaks, tingimata usalduse wääriliseks ärimeheks peeti, eht ta küll ise ennast saatuse wõdratslappels tegi ja oma eluwiihiks enam kõiki muud kui rikka mehe ladusust ilmutas. Rettig oli alles paari aasta eest isalt saanud rahaga kauplemis hakanud, aga juba tõrkusiwad „kõige paremad sõbrad“ temale laenu andmast, juba heljusiwad tundjate silmas pankroti warjud tema nahakaupluse üle.

Et Langbergi pood pühapäewa pärast kinni oli, astus Jostson majadue madalast jalgwärawast sisse, kõndis teadja inimese kindlal sammul räpakaSt, hajewast õuest läbi ja seisatas ainja ukse ees, mis due poolt maja sisse wiis. Ta katsus linki — üks oli lukus.

„Wanamees ei ole oma umbusaldusest midagi kaotanud,“ mõtles Jostson. . .

Ta koputas jämeda kepipäaga ukse pihta, aga mitu korda pidi ta weel õige tubliSti põmmutama, enne kui

ukse tagant weniwate, lohifewate sammude lahin kuulda-
wale tuli.

„Kes jääb pöristab?“ küsis wäike waheaja järele
kounis jäme naesterahwa hääl.

„Tehke lahti!“ hüüdis Jostson.

„Mis?“

Jostson kordas läsku walfemalt.

„Mis ja mäsjad?“ tuli nurisewalt wastuseks.

„Wana Leena on weel kurdimaiks jäänud kui ta enne
oli,“ pomises Jostson, ja peaaegu karjubes lihas ta juurde:
„Tehke üks lahti, ma tahan kaupmehe Langbergiga kokku
saada.“

Aga wana Leena, Langbergi tauaegne tare ja us-
taw teenija, ei teinud üht lahti, waid wastas weel kur-
jemalt: „Ega seda ole! ütle enne, kes sa oled ja mis sa
tahad.“

„Kas ja mind enam häälest ei tunne, Leena? Ma
olen ju sinu wana tuttaw Paul, Langbergi depoeeg, ja
tahan onu jutule tulla,“ müristas Jostson naeratades.

„Mis Paul? Paul on ammugi ära kadunud ja hukka
läinud.“

„Ma olen tõesti Paul — Paul Jostson.“

„Sumal teab, mis petis ja oled. Mine metsa! Pe-
remeesi pole kodu ja ilma temata ei lasa mina inimese
hingele fikse. Kui sul rääkimist on, siis tule homme poodi,
aga nüüd korista oma kodarad!“

„Kas vähemasti tead, kus onu on?“

„Dtsi ise!“

Jälle oli weniwate sammude lohinat kuulda. Jost-
son kehitas õlasiid.

„See oli teine terwitus kalli kodumaa poolt,“ po-
mises ta uulitsale astudes.

Widewit oli juba kätte jõudnud. Uulits oli wäike
kui furnuhaud. Jostson tõndis mõned sihita sammud.
Ta tundis enese üksi ja unustatud olewat. Täna-
käigul oli temale mõnigi tuttaw nägu filma puutunud,
kuid kolmeteistkümnenda-aastane äraolek, meheksaamine ja
wõõrdramaa kliima oliwad teda enasti nii palju muutnud,
et keegi teda ära ei tundnud. Nüüd tuli temale taltsutamata

himu kellegi suguwenna kätt suruda, kellegile sõbralikult fina ütelda, labast maakeelt lobijeda. . .

Ennäh, jääl tuligi jälle tuttawa näoga inimene — lahja kehaga, elawasti punetawate palenukkidega ja hariwa, wakkja lihhabemega mehite. Gall wiltkaabu oli tal pääs, ülikond linnaisanda laadi, tuld püüsiääred õige „gentlemani“ lohta liig lähilefed, ta saapad wahest kolme päewa eest wiimast forda wilfitud.

„Tere, Maafikas!“ hüüdis Jostson ja wajutas oma kaaluka käe wastutuleja õla pääle, enne kui mehite temast mööda põigata jõudis.

Magusa nimega isand tahtis wõõrastades tagasi põrgata, aga nüüd haaras amerikkane ta tema teisest õlast kinni ja ütles naerunäol: „Kas sa oma wana kooliwenda Paul Jostsoni enam ei tunne?“

Maafikas oli weidi lähiteje nägemisega. Ta pilgutask filmi ja wähtis pool minutit kahtlajelt wõõra otsa, enne kui äratundmise rõõm ta suunurgad kõrwade poole wēnitas.

„Kas olete ilka tdesti see Jostson, kes nii ja nii mitme aasta eest Tallinnast sootumaks ära kadus?“ küsis ta weel weidi aralt.

„See ma olen, nagu näed.“

„Kus sa siis nii kaua kuutasid? Sind arwati ammugi furnuks — wahest oled sa oma enese waim ja tuled maa seest?“

„Seda küll mitte — tulen ainult maatera teiselt küljelt, Amerikast.“

„Amerikast? ! Waat' sulle ilufill! Tulid wist oma rikast onu Langbergi waatama? See on naljakas — muidu elawad ilka miljoni-onud Amerikas ja waesed depojad siin . . . wõi oled fina wahest ka rikas?“

Maafikas lastis uuriwa pilgu kooliwenna wälimise kaju üle libijeda, mille järeldusel ta ise oma küsimise pääle jaatawalt wastas: „Noh, kuda muidu — mis rahamees, see rahamees . . . See on hüwa, sest mul on just raha nappus käes. Lase anda! Lähme Eesti Klubiisse, jääl on täna perekonna-õhtu. Minul kui ajalehe kaas-

töblisel on prii läbitäit. Ma wiin sinu ka fiske, aga fina muretse, et mu suu kuuwaks ei jää.“

Jostson heitis rõõmuga nõusse. Seltimaja ei olnud kaugel. Sisfeastumisel pahwas amerikkasele hoopis teistmoodi õht vastu, kui parun Stern-Himmelshauseni tubades. Odawa tubala suits, wiina wänge aur ja libedasti töötawa kõõgi lõhn läbisegamini andsiwad endid lämbutawalt tunda.

Rahwas oli kaunis rohkesti. Palju loyergusti, otse kui kiwisi toorelt wälja raiutud nägusid, karebad kõrib, tüsedad kõnekäänud, liig sundimata kehaliigutused — ja fiskegi: neist iluta ja wormita nägudest ei paissnud sugugi wähem loomulikku mõistust, auusat meelt ja südamehäädust wälja, kui Jostson teiste rahwaste alamatest kihtidest oli harjunud nägema. Pääle selle paistis aga säält Jostsonile midagi oma, midagi liigutawat ja rahustawat vastu, mis teda uue ümbrusega peaaegu täiesti ära lepitäs.

Maafikas wõttis kõige päält puhwetis mõned kärke ja tellis, kui ta küsiwalt Jostsoni filmi oli waadanud ja säält naeratawat nõuusolemist leidnud, mõlematele ram-musa õhtuõõgi, grafiintshitu ja pudeli kõige paremat ma-deirat. Nad wõtsiwad ühe kõrwalise kambri nurgas istet, kus määrinud saterkuuega tellner, tellimise juurust kuuldes, neile kuulmata nobedusega laua ja toolid walmis seadis. Warsti kogunes nende ümber pool tosinat „paremaid“ pidulisi Maafika laialisest tutwustonnast. Maafikas ise kalläs kõigile fiske, palus juna ja jakuskat wõtta. Ta oli kui oma kodu ja wäga hääs tujus, jutukas ja waimu-rikas.

„Kuda see tuli, et fina Gesti ajakirjanikuks hakkasid?“ küsis Jostson, kui esimene nälg ja jänu kustutatud oliwad.

„See tuli minu külge loodud lollusest,“ wastas Maafikas wähi saba imedes.

„Mis see tähendab?“

„See tähendab, et inimene, kes wabatahtlikult Gesti ajalehe taastöbliseks hakkab, muud ei wõi olla, kui loodud loll.“

„Koolis ei olnud ja mitte kõige lollim, wist aga kõige laisem poiss.“

„Kool ei aita midagi, kui inimesel siin“ — Maafilas tiputas näpuga oma madala otsaesise päale — „tühje tubasid wälja üürida on. Mina olin loll, sest minu amet ei tasu waewa, aga õnneks on farnaseid kallimeelseid narriks maailmas ilka olemas. Mina olen sünninud kirjanik, ja täidan oma elututset. Oleksin ma koolis ennest rohken waewata tahtnud, minust oleks mõni kõrge ametnik, äri-mees wõi wilets miljonär wõinud saada. Selleks ei olnud mul himu. Ma ajasin kõrgemaid sihtsids taga ja nõnda sain Eesti ajakirjanikuks, see on: waeste, wilet-fate ja koormatute kaitsjaks.“

„Hähä, katsu mul koormatute kaitsjat!“ naeris paks trahteripidaja Rill. „Lehes sõimab katsu, elus roomab nende ees kõhuli.“

„Ma ei rooma kellegi ees, liiategi kõhuli,“ waidles Maafilas wastu. „See läib juba minu ilutundmuse wastu. Aga ma olen haritud inimene ja armastan wahel ka peenemate inimeste feltsis wiibida. Ma ostan nendega ümber kätä ja nemad peawad minust lugu. Alles eila nikutas Stewardi kontori esimene raamatupidaja, kes kümmetuhat rubla aastas palka jaab, mulle juba kaugelt pääd ja rae-herra Puff andis mulle kätt. Ma olen juba suarte fakte juures lõunatgi sõõnud — tjah, katsu, kas sina ka sellega toime saad!“

„Ma ei osta weiderdada,“ wastas Rill. „Aga kui sa neist faktest nii suurt lugu pead, miks ja neid siis lehes kolumatfideks maalid?“

„See ei tee neile midagi, sest lehte nad ei loe. Lehes selgitan rahwa filmi, aga elus pean ma oma enese hää kae-käigu eest muretsema.“

„Maafikal on täiesti digus,“ kiitis kaupmees Teiermann. „Sas' ta tõrwab neid katsu, et nende ihlus kaha-neks, aga igapäewases elus me ilma fakte abita ja Saksja keeleta läwi ei saa. Mina olen wõltsimata isamaalane, aga äri on äri.“

„Ja mis peaks kunstist saama, kui meil katsu ei oleks?“ seletas akademia õpilane Pintsjar. „Saksja kunst on meile kõige õppimise ja waimustuse hallikaks, Saksja kunstiasutused on kõige täielikumad maailmas, katsuad ise meie maal

iga tõlise kunstisünnituse ainsad ostjad ja tarvitajad. Mina ei salga oma Eesti werd, aga ma seisan kõrgema asja, kunsti teenistuses. Kunst on üleilmne, sellepärast olen ka mina kosmopoliit."

"Mina niisama," kinnitas usuteaduse üliõplane Rõri autoriteetlikult. "Minu arvates on usk rahwastele palju kindlamaks sidemeks kui keel. Njalugu õpetab, et ühelgi rahwusel, ka mitte kõige suurematel, igawest kestust ei ole. Suuremad kestawad ainult kauemini, wäiksemad on määratu hull kadunud ja kaob weelgi. Sellest pole kahju. Suured rahwad imewad wäiksemad eneste fiksse ja minu kõikumata arwamise järele ei ole see aeg kaugel, mil meie maakera pääl ainult weel kolm wõi neli suurt üheusulist ja peaaegu üheksangust rahwalogu elab ja ainult kolme, nelja keelt räägitakse. Üstikule indiwiduumile wõib see ainult kasuks olla ja rahwuswahelised tülid on siis wõimata. See on inimesesoo tulewane kulbne põli."

"Tete olete kõik wiletsad taganejad, äraandjad, ilma selgroota inimesed," stunas Maasklas ja tellis uue pudeli madeirat. "Mina ütsi pühendan oma paremad jõuud Eesti rahwale."

"Mis sugust õpetust sina siis rahwale ette kannad?" küsis Jostson.

"Tema näitab wäsimataalt, kui kolebasti falskad meie esivanemaid peksnud ja kui hirmsat ülekohtu nad iga päew meile teewad," wastas trahteripidaja Kall Maaskla asemel.

"Ja rahwas on tänulik?" päris Jostson edasi.

"No muidugi," uhlustas Maasklas. "Sest saadid kui mina "Wõmmutaja" kaastõbline, ja nõnda ütelda, hing olen, kaswab lehe lugejate arw ühte foodu."

"Kahju küll, et see nõnda on," wõttis nüüd kõige wanem koosolijatest, endine koolmeister ja praegune ametnik Siil sõna. "Sina, Maasklas, ei ole mitte rahwa õpetaja, waid rahwa kollitaja. Kellel on sest kasu, et sa rahwale tema endise õnnetuse kõige tooremat külge ühtepubku meelde tuletad, temale kõik saadud witsahooõid ette loed, temale wermeid ja haawu kõige raswafemate wärwidega ette maalid? Sarnane erkude kõdistamine on otse rumal ja kahjulik. Sa tahad wiha äratada? Mis sest siis tuleb?"

Saksu meie tühja vihaga ometi ära kaotada ei saa. Wi-hane inimene on halb mõtleja, ta teeb wigasid ja lasseb ennast ikka tüsata. Meie mõit ei jää tulemata ja tuleb jeda rutemini, mida rahulisemalt ja kindlamalt me selleks töötame. Alaline põrnitsemine inimeste wahel, kes koos elawad ja igapäew kokku puutuwad, ei ole ühestigi küljest soovitatav. Osa koolitamisega teed ja just rahwa were araks ja paned teda saksu rohkem kartma, kui jeda praegu ajal iganes tarwis on. Mis pärast auustab eestlane eestloft ikka vähem kui saksa? Miks naerab ta ametnikule, kui see puhast Eesti keelt räägib, juu sisse, kuna ta selle sama ametniku ees wäriseb, nii pea kui wiimane oma keele kangelts teeb? Miks kardab Eesti külalaps saksa kui tonti? Wiist ikka sellepärast, et temale iga saksa kollina ette maallitakse, kellel selja taga piits warijul on . . . Teistel rahwastel on oma auustatud ja armastatud kangelased, kes suuri ja häid tegusid teinud — meie kangelased peawad need olema, kes kõige suurema arwu hoopu wälja kannatanud! Mine metsa oma witsalimpude ja prõsubin-kidega! Tahad ja rahwast tõsta, siis õpeta temale auusat iseteadmist, näita, kuda ta oma õigusid mõib tarwitada, aga ära unusta ta lohusid meelde tuletamast. Saagu meie järeלטulijatest wiimaks saksa wõi wenelased — mina ripun kõige hingega oma rahwuse küljes ja tahaksin selle pääle uhte olla, aga sina sunnid mind wägiji häbenema."

Jostson oli Eesti haritlaste waidluse juures tummaks päärituulojaks, kuid Siili sõnade juures nikutas ta paaril korral pääd.

"Mis sääal suuremat häbeneda — meie maal ei ole ju puhtawerd eestlasi wiist enam olemasgi," ütles Teetermann. "Siin on ju nii mitmed rahwad wana Eesti werd segamas käinud. Minu ema oli näitufels sündinud daanlane."

"Minu esiwanemad oliwad Rootsi priid," seletas akademia õpilane Pintslar.

"Minu isaisaisa olnud Saksa lambur," lausub usu-teadlane Rõrk.

"Ja mina ei tea, kes mu esiwanemad oliwad," naeris Macasitas. "Aga nüüd lõõme klaasid kokku ja lasjeme

oma kallist Eesti maad ja rahvast elada. Ja siis laulame isamaa-laulu."

Rlaasid kollektiivsed kofku. Ramber täitis ennast järsku inimestega, kes kuulata tahtsiwad, sest sääl kolas walgult ja waimustatult mitmehääleline laul :

"Mu isamaa mu õnn ja rõõm! . . ."

Wähe hiljemalt mindi saoli, kus seltsi segakoor mõned laulud ette kandis. Maasikas istutas Jostsoni enese kõrwa kuuljate esimesesse reasse. Laulud lõpitiwad waest moodi.

"Need Eesti seltsid ei paku ka tõesti mitte midagi," sosistas Maasikas kaunis kuuldawalt naabri poole. "On see kellegi laulmine? Kas siipulmal, kuhu kuuldijad koerad hülka hülwad, saab wähe ka paremat kuulda. Ja see totter kilb paneb weel imeks, et mina Satja seltsidesse lipun!"

"Oled sina muusika tundja?" küsis Jostson.

"Mitte märki, aga seda ma ilka märkan, et laulmine tuim, weniw, ilma eluta on. Tarwis aga lehes jälle siunata."

"Sa ei tunne muusikat, aga siunad ometi?"

Maasikas wastas põlgawa käeltigutusega. Inimesega, kellel mõne selleaegse ajalehe oludest nii wähe aimu oli, ei maksnud waelda.

Jostson päris edasi: "Kas sa ei kardad, et asjata waljusega needgi lauljad, kes ju weel palju õppida wõiwad, ära peletad? Nad näewad ju mist ilma tasuta waewa ja pakuwad hellitamata rahwale nähtawat lõbu. Neil oleks ainult pehmet õpetust waja."

"Laga parem! Ma saan 35 rubla tuus palka — lehe wäljaandja on kole wereimeja! — ja ma peaksin selle eest ka weel muusika õpetust andma? . . ."

Roori järele tuli soololaul. Jostsoni lehest sähwis elektrisäde läbi. Noore lauljanna küjes ei olnud küll midagi muud tähelepanemise wäärilist, kui tema wisa püüdmine, Eesti keeli sõnadele wõimalikult wõõrakeelise kõla anda, aga seda rohkem huwitas amerikkast iik, kes laulu klaweri püäl saatis. See oli weel wäga noor mees, pea-aegu poisike, tenade, peenikeste näwjoontega ja läharate

juulistega. Ta mängis tundmuslega ja maitserikkalt, kus juures ta suureb, tumedad filmad aga kurwalt ja osatvõtmataalt nootide pääle vaatasiwad. Jostsoni meelest oli, kui oleks ta seda nagu wõi selle sarnast kusagil wäga liigidalt näinud.

„Kes see Klawerimängija on?“ küsis ta Maasikalt.

„See on noor Pöhlig, Langbergi õpipois,“ oli wastus.

„Rättsepp Pöhligi poeg?“

„Ja. Eks ole ilus pois? Teda kutsutakse wahel siia mängima. Poisil on annet. Suur muusikasõber, aga wilets kaupmees, jooksib ühe peremehe juurest teise juurde . . . Ah, nüüd mul tuleb meelde: sina olid ju selle kadakasaste perekonnaga ennemuiste suur tuttaw ja jooksid igapäew sinna.“

Jostson jäi mõttesse. Tema waimus ärkasiwad ammu mööda läinud aegade armsad ja libedad mälestused. Ta ei pööranud filmi noorest Klawerimängijast, kuni laul lõppes ja mängija inimeste hulka ära kadus.

„Kus Pöhligid nüüd elawad?“ küsis ta mõttest ärgates.

Maasikas nimetas adressi ja lisas juurde: „Sa saad inestama, kui neid vaatama lähed. Endisest küllusest pole muud kui näljaste uhkus üle jäänud.“

Soololaulu järele pidi näitemäng tulema. Waheajal tiris Maasikas Jostsoni uuesti puhwetisse. Sääli oliwad ühe laua ääres kaks uut külalist istet wõtnud — kaks jaksamoodi meest, kes weini jõiwad, oma umbruse pääle otse kui ülevalt alla waatasiwad ja teiste üle Saksa keeles nalja heitsiwad. Nende filmad oliwad trillid ja näod punetasiwad.

„Näe, Rettig ja Walker ka siin,“ ütles Maasikas uute külaliste poole tähendades.

„Mis inimesed need on?“ küsis Jostson.

„Kaupmehed ja kadakasafjad,“ seletas Maasikas.

„Muidu istuwad Kanutigildes ja Petenbergi keldris, aga purjus pääga elsiwad wahel ka Eesti seltsi. Suured joodikud, aga muidu lõbusad poisid. Tule, ma teen su tuttawaks.“

„Mul pole himu.“

„Noh, kuda soowid. Ma pean neile siiski tere õhtut ütleva.“

Maasikas astus kaupmeeste laua juurde ja tummar-
das sügavasti . . .

Jostson tõndis, filmadega noort klaverimängijat
otside, ühest ruumist teise. Toakeses, mis puhwetisti kõige
kaugemal oli, nägi ta Põhligi teise mustawerd nooreme-
hega allelaanide juures istuvat. Jostson tahtis juba sisse
astuda, aga et sel ajal mitu inimest uljest wälja, saali
poole tõttasiwad, kus näitemäng algas, jäi ta eesruumi
weel kaks noort meesterahwa häält temale kõrwu. Nende
saksakeelsest jutuaajamist märkas Jostson sedamald, et üks
hää, mis pehmelt ja nukralt kõlas, klaverimängija oma
pidi olema, kuna tema nohastanud jeltimeses kõwa, lõitwa
häälega kõneles.

„Ei tea, kes selle pagana Kettigi oma topiwennaga
sita kihutas,“ kirus wiimne hää. „Läheksin ka näitemängu
waatama, aga ei pease saali — wanamees põigiti ees.
Muidugi loodab ta siit kõige odawamalt lindusid kätte
saada. Kurat teda wõtku! Ei lasse siingi rahus lastuda.“

„Ma kuulen esimest korda, et Martin Timm kedagi inimest
kardab, päälegi weel oma peremeest,“ kuulnudPõhligi hää.

Timm naeris põlgawalt: „Hahaha, mina peaksin
Kettigi kartma! Ega seda ole. Ma sõinan ta filmad poo-
disgi täis. Aga kui tema mind siin purjutamas näeb, siis
on kohe nuuskimine lahti: kust ja raha wõtab? Jah, küsi! ..
Ma saan 20 rubla kuus palka ja löön wahel ühe õhtuga
rohkem läbi. Puudust pole mul ilmasgi.“

„Kust ja raha wõtab?“

„Jah — seda peab mõistma.“

„Mina ei mõista.“

„See on sinu lahju. Mõelgin mina sinu asemel! . . .

Wana toi Langberg on kümme korda rikkam kui Kettig ja
Walker kokku. Need ajawad küll toredust taga, aga see on
kõik filmamööndamine, üles puhutud kraam, liiw ilma-
desse. Salamahiti laenawad ja kerjawad, kust saawad. Kettig
ei saa minu wiletsat palkagi korrapäraliselt maksta, aga
elada ma ometi tahan. Wõtan siis, kuda saan. . . On
jel Kettigil wahest rohkem õigust lõbu pääle, kui minul?
Tema kaupleb ja prassib isa rahaga. On see minu süü,

et minu taat waene lojamees on? Mina näen rohkem waewa, kui Netti, aga kes tajub seda? Nõnda nimetatud auus töö ei tee kedagi rikkaks. Keit rikkus on ühel wõt teisel wiisil kofku rööwitud ja warastatud. Ma olen ühest targast raamatust lüenud: „warandus on wargus.“ Tõepoolest — mõistlikumat sõna pole ma ühestigi raamatust leidnud. „Ja keit need teiste raamatute ilusad õpetused usust, ligemise armastusest, woorustest ja idealidest pole muud kui tühjad kõnelõksud, rikastest wälja mõeldud wigurid, millede üle nad iselaskis hürwitawad. Kes rikka taskuid kergitab, see ei warasta mitte, waid jaotab wara diglaselt.“

Jostjon kuulab habemeta mõttetarga õpetusi pakitsewa südamega. Kuda mõjuwad need õpetused noore, päält näha nii ilmajüüta Põhligi pääle?

„Aga kui see wälja tuleb?“ kuulis ta wiimast aralt küsimat.

Jälle kuulbus seltsimehe kuim, pilkaw naer: „Saha, ja kardad kohtuid? Mina wilistan nende pääle.“

„Aga sina oled. . .“

„Koh, mis?“

— „lord juba siise kuffunud.“

„See on: warguse pärast kinni istunud. Olen. Mis ja siis õige sellega tahad ütelda, ah?“

„Sinu hääl kõlas korraga ahwardawalt.“

„Mitte midagi,“ kogeldas Põhlig.

„Soo? Sa oled peenile kodanikupeeg ja oskad tor-gata, aga pane sulle ruskas nina alla, siis: mitte midagi! Kas põlgad mind wõi mis? Räägi! Mis ja kardad? Mis ja lödised? Põlwed lödwad, aga keeles on sul konti kül-lalt. . . Walatsin sulle wastu wehtimist, aga wana sõp-ruse pärast annan armu. Ma ei mõista isegi, mispärast ma sind hellitan. Wist ilka sinu ilusa näo pärast. Gal-lasin sind kui tüdrukut armastama, kui koolis esimest korda nägin. Sul on ju nii hääd eluwiisid, ja oled igast kül-jeist libe ja pehme. Sellepärast sinust ka wist midagi wälja ei tule, eh? ja küll kui ingel klawerit mängid ja konserwato-riumist unistad. Kaalu aga Sangbergi juures talumatfidele naelu kätte, kuni wanaks saad! . . . Mind pole keegi kas-watanud. Minu ema lastis mind teha, mis tahtsin, ja

isa kättis pääle kauba, kui teisi lapsi hästi kräunutasin. Muul on kahelümnes aasta läes, aga ma pole weel leerisgi käinud — keegi pole mind sundinud. Mina sest halspusest küll ei hooliks, aga elus peab waja olema. Salka nüüd weel tähjaga pääd waewama! . . . Noh, mis sa tulud? Joome olut ja lepime ära. Wiha ma ei kannu, aga ära sa mind oma kodanikupoja uhkusega üleliiga ärita!”

„Minul pole mingit uhkust,“ lausus Pohlig.

„On ikka. Sa ei näita seda otsekohse, aga sa ei otfi mind ka ilmaegi üles ja waatad wahel, nagu küsitüd eneselt: miks ma selle masuurikuga ümber käin? . . . Ja sinu õde Luise on weel häbematom. Mina teretan, tema ei wastagi, teeb, nagu ei paneks tähele. Peenike preilli, peab ju nüüd aina parunitega tutwust! Küll ma temast ükskord ikka jagu saan, kas peaksin ta minupärast üle kuldama.“

„Jäta minu õde rahule!“ hüüdis Pohlig, ja tema hääl kolas korruga nii tõsiselt, et Jostson teda peaaegu kuuldawalt wiisiks poisiks pidi kiitma.

„Tõhoo, ära ikka ninast kinni hakka!“ urises Timm wastu. „See wana, rumal perekondlik waim, mis mulle ikka naeru pääle ajab, see teeb sulle korruga julgust. Praegu wabisesid kui haawoleht, nüüd kargad filmile: jäta minu õde rahule! (Timm osatas sõbra häält järele). Aga mis siis, kui ei jäta? Ah?“

„Siis kaitseen mina teda.“

„Sina? Waresewihkleja! Kas seda tunned?“

„Ma ei karda sinu nuga.“

„Aga kui torlan?“

„Katsu!“

„Waata lõukoera! No mis sul sellega asja, mis sinu dest saab? Ega ta sinu külge kaswanud pole. Oled ikka loll, nii loll, et pahandada ei maksa.“

„See wõib olla.“

„Ja kõige suurem totter oled sa sellepärast, et sul italgi kopikat raha wole, kuna sa ometi rikka kaupmehe juures teenid. Sa istud willakotis, aga ise oled ikka paljas. See on ju tõsi — wana Langberg on umbusklik

ja luurab kui kuri waim, kuid osawad näpud wõiksidwad
sää lilla palju teha."

"Mina ei wõta wõõrast wara."

"See'p see sinu lollus on. . . Küll sel wanamehel
wõib aga nobi olla! Elab kui sant, aga pood toob kole-
dasti sisse. Wa' Rettig luurab iga päew keelt nilbates,
kuda teil rahwas sisse ja wälja läib. Haha, kui ja teat-
sid, mis jutud temal juba juus on! . . . Langberg ei
läi peaaegu wäljas — wist kühweldab ta igal õhtul oma
rahahunnikuid, enne kui magama läheb. Küll oleks kord
hää waadata, kuda wana koi küüsis sajarublaste wirwen-
dawad, kuda ta kupongisid lõikab ja molli muigutab. . .
Sina tead, kuda õhtul tema atna taha wõiks pealeda —
lähme dige kord seda nalja wratama!"

"Aten on teisel korral, sää pole ligiveasmist."

"Mina leiaksin nõuu, kui aga jalgwäraw lahti
oleks. Sina wõiksid seda ju kergesti toimetada.
Kus wõti päewal seisab?"

"Ma ei tea — wist wana Deena hoole all."

"Too ta wälja; laseme teise järele teha."

"Ma ei taha."

"Ara ole laps! Mis sest on, kui nalja näeme?"

"See pole kellegi nali ja ma ei soowigi seda näha."

"Siis mine rahasse, tola! Mina sinuga enam sõ-
na ei räägi."

Lühikese waiuse järele hakkas Timm joobnud hää-
lega mõnda kõrtsilaulu trallitama. Jostson tõusis taha-
kasti üles ja läks, ilma et sõbrad tema ligiõlemisest mi-
dagi oleksiwad märganud, puhwetti-ruumi. Sää istu-
wad Rettig ja Waller ilka weel wanal paigal ja pillaki-
wad Maasikat, kes neid alandliku meelitusega hääs tujus
hoida püüdis.

"Kus põlgamist wägisi wälja tutsutakse, sää ei wõi
ta põlgajatest puudust olla," mõtles Jostson neutralt.

Ta maksis arwe, mis Maasika ägedal taastegewusel
dige joolajeks oli läinud, sõna lausumata wälja ja
lahkus feltsimajast.

3.

Teisel päeval läks Jostson oma onu Langbergi vaatama. Kauplusele lähenedes nägi ta vastas olewa nahapoe ukse lähel kats meesterohwast seiswat, kelledes ta seltsimajas nähtud kaupmehe Hertigi ja tema õpipoisi Timmi ära tundis. Mõlemad haigutasiwad nagu inimesed, kes oma õbrahu lõbule ohwerdanud, joststasiwad midagi isekeskis ja wahtisiwad segaste filmadega üle uulitsa.

Langbergi kauplusesse astudes leidis Jostson selle inimesi tubinal täis olevat. Langberg ise, üks sell ja kats õpipoisi oliwad libedasti ametis. Pood täis hästi, sest siin oli kaup ikka suurel küllusel ja wäljawalikul saada, siin ei tingitud, waid wõeti asja eest ikka asjakohast hinda, siin ei tehtud ka mingit wabet salga ja talupoja wahel.

Jostson jäi õhjate selja taha weidi eotama ja vaatama. Smestusega märkas ta, et kolmeteiskümmend aastat wust peaeagu ilma jäljeta mööda oliwad läinud. See oli ikka seejama lõhna kaswuga ja lahja näoga wale wanamees, kelle nurgeline pää wijadust ja langetaelust ilmutas ja kelle terawad nirgifilmad endast midagi tähelepanemata mööda libiseda ei lastnud. Selle poolest oli õpipois Pöhlig, kelle nägu Jostson ka weel seltsimajast mäletas, peremehe täieline wastand. Tema suurte filmade piik oli ikka kurb ja osawõtmatakt wahtis ta enese ette maha, nii pea kui keegi õhja teda rahule oli jätnud.

Temale anti aga wähe rahu, sest õhjaid oli palju ja naesterahwad lastsiwad endid iseäraliku häameelega ilusast õpipoisist teenida.

„Tere, onu,“ hüüdis Jostson, kui ta nägi, et Langbergi film küsiwalt tema pääl wiibis. Kui aga amerikalane wahest arwas, et ta oma ilmumiseega onu kõhmetama paneb, siis effis ta suurepäraliselt. Langbergil oli parem mälestus kui Maastikal. Ta oli depoeega juba iseseastumisel tähele pannud ja ära tundnud.

„Tere, tere,“ wastas ta nüüd kuiwalt ja sirutas sugulasele kats näppu wastu. „Mis sa soowid?“

„Si midagi — tulin aga tükkise aja pärast küsima, kuda onu läsi läib,“ seletas Jostson niisama kuiwalt.

"Soo, soo."

Keegi õstja tikkus nende wahete. Langberg jättis depoja kui samba seisma ja lastis teda tüki aega oodata. Kui ta siis jälle asjatoimetusest mahti sai, ütles ta weibi karsitult: "Pole mul siin aega tühja juttu johwatada. Tead ju kaupmehe asja. Neg on raha. Kui sa weel ikka auus inimene oled ja muud ei taha kui mtuu käsklaidu teoda, siis tule mind täna õhtul koju waatama."

"Kui oga Leena sisse laseb," naeratas Jostson.

"Küllap laseb," pomises Langberg ja pööras näo uue õstja poole.

"Kodumoa läheb mu meelest ikka kallimaks. . . see oli juba kolmas terwituis," mõtles Jostson, kui ta kauplusest ilma tõrkumata wälja astus, teades, et teda muudu säält oleks wälja aetud.

Oli juba pime õhtu, kui ta Langbergi maja õuewärawast, mis ootamata wiisil weel lahti oli, teist korda sisse astus. Taewas oli pilwes, äge tuul wingus õue urgastes ja kolistas wanaaegse telliskivi-tatuse pannusid. Jälle pidi Jostson tüki aega ukse pihta põmmutama, enne kui maja teise korra pääl oken lahti tehti. Langberg ise pistis pää wälja ja küsis: "Kes sääl on?"

"Mina, Paul," wastas Jostson.

"Dota natulese, ma ütlen Leenale, et ta lahti teeb," ütles Langberg alnat kinni tõmmates.

Wite minuti pärast kriiksus wõti roostetanud luku sees, üks läks piilukile ja piilu tagant kuuldu Leena mõru hääl: "Nuttu sisse, tuul kustutab lambi ära."

Waewalt jõudis Jostson kotta astuda, kui Leena jälle laks korda wõtme ümber leeras, sinna juurde urises: "Wanamees on pääst nõdraks läinud — hakkab juba wõbraid wastu wõtma."

"Dlen mina wõdras? Kas ja mind siis tõesti enamei tunne, Leena?" küsis Jostson.

"Minul wanad filmad," oli wastus. "Maailmas on nii palju kelminägusid, kes neid kõiki wõib tunda?"

"Ma olen ju Paul, kes find kolmeteistkümnne aasta eest weel küllalt tüütas."

Leena tõstis kõõgilampi, et külalise nägu walgus-

tada. Tema tuimas, wanadusest kroogitud näos liikusid paar joonekest, milledest aga wõimata oli aru saada, kas nad röömu, ehmatust wõi wiha awalbasidwad.

„Rägu oleks ilka nagu tuttaw, aga kes Teid uskuda wõib? Mina, wana inimene, ei seleta enam hästi. Minge aga siis ülespoole, peremees ise kästis ju siise lasta.“

Rojast wiis üks kööki, mis poe tagumise otša külge oli tehtud. Sääli rawitses, elas ja magas Leena. Langberg ise elas wäikeses kambriks, teise korra pääl, kuhu rojast puutrepp üles wiis. Teised päälmise korra ruumid olidwad kauba tagawaraga täidetud.

Leena oli nii wähe wõdraste wastuwõtmisega harjunud, et ta lambiga köögi ukse taha kadus, nii pea kui Jostson jala trepi alumise astme pääle pani. Onu ei tulnud oma külalisele ka mitte wastu, ja nõnda pidi Jostson käsilaudu pimedas nagisewast trepist üles lobama. Onnelt mäletas ta neid painu weel kaunis hästi, tabas ukse läerawa õnnelikult pihtu ja astus siise.

Ritšas ruumis, mis rikkal kaupmehel kabinetiks, saaliks ja magamiskambriks oli, polnud kolmeteistkümmend aastat muud muudatusi sünnitanud, kui et tootumises nurgas üksainute jäng endise kabe asemel seisid ja et kehwanäolised mööblid weel rohkem kulunud ja wärwist ära läinud olidwad. Langberg ise seisid, känd püstitastudes, leset tuba ja wahtis siiseastujale wähe ligikuhuralt wastu.

„Tere teist korda, armus onu,“ ütles Jostson. „Kas jul nüüd on rohkem aega?“

„Auusal tööinimesel on ilka wähe aega,“ urises wanamees hanimaste wahelt. „Teine lugu on muidugi päewawargatega, nagu sina oled.“

„Kust sa tead, et mina päewawaras olen?“ naeratas Jostson, kes wanamehe oletus, kõigest wälkimisest kardusest hoolimata, mõnda pehmemat joont märkas.

Langberg ei lausunud sõna, waid hakkas taas edasi tagasi kõndima, igal pöörel altkulmu devoja poole piiludes, kuna Jostson rahuliselt palitu warna riputas ja ainja laua ääres istet wõttis, nagu tunnelt ta ennast täiesti kodu olewat. Seda nähes jäi wanamees otse tema ette seisma,

wahtis suurte filmadega tema otsa ja küsis: „Mis nõuu sul nüüd õige on?“

„Mitte mingit,“ vastas Jostson, onu joonesid otse. Kui mõnda haruldast, ammu näha soowitut asja uurides=

„Kust sa nüüd wälja tuled?“ päris Langberg edasi.

„Õige laugelt — Amerikast.“

„Näe imet! Mis sa säääl tegid?“

„Elasin ja teenisin leiba.“

„Ja magasid kusagil paadi all?“

„On sedagi ja weel hullemat juhtunud.“

Langberg hirmutas kahjurõõmlikelt: „Waata, mis fessi tuleb, kui inimene koju jääda ja oma pääd auusasti toita ei taha. Kas sul minu juures polnud küll hää põli?“

„Oli küll, aga ma olin ju waba inimene ja tahtsin maailma kord teisest küljest näha.“

„Waata meest! Ja kui sa seda kallist maailma küljalalt olid näinud, siis ei aidanud wist enam muu nõuu, kui: armas onu, aita! . . . Ura minult abi looda, mina ei wõi sulle kopikat anda. Ma olen waene mees ja praegu päris hädas. Ratsju aga ise, kuda läbi saad.“

„Ma saan omaga üsna ilusasti läbi.“

Jostsoni wiimsed sõnad ja tema rahuline toon ei jätnud oma mõju wana litispunga pääle owaldamata. Ta läks näest korraga palju lahlemaks, wõttis laua ääres, depoja wastas istet ja pomises peaaegu pehmelt: „Soo, soo, see on ju wäga ilus, wäga ilus . . . Sa olid ju ilka auus ja mõistlik wiis, ega finusugune kergesti hukka lähe . . . Aga kui sa tõesti mitte raha nuruma ei tulnud, mis asi ajas sind siis kolmeteiskümne aasta pärast — nii palju seda ilka wist on? — oma wana onu taga otsima?“

„Mis asi mind ajas?“ kordas Jostson pool mõttes.

„Ma ei tea ifegi weel selgesti, miks ma selle pika reisi ette wõtsin, kuid minu segaste põhjuste seas oli kõige mõjuwam wist ilka were hää, see on: teadmine, et mul weel onu olemas on. Sa ei teagi, mis see tähendab, aastate laupa üfispäini täiesti wõõras inimeste-korbes elada. Säääl tulewad inimesele wahel filmapilgud, mil ta oma üfiolemisi wiskab ja kardab. Minule ütles fise-

mine hää, et ma find ialgi enam näha ei saa, kui ma selle reisi, mis ammugi plaanitud oli, edasi lükan."

"Tõhoo, ega sa ometi weel surra ta?" küsis Langberg pilgeliult.

"Kes teab?"

"Wõi lootsid sin juba . . . pärandust leida?"

"Sa püüad mind asjata haawata, armas onu," ütles Jostjon tõsiselt. "Ma näen ju filmist, et sa nii kuri ei ole, kui sa näidata tahad. Weel rohkem: sa ei suuda oma salarõõmu täiesti warjata ja tunned südames wäga hästi, et meie teine teisele wastastikku ainsatels sugulastels ilma pääl oleme. Miks sa siis minuga seda inetut kometit mängid?"

"Mis kometit?" turtus wanamees mahälöödud filmil. "Mis kasu neist sugulastest on? Mitte midagi muud kui tüli ja riidu. Mita neid eest ja takka ja kuule sõimu pääle lauba. Mida wähem inimesel sugulasi ja sõpru, seda rahulisem elu. Mina pole enesele neid kodjakaid ialgi hõmüstanud ja saan sedawiisi kõige paremini läbi."

Langberg rääkis puhast tõtt — sugulaste ja sõprade järele polnud ta ilmaagi juurt igatjust tundnud. Ja siiski — üks ainuke lord oliwad ta tema kiwinenud wanapoisi-südames soojemad tundmused ärganud. Oma ainsat õde oli ta enesest ilka eemal hoidnud, sest et ta waeste õhlanist ja rahamangumist wihlas, kuid salamahti oli ta õde aidanud ja depoea hästi koolitada lastnud. Ja kui õde waese lesena suri, wõttis Langberg depoja enese juurde, et teda tubliks kaupmehelks, oma õitswa kaupluse sündsaks pärijaks wälja õpetada. Paul oli sel ajal 17 aastat wana. Ühe aasta sees, mis ta onuga koos elas, sündis Langbergiga ime. Ta hakkas oma kaasinimesi usaldama ja seltsi õhima, wõttis ta enese juures tuttawaid wastu ja kannatas, et Pauli sõbrad teda waatamas käiswad. Ta muretses enesele paremad riided ja sõi paremat toitu — ühe sõnaga: oli kõige paremal teel, üsna igapäewaselks inimeselks saada. Räägiti koguni, et ta ühe rikka lese juures kuwenda kohwitassi järeldusel kosjajuttu teinud — muidugi naljatoonil . . . Ja siis tuli see päew, mil Paul, see kõigest arusaaja, kannatlik ja ilka rõõmus Paul,

pilwetest kukkuvale onule otjekohhe seletas: „Mina ei kõlba kaupmehets!“ Ei jääl aidanud helded ega waljud sõnad. Paul läks laewapoisina merele ja oli seft saadit kadunud. Bangberg pahandas nii, et ta depoja tarbets muretsetud fangi ahjus ära põletas ja ühegi kirja pääle ei wastanud, kuni need hoopis tulemata jäiwad. Seft saadit oli Bangberg jälle, mis ta enne olnud: kuulmata ihnus, umbusllit ja inimesi põlgaw üffilane.

Ja nüüd istus see ära kadunud depoeg jälle tema wastas, terve ja priske, hääd riided seljas, ütles, et ta omaga ilufasti läbi saab ja et ainult igatsus onu järele teda siia kibutanud. Oli see võimalik? Oli maailmas tõesti üks inimene olemas, kes ilma omakasulise tagamõteta teda, wana Bangbergi, meeles pidas, teda ainfa suguluse pärast laugelt maalt waatama tuli? See mõte oli nii arusaamata, nii pöörane, et wanamees oma umbusallibust korraga wõita ei jõudnud.

„Wahest loodad minu puureft häid suutäisi leida?“ algas ta itka weel tufaselt. „Ära seda looda. Jalwad ajad. Ohtuks pole mul muud kui leib, heeringas ja hapu piim.“

„Wäga rammus toit, aga mul pole näsga,“ ütles Jostson nukrats minnes. „Ma ei taha sind kauemalt tülitada. Lähen parem jälle sinna, kust ma tulin.“

Ta tahtis üles tõusta, kuid nüüd kargas wanamees kui torgatult püüsti, surus oma kondised käed depoja olade pääle ja hüüdis nagu kohlunult: „Kuhu sa jooksed? Jstu aga paigal. Kui sa mulle tüliks oleksid, ei ma siis sulle nii lahket nägu näitaks.“

„Sul on imelik lahke nägu,“ tähendas Jostson.

„Noh, noh, ega ma pisute plika pole, kellele kompswell fuhu pistetakse . . . Dota natuke, mul on Beenale paar sõna ütelda. Jäta lamp rahule, pole mul walgustust waja. Pärast komistad ja teed tulekahju.“

Wanamees kõbas pimedas trepist alla. Täff aega läks mööda, kuna all ukseid käiõwad; siis tuli Bangberg tagasi, aga enne läwe üle astumist pistis ta pää ukse praow wähest fõse ja piilus lahtlaselt depoja poole, kas see mitte wahest mõnda asja ei kisu. Nähes, et Jostson

endisel paigal istub, astus ta kärmesti sisse ja küsis ka-walasti ilma pilgutades: „Kas w'a libedat ka wõtat?“

„Pole teba juft ära wandunud, jaan aga muidu ka läbi,“ wastas Jostson.

Langberg jäi pisut mõtlema, loti siis käega ja ütles järskult: „Haruldast külalist peab ka haruldaselt wastu wõetama.“

„Ära minu pärast ennast tülita, mul pole tõesti midagi waja.“

„Äkspuhas — kui on jõulud siis olgu jõulud!“ kinnitas wanamees fangelaelselt. „Aga ma pean ise minema. Wana Leena on muidu küll truu koer, aga se d a ei tee ta ilmasgi. Ära fina aga putku pane — ma tu-len kobe tagasi.“

Ta tõmbas pleekinud ja kulunud wihmakatte oladele, pani wana kaabu pähe ja seisis juba ühe jalaga läwe pääl, kui ta korraga jälle ümber pöödras, kapi ja kummuti sahtlid lukku teeras ja wõtmel taustu pistis. Sõnadega: „Ma wal-wan weel kojauft, kuni Leena tagasi tuleb“ — lipsas ta ulfest wälja. Peaegu oleks ka külaline tema järele ja hoopis minema läinud, kuid rööm onu muudetud meelesolu üle oli siiski tangem kui tust tema haawawa umbusalduse pä-raft. Jostson jäi istuma.

Warsti kuulbus alt jälle kojaukse kriitsumine ja siis ilmus Leena suure korwiga ja laublinaga. Runa wana teenija lauda kattis ja korwist külme suupisteid ootamata küllufel wälja kraamis, tuli tema rinnust raske ohlamine.

„Miks sa ohlad?“ küsis Jostson kaastundlikult.

„Miks ma siis ei peaks ohlama, kui näen, kuda wana inimene nõdraks läheb,“ kostis Leena ja pani katte-nud klaasipõhja, mis soolatoosi aset täitis, laua pääle. Taldrekud oliwad niisama wigased, noad ja lahwlid les-tadeks nühitud, linal suured haugud sees.

„Kes lähel nõdraks?“

„Kes muu kui wanamees ise — Teie onu.“

„Minu onu? Soo, soo, nüüd mäletad mind juba paremini, ja kuulmine on ka weidi paranenud. Aga miks-pärast sa arwad, et onu nõdraks läheb?“

„Miks see siis muud on? Eluajal ei wõtnud ta wii-

na tilla juhu, itka mõislik mees, et lust waadata, aga sest saadit, kui Teie ära kadusite, hakkas ta jooma ja nüüd tõmbab enese wahel täis kui siga."

Seena walimata kõnewiis oma peremehe kohta pani Jostsoni wastu tahtmisi naeratama.

"Kas seda tihti juhtub?" küsis ta jälle tõsiselt.

"Eiotsa ei olnud asi nii hull — üks lord aastas ja itka Teie äramineku aastapäewal, aga nüüd on mees iga paari nädala talle tüma."

"Kus kohal ta joomas läib?"

"Sika siinsamas toas ja ihuüksi. Mii mõislik ta weel on, et oma häbi inimestele näitama ei lähe. Arwab, et keegi ei tea, aga külap teab mõnigi. Mina ei tohi kellegile sõna laujuda."

"Nüüd ometi lausub."

"Koh, Teile — Teie olete ju sugulane. . . Mu jüda patitseb ammugi. See on hirmus näha. Ma kardan itka, et ta hullu pääza oma wiimse wara läbi lööb."

"See on peremehe oma asi."

"Aga mis siis Teile jääb (sin riiwas Seena külalist tigea pilguga), ja mis mina sellest saan, et wana kistsipunga eluaeg oma merewaewaga orjanud olen? Oli mul seda prahti tarwis? Eks ma oleks ammugi mehele. . ."

Seena pidi oma lori järsku lõpetama, sest Langberg astus juba uksest sisse. Hõlma alt kahte jämeda kehaga pudelit wälja tõmmates ja laua pääle pannes ütles ta pool häbelikult: "Ei tea, kuda kolbab — poed juba kinni, jain weel kaupmeeste klubist hädawaewaga lätte. Küll aga dues on pime! . . . Seena, kas muidu on idil korras? Jah? Siis lasi minema!"

Küll tõmbas Seena näo moski, läts aga ilma urinata. Tema olekust oli näha, et ta wanameest kartis.

Kuna Langberg kübara ja mantli warna riputas, silmitses Jostson laua pääle pandud pudelite päälkirjastid. Ta ei tahtnud oma silmi uskuda, kui ühe pudeli päält "Girard & Co., Cognac," teise päält "Louis Roederer, Rheims" luges. Koige kallim Brantsuse naps ja Shampanja tuline wahuwii! Wana kistsipung oli julgesti oma künne rubla kaupmeeste klubisse jätnud. Ja pääle selle

weel need kallid suupisted! . . . Jostson ei olnud joodik, ei ka maias ega nälginud, aga tema lehasi kais see röömuwool läbi, sest ta tundis selgesti, mis see kuulmata rabaraislamine tähendas: see oli omu lepituse-ohwer, see tähendas suiqutatud fugaluse-tundmuse ärkamist, tumma andeks palumist ja andeksandmist!

Langberg ei lasknud Jostsoni meeleliigutust liig suu-refs kaswada. Waewalt oli wanamees laua ääres istet wõtnud ja toidutraami pääle piigu heitnud, kui ta korraga jälle püsti largas, u'se lahti kiskus ja Deenale järele karjus: „Kui palju sa raha tagasi saib?“

„Kelliteistklümmend kopikat,“ tuli alt wastus.

„Kuhu sa raha panid? Kohe too sias!“

„Raha on kilutoosi all.“

Langberg tõstis kilutoosi üles. Luges kopikad hoolega järele ja peitis raha westitasku. Siis hakkas ta nappi-pudeli korki wälja tirima.

„Miks sa enesele jeda tulu teed?“ ütles Jostson.

„Ets ilka kalli külalise pärast,“ urises Langberg kulmu kortsutades. „Kra aga looda, et jeda igapäew juhtub. Ega ma ometi kõige maailma jooksikute toitja pole.“

„Minul pole tõesti midagi waja — olen sõõnud ja joonud.“

„Küllap jood weel, kui muidu saad. Klaasid pole Deena muidugi lauale pannud. Seda ei tee tema ilalgi. Tema ei falli, et mina joon — kardab, et temale liig wähe pärida jätan.“

Langberg wõttis lauasahtlist kais klaasi, puhus nad fisekogunenud tolmust puhtaks ja walas fisse: „Pinni, pois, waese mehe werd! Sarnast tiba pole sa wist weel keele pääle saanud.“

„Ma ei oleks ilalgi aimata wõinud, et sina nappi jood,“ ütles Jostson, kui ta wana ja wäga kanget konjaktit oli maitsnud, mis tema kurtu kui tuli põletas.

Wanamees ei lostinud efiotsja midagi, waid hakkas ahnesti sõõma, kus juures ta lühikeste waheagabega oma klaasi täitis ja tähendas, kuna Jostson ainult wiisakuse pärast mõne tiba klaasa rüüpas ja sütti suitsetatud

angerjat maitstes. Range viin hakkas wanamehe pääle, kes ju mitte harjunud joodik ei olnud, warsti mõjuma. Ta filmad läikisivad, terawad palenulikid idiwad punetama, keelepaelad peasiswad lahti.

„Sa küsid, miks mina joon?“ algas ta juba weibi takistatud keelega. „Arwad sa, et wanal koil, nagu mind hüütakse, hinge sees ei ole? Ma olen lapsest saadik kui hobune töötanud, kui koer elanud, aga sellepärast ei ole ma weel koer ega hobune, ei ka mõni hingetamassin. Mul on mõistus pääs ja süda rinnus. Ma näen küll, et ma raha ilma dige otstarbeta kokku kraabin. Kellele ma seda korjan? Raerjale pärijale, ja see oled sina . . . see on, kui ma sind oma pärijaks tahan teha. Muidugi ei ole see kellegi otstarbe. Mul ei olegi otstarbet olnud. Raha ahnus on mulle külge loodud. Ma armastan raha tema enese pärast, tema korjamine wõttis kõik mu aja ära. Mul polnud mahti muude asjade pääle mõelda. Inimesi ma ei jallinud, ja see pole ime, sest ma pole kellegi poolt lahkest ega armastust näinud. Sa tahad wist ütelda: ma pole ise armastust otsinud? Ütspuhas — mu wead ei teinud mulle suurt waewa. Aga sest saadik, kui sina sin ühe aasta elasid, on mu raha rikutud. Ma pole enam endine inimene . . . Siin oli imelik mõju minu pääle — wististi oled sa kas väga kawal või väga häa inimene. Kas mäletad weel, kuda ma sinu nurumise pääle selle wana priistaja Pohlgi lapsele waderiks tulin? See oli minu elus esimene ja wiimne kord. Kinkisin koguni hobelusta! Ja see haipus kestab weelgi edasi: hiljuti wõtsin Pohlgi poja, keda üksigi kaupmees pidada ei taha, oma juurde õpipoisiks ja maksan lollikesele, kellest mul mingit kasu pole, kümme rubla kuus palka! . . . Ja vaari päewa eest tegin weel hullema tembu. Kuulsin, et wana Pohlgi juures hädas olla ja — mõise seda nõdrameelust! — saatsin tale postiga sada rubla. Muidugi pole tal kõige wähemot aimu, kust see õnnistus tuleb.“

Langberg häbenes filmanähtawalt oma rumala tembu pärast. Tuju parandamiseks tühenas ta ääreni täidetud klaasi üht lonksuga ja hammustas haput kurki pääle.

Jostson ei pööranud temast filmi, vaid waatas ja kuulas taswawa tähelepanemisega.

„See on kõik sinu tegu,“ kõneles wanamees poolpahafelt edasi. „Küsi nüüd weel, miks mina joon! Arwad wist, et see kibe lake mulle suurt nalja teeb? Ei sugugi. Aga kui fina, rumal poiss, siit ära putkasiid — ei tea; mis sul siin wiga oli? — , läks see tuba minu meelest nii tühiaks ja koledate, et mulle hirm pääle tuli. Ma hakkasin wargaid ja waimusiid kartma, rändasin õhtul kui kumtõbine ühest seinast teise, ei saanud õõsel magada. . . Sinu äramineku aastapäewal olin kõige odawamat porujommi, jodin enese täis ja magasin kui furnu. Hommi- luse üles tõustes tundsin wäewatu ja häbi, wandusin joomise ära, wäsitasin ennast üleliigse tööga, aga lugu ei paranenud. Muudu heitin ilka lohe pärast õhtusööma woodisse, et mitte kallist lambioli kulutada. Nüüd ei saanud enam ilma lambita läbi: nii pea kui pimedus läte tuli, hakkasin ma segaseid kõminaid kuulma, witrastusi nägema, hirmuwarinaid tundma. Ratsufin ajalehti lugeda, aga need tegiwad oma poliitsei-õnumitega mu were weel rohkem araks. Peaaegu oleksin wana Beena enesele feltiks kutsunud, aga häbenesin. Küll püüdsin haiguse wastu — sest mis see muud oli kui haigus? — wahwasti wõidelda, aga teatud aastapäewal ei aidanud misgi abi — pidin ennast jälle wiinaga uimastama. Sest jaadid olen — Jumal andku mulle patt ja raharaiskamine andeks! — seda rohtu tihti torwitanud.“

„Wacne onu!“ ütles Jostson pehmelt.

„Jah, nüüd olen „wacne onu“ — aga miks sa ära jooksid? . . . Sa ei usu, kui suur minu rõõm oli, kui fina täna poodi astusid.“

„Sinu rõõmu ei märganud mina midagi.“

„Soo? Lootsid wist, et sulle nuusjudeks kaela simber langen? Ratsi asjameest! . . . Aga nüüd urgitse see teine pudel lahti — sinu käes käib see wist libedamini. Mina pole seda wahutawat wedelikku palju tarwitanud ega ole mul ka parajaid riistu, aga eks õlleklaasid tolba lah.“

Kork paulus. Langberg täitis klaasid ja löi depo- jaga kolku: „Minu terwiseks, sest fina oled terve küllalt!“

Luline wahuwiin tegi wanamehe tähtu joobnuks. Ta filmad kippusiwad linni, keel jäi tühaks, sõna ei tahtnud enam mõtte järele jõuda.

„Pagana pihta — küll on hää tibat!“ kiitis ta lapselikult itsitades. „Teise kaaost tü—täbendame selle päale, et sina, wõrukael, enam ära ei jookse.“

„Paraku vean ma warsti jälle koju reifima,“ ütles Jostson kahetsewalt.

„Mi—is?“ kogeldas Sangberg ideliselst kohtudes ja hiskus „filmad wõimalikult laiali. „Kus see kodu sul siis on?“

„Ma ütlesin juba: Amerikas.“

„Ame—e—rifas? . . . Ega sa hull ole! No mis ja säält otfid?“

„Mul on sääl omandus ja asjatalitus, mis minu ligiolemist tingimata nõuawad.“

„Tühi koif Mis asjatalitust . . . asja—asjatalitust sul sääl wõib olla? Siä parem siia — ma teen su oma asjatalitajaks ja maksan. . . maksan wiiskümmend rubla kuus palka.“

Jostson naeratas: „Sinu palkumine auustab mind üle wäärtuse, aga, armas onu — ma ei wõi tõesti mitte.“

„Ei wõi? . . . Kos tahad kuuskümmend rubla?“

Ameriklane lehtitas olafid.

„Seitsekümmend. . . seitsekümmend wiis rubla. . . oh ja hingendõrrija! Ega ma sulle ometi jadat rubla wõi maksta. Prii üteswidamine ka weel. Ei taha?“

Wanamehel seisis higi otsaes. Ennast küünarnukkidega lauda mööda devoja ligemale nihutades, sõstas ta tungiwalt: „Aga mis siis, kui ma homme sinu kasuks tetsamendi teen?“

„Ma ei wõi seekord rohkem kui paariks nädalaks siia jääda,“ wastas Jostson tõsiselt. „Sa oled ju ärimees ja tead, kuda sarnase asjaga lugu on. Mis sa ütlesid, kui mina sind palusin oma kauplust, nagu ta praegu on, seisma jätta ja minu juurde Amerikasse elama tulla? Ma lardan, sa wiskafid mu ufselt wälja. Wähest edespidi...“

Jostson jäi wait, sest onu filmist paisusiwad tundmused, mida sääl wist weel keegi polnud näinud: ehmatatus,

ahastus ja tõine hing-walu. Wanamees surus mõlemad käed pää külge, pigistatas filmad kinni ja fofistatas tükalabi, nagu unes: „Ma olen wana ja baige, ma lähen pääst nõdraks. . . ma näen kollisid. . . Kas mind siis keegi ei jalli? Miks nad mind wihtawad? . . . Ma näen wihasst rõlewaid filmi. . . kõwa käsi jassb mu kõrist kinni. . . mind kägistatakse. . . Appi, appi!“ kisenbas ta korroga pool-lämmatatud häälel ja wajutas küüned oma laela fisse, nagu tahaks ta kellegi käsa jäält ära kiskuda.

Jostson peastis onu käed lahti ja püüdis teda wai-
gistada: „Pai onu, ära kardada, mina olen ju weel siin.“

Bangberg ajas filmad lahti ja wahtis tüki aega kü-
lalise otsa, kuni ta segane aru wähe selgus: „Ah sina —
Paul? . . . Kuule, ole pai poisiks, ära mine Amerikasse!
Jää siia, ole mulle seltsiks. . . Ah joo, sa ei taha. Miks
sa siis ei taha? Sina oled ju ainus inimene, kes mind ka
inimeks peab. Teistele olen ma „wana koi“. . . Ma
ei tea, mis siis tuleb, kui sa jälle ära jooksed, aga seda
ma sulle ütlen: minult sa siis kopikat ei päri — ennem
joon kõi ära.“

„Armas onu, sa oled juba liialt joonud — jäta
nüüd järele!“ palus Jostson.

Bangberg tõrjus teda läega enesest eemale ja lähis-
tas kurjalt: „Kasi mu filmisi! On sinul siin ka midagi
kästimist? . . . Näe, kuda ma järele jätan!“

Ta pani pudeli mottade külge ja jõi ta joonega
tühjaks. Siis oli wanamehe jõud otsas. Ta lastis käe-
warred ja pää lödwalt laua pääle wajuda ja jäi korise-
walt norstama.

Ameriklane ei uskunud waimude fisse ega kartnud
kollisid, aga tema rinda rõhus arusaamata raste tundmus.
See lamber oli nii tühi ja wainne, nii ilma naabriteta,
ainfasi aknast wahtis pime, saladuseraske õõ fisse ja tuul
siinus nii ütlemata haledasti. . .

Kogemata jäi Jostsoni film akna pääle seijatama,
mis umbes sülla laugusel pöigiti tema wastas oli. Ja
korraga arwas ka tema wiirastust nägewat. Mustawa
aknaruudu taga hakkas midagi walgendama, nagu suruts

inimese nägu ennast ruudu vastu, ja see nägu kandis enne nähtud joonesid — see oli Martin Timmi nägu!

Josifson oli raudsete erkubega mees, cga ühe silmapilgu tundis ka tema kiirendatud wretuksumist ja wuhinat kõrwus. Oli see wihastus wõi wahtis sääl elus inime ennast sisse? Enne kui Josifson selle kohta selgust sai, oli walgendaw wari kadunud — ainsa taga mustas jälle ainult öö pimedus. Nüüd kargas Josifson püsti, tõukas ainsa lahti ja pistis päa wälja. Dues ei olnud midagi iseäralikku näha ega kuulda. Wõi kuulduS säält wärawa poolt karmete sammude wadin? Aga see wõis ka tuulest sünnitatud müdin olla. . . Josifson jooksis trepist alla, leeras kojaulse lahti, katius duewärawat ja leidis selle luku olewat, kobas kõiit due nurgad läbi — ei inimese hinge kusagil. Tagasi tulles leidis ta Langbergi toa pimedat olewat — wist oli lahti jäänud ainsa tulew tuulehoog lambi ära kustutanud. Josifson tõmbas tituga tuld ja pani lambi põlema. Laua ääres norstas Langberg endises seisulorras.

Josifson waatas weel korra ainsa wälja.

„Pea ma onu hoiatama?“ mõtles ta iseeneses. „Ei, see ei maksa — tema wert on muidugi ülestiga äritatud. Ja minu oma kah. Ma nägin wihastust. Wäraw on kinni ja libedat seinat mööda ei pease keegi kass ainsa juurde. Wanaaegne konjat, onu jöobnud jampsimine ja seltsimajas kuulduS lori läbisegamini on mulle niisugust meelesegadust sünnitanud, et ma seda rumalat poisist tõesti ainsa taga arwastin nägewat, kuhu ta nii wäga lippus. Tähi mõttekujutus — see on kõiit.“

Ta wõttis nõrgalt westu rabelema wanamehe sülle ja pani ta süngi pääle firukile. Siis wöjutas ta ainsa haagid hoolega kinni, waatas weel korra, kas lamp hästi põleb, wõttis palitu, kübara ja lepi ja läks alla. Röögis ära ainsa ta Seena, kes istudes tultuma oli jäänud, üles ja ütles temale: „Peremees uinub. Waata tema järele, enne kui magama lähed, ja katju teda riidest lahti wõtta.“

„Ega see esimene loru ole, et ta riides magab,“ wastas Seena haigutades.

„Sa mõtled siiski lord järele waadata.“

„Pole tal wiga kedagi. Eks ma tea. Mõllab ja mõllab — värast magab kui jahukott.“

„Kas täna läis keegi wõbras inimene dues?“

„Pole ma kedagi näinud.“

„Soo, soo. Lase mind nüüd duewärawast wälja. Dnule ütle, et ma teda warsti jälle waatama tulen.“

„Seda ma usun,“ pomises Leena ja wõttis wõtme warnast.

Uulitsale astudes pistis Jossion Leenale mõned hõberahad pihtu ja soomis temale hääd ööd.

Leena hõbrus rahasid peo sees, wahtis lahkuwale külalisele altkulmu järele ja pomises pool kuuldawoalt: „Mis sel poisil wiga raha loopida — ega wanamehel pikka iga ometi enam ei ole.“

4.

Niguliste kiriku tornikell lõi kaksteistkümmend.

„Pole ime, et kolli nägin,“ mõtles Jossion naeratahes ja tõttas kiirendatud sammul wõbrastemaja poole.

Rättsepp Georg Pohlitz — sündinud Jüri Poolit — oli Cesti-Saksa „antwärgi“ algustuju. Waese poisina oli ta omal ajal paljajalu külast linna tulnud ja siin seltslikul redelil wuit pulgalt tõrgemale roninud, see on: rätsepa õpipoisiks, selliks ja meistriks saanud. Dige õnnelapsena leidis ta kobe hää meistri, oma painduwa iseloomu pärast peasis ta sellide kätte alt peaaegu ilma pehuta läbi ja ilusa poisina wõttis ta meistri atnša tütre südame. Pikema wastupunnimise järele wõttis meister, ehk küll ise Saksja mees ja selle pääle wäga uhke, maheda Cesti selli omale wäimeheks ja näitas temale weel suuremat lahust sellega, et paar aastat pärast pulmi siit ilmast lahkus. Rena maja ja suur äri jäiwad wäimehele päranduseks.

See sündis käsitöö-meistrite kuldsel ajal, mil töösuse wabadu, wassijaid, odawaid juudikauplusi ja wõistluse kibedust weel ei tuntud. Pohlitz hakkas hulga inimestega tööle, see on: ta pani käd rüppe ja lastis teisi

tõbb teha. See ei olnud tema meelest muud midagi, kui üks meistrite loomulikudest eesõigustest, mida seadus isalikult kaitseb. Meister Põhligil oli seitse püha nädalas, kuid tema igapäevane eluplaan oli sääl juures kindlasti korraldatud. Hommikul tõusis ta hilja woodist ja istus pärast kohwijoomist weel paar tundi pehmes leentoolis, unekuub seljas, pita warrega piip suus (neid piipusid oli tal terve kogu) ja ajaleht või raamat käes. Bruukosti võttis ta oma armsamas trahteris, ametiwendade keskel, kus mõddulalt napsitati, õlut jooði ja magusal jutuwestmisel linna-uudiseid wahetati. Lõunasõõk oli ilka wäga rammus ja mitmekesine. Selle pääle tuli paaritunniline uni ja pärastlõunane jalutus. Õhtul istuti klubis punshi või grogi juures, ehk jälle wdeti mõdraid wastu ja käidi mõdrats. Pühapäewal kuulati kõige perega Saksa kirikus Jumala sõna, õhtul wdeti gildemajas lõbupidudest osa, mis ilka kuni „sinise esmaspäewa“ hommikuni kestiwad.

Dma perekondlikus elus oli meister Põhlig täiesti õnnelik. Tema abikaasa oli piltikus, õrn, tasane ja hää südamega naesterahwas, kes mehele italgi wastu ei räätinud ja temale ka siis armastusega õmber kaela langes, kui mees wahel alles wastu hommikut „kilgiga“ koju tuli. Dma lapsi kaswatas Põhlig kristlikus waimus ja walitses perekonda kui kõige patriarh, ilma et tal waljust waja oleks olnud. Tema lastest wdidi dieti näha, kui ilus meie „alamat tõugu rahwas“ — olgu ta nüüd puhta-wõi segawerd — wdib olla, kui aga jõuldas elujärg ja hää kaswatus tema esimest eluiga õnnistawad. Põhligi lapsed — üks poeg ja kolm tüdart — oliwad kõik kenad kui kannid, ja wanemat tüdart loeti linna esimeste iluduste jekka. Muudugi oliwad nad igapidi „saksa lapsed“ ja mõistiwad maakeelt wähe — nii palju kui nad teenijateelt õppida jõudiwad. Põhlig ise oli loomulikundel kadakasaks, kes oma pärisrahwusest midagi teada ei tahtnud, sest keelt ainult naljatades suhu wdttis ja seltsipidudel oma „Saksa-emakeelt“ waimustusega elada lastis . . .

Ja waata — kõik oli wäga hää ja Baltimaal oli nii mõnelgi mehel ilus elada. Rustumata kirjaga seisab nende kenade päewade mälestus meie wanemate kaastoda-

nikkude südameses üles tähendatud, kustumata on ka kadafakste truudus Satja seltskonna vastu, kes neid rabast haljale mättale tõstes armuga oma kaisju võttis, neile Satja haridust, teelt ja meelt omandades. Kes lord selle seltskonna meesti peasis, sellel oli ju nii kerge ja lõbus elada, see lerkis „toore hulga“ pimedusest korraga heledale päitepeaistele! Oi see siis ime, et just meie kadafaktsjad endistele oludele, nõnda nimetatud „Satja ajale“ kõige waljemaid kiidulaulusid laulavad? Nende laulud woolavad ju tänuhulka südamest ja on sellepärast vähemasti niisama diglaselt mõeldud, kui väsimata fakste-sünamine nii mõnegi mehikese suust, kes Satja teelt ei mõista ja Satja seltskonda ilalgi ligidalt näinud pole.

Aga ajad muutuvad, wahiseinad langewad, „toore hulga“ pimedusest liuwad ikka uued jõud ilma fakste abita päewawalgele, kuna wana aja lapsed, kes eesdiguuste warjul ladusa, wõitluseta eluga ära harjunud, kohmetult filmi hõdruwad, komistawad ja on a wanu jumalaid asjata appi hüüdes kukuwad, kui nad mitte oma iseloomu poolest kindlal jalal ei seisä.

Meister Põhlig ei soowinud uue aja waljemaid nõudeid täita ega oma harjunud eluwiisist lahtruda. Sarnase meeletundluse esimene tagajärg oli see, et ta maja ära müüma ja äri- üüriforteeisje kolima pidi. See korter oli linna keskel ja kaunis tore.

„Zumal tänatud, et majaomaniku muredest lahti olen,“ ütles Põhlig, kui ta üüriforteeris esimesel hommikul laabruti selga tõmbas ja kõige pikema warrega piibu wanaema tütre läe läbi põlema sütitada lastis.

„Kahju, et palju majaasju kolimisega rikutud on,“ kurtis abikaasa.

„Mis sest — küllap saame jälle uued,“ trööstis meister.

Aga ta ei saanud enam uusi muretseda. Iri läks efitofa küll wael parajasti, sest koht oli häa ja wanad tööandjad jäiwad trauwiks; kuid töö juures puudus peremehe film. Paari aasta pärast pidi Põhlig jälle kolima — seekord juba kõrwalisesse uulitsasse, kus

juures majaasjad jällegi wiga saiwad. Sest saadid oli kolimine Põhligil harjunud asjaks. Wanad kunnid kadusiwad, uusi tuli wähe juurde. Paremaid aegu polnud loota, sest raha tagawara oli otsas ja riidekauplused ei tahtnud enam midagi wõlgu anda.

Selle tõelise jutu algusel elas Põhlig juba laugel alewis ja küürutas ise ühe ainfa õpipoisiga töd juures. Korterial oli ainult kaks tuba, mis aga lappide ja waberiiete abil nii kunstlikult neljaks jaotatud oliwad, et meistritel ilka weel üks ruum töötellijate wastuwõtmiseks, teine tödtoaks, kolmas saaliks, neljas magamiskambriks oli. Saaliks seisis ka weel wanaaegne klawer, kõigis ruumides walitses laitmata puhtus ja asjade wead oliwad kunstlikult linnu kaetud, nõnda et waesus kusagil otsikohe filma ei paistnud. Pererkonnas walitses endine rahu, tingimata sõnakuulmine ja kokkuleppimine, ehk küll teenijate abiga harjunud emand nüüd ise kõõgis wibi rawitsema, tütreb oma õrnalt hoolitsetud lättega saba korda lapitud peju paikastiwad ja ahju taga meistri rahu rikkum koll — wanaade päewade wiletsus — jäädawalt peitises. . .

Esmaspäewa õhtul istusiwad Põhligi tütreb laua ümber, mis „saali“ ainfa akna all seisis. Kõik kolm oliwad libedasti ametis. Kahekümnemee-aastane Helene, kes pererkonda eratundide andmisega toita aitas, parandas mõne kirjatöö wigasid, seitsmeteistkümnemee-aastane Luise lappis isa särki ja kolmeteistkümnemee-aastane tütardekooli kaswandil Selma õppis Prantsuse keelt sõnu pähe. Helene, kellel ahju taga peitsewar kollist kõige rõõkem aimu oli, lastis aeg ajalt oma targad filmad salamurega õbede pääl wiibida ja lobustas tihti ohlawat Luised ilmasüüta naljaga. Luise naeris, mispääle tõlise loomuga Selma torisema hakkas: „Oh wõtku teid! Praegu oli mul kolm sõna kindlasti pääs, nüüd on kaks jälle unustatud.“

„Oleksid ja wiis sõna korruga pähe õppinud, siis oleksid sul nüüd weel kolm järel,“ naljatas Helene.

„Mis sinul wiga naerda — ja oled koolist wäljas, katju aga, et mehele saad,“ taples Selma.

„Sina saad wist enne mind mehele, sest sul on meesterahwaste juures õnne. Lukusepa õpipoisid Raalu

waatab ikka suure armuga aknast sisse, kui sina siin istud."

"Buih, Helene!" sähwis Selma selle tõsise meeleäritusega, mida iga linnaneiu tunneb, kui teda tõe mõit nalja pärast libtja tööinimesega kudagi wiisi kõrwu pandakse. Mijas elas palju inimesi, muude seas ka noori mehi, kes mööda minnes ikka hää meelega Pohlgi korteri aknatest sisse waatastwad, kuid Pohlgi tütarde silmas äratas iga warblase sabaots rohlem tähelepanemist, kui need noored mehed oma määrinud nägudega, kehwa riidega ja Gesti keelega.

"Ara tee lastega kõlbmata nalja," noomis ema kõõgisti.

Helene jäi wait ja Selma pistis oma peene ninakese jälle raamatusse.

Luise sirutas tihti laela ja piilus duewärawa poole, mis aknast poolpõigiti kätte paistis.

"Sinu parun jääb täna hiljaks," ütles ta wiimaks kannatult.

"Miks ja teda m i n u paruniks nimetad?" küsis Helene.

"Koh, et me tea, kelle pärast ta meid waeleid oma sõprusega auustab."

"Kelle pärast siis?"

"Mina pole ju muud kui silguniis," seletas Luise laudsi ja weidi libedalt.

"Tõsi küll, aga papa ja mamma ei ole mitte silguniisad! Parun armastab papaga juttu wasta — miks ja ei usu, et ta selle pärast meil käib? Ja vääle selle on siin meist mõlematest palju külgetõmbawam isik olemas — meie tõsine ja wirt Selma."

"Teie oma lobisemisega!" pahandas wiimati nimetatud isik. "Jälle unustasin sõna ära! Kui nüüd see (Selma ei nimetanud mingit nime, aga tema mõru näole läts korruga rõõmsamaks), kui see ka weel tuleb, siis wõin julge olla, et homme koolis trahwi saan."

"Sa waene patuoinas!" ütles Helene dehesse kuldjuukseid silitades. "Põlga neid noorimehi — ja näed, ise, kuida need meile tülits on! Peaks see täna ometi tulemata jääma!"

„Oh ei, ei!“ waidles Selma suure ägedusega wastu, kuid järgmisel filmapilgul läi ta enesele plaksti suu pääle ja mattis häbise näo raamatu lehtede wahle.

Töötoast kuulbus meistri haigutus ja murelit küsimine: „Kuhu ta täna nii kauaks jääb?“

Kõigest oli näha, et Pohlitage peretonnas kallist külalist oodati. Ja wiimats ta tuligi. Kerge loputus uste pihta — ja sisse astus noor parun Stern-Himmelshausen, nagu õitsew ja rõõmus kui ilka, terna ülikond kui leha külge walatud, glaseekindad käes, painduw kepik ja rooja paberisse mäsitud pakile kaenla all. Jah — see oli natuke teist moodi „kawaler“, kui need need noored mehed, kes majadueest Pohlige korterisse wagtida armastawad! Tema ilmutamisel tungis wärskle õhuga ühtlast ta otsekui wärskle eluwool ja rohlem walgust tuppa.

Meister Pohlige wiskas töö käest ja tõttas külalisele rõõmuist läikival näol wastu, õwipois hiritas kõrwuni, emand ilmus käsa pühkides kõõgist; peretütred jäiwad wiisakalt istuma, aga Luise käest kukkus nõel maha ja Selma käes läks raamat iseenesest kinni. Minult Helene ei ilmutanud oma olekus mingit iseäralikku ärewust. Alles siis, kui noor parun sügawasti kumardades ja neiu iludust kuuma pilguga otsekui kallistades tema ees seisis, pani ta sule ära ja jurus kui hää sõber pakutud lätt.

Benno pani rooja paberisse mäsitud pakilise Selma ette: „Wirgale õppijale teaduste libeduse wastu.“

„Tänan wäga,“ ütles Selma rõõmu pärast punastades ja kallast jukrukraamiga täidetud larpi sedamaid lahti krabistama.

Benno tõmbas õlad kõrgesse: „Muud midagi kui „tänan wäga“? Lootsin rohlem, aga mis teha? Ce que femme veut, Dieu le veut — see tähendab: mis Stude teeb, on hästi tehtud. Ratsuge aga.“

Paruni ilmutamine oli kõigile töö lõpetamise märgiks. Minult emand läks kohe jälle kõõki rawitjema, kust armas aneprae lõhn wälja tungis. Meister kadus mõnelt minutilt magamiskambri waheritde tahta, kust ta puhtaks pesult, lammitult ja pühapäewase ülikonnaga ehitult jälle wälja tuli. Oma wiiekümnest aastast hoolimata oli ta

ikka weel kena mees, päris fassa näoga ja pila, tumeda prohweti-habemega. Pühapäewa-riides ei olnud ta enam wiletsusega wõitlew läkitööline, waid endine wannutatud suurkodanik, gilde eltermann ja suure äri pidaja, kes seda weel imels ei arwanud, kui mõni parun temale külaliliseks tuli. Wõdraid oli ta kui õige Baltimaa poeg ikka lahtiste lättega wastu wõtnud, ja nüüdgi weel läiswad endised tuttawad, kuigi nende elujärg palju parem oli, teda ja tema perefonda häa meelega waatamas, teades, et sääl ikka ladus wiis ja lahked näod leida oliwad. Harwa läks õhtu mööda, kui Põhligil wõdraid ei olnud, ja ikka pani ta neile ta midagi ette, olgu see ta wahel ainult leib, heeringas ja klaasite napfi.

Täna wõis ta oma kustumata igatsust jälle täita, see on: suurt fassa suurepäraliselt wastu wõtta ja ise fassa mängida. Alles nädala lõpul oli tal liibe käes, nõnda et teda üürimatju wõlgnemise pärast peaaegu jälle kolima oleks sunnitud, kuid siis tuli korraga powestka ja Põhligi tõi posti päält juurema rahasaadetuse — sada rubla — ära. Raha saatja polnud ennast nimetanud, aga kes teine ta ikka wõis olla, kui see kena, kallimeelne noor rüütli-poeg? Sellepärast oli Põhlig ta nõuiks wõtnud, lahket andjat tänasel õhtul iseäraliku toredusega wastu wõtta. Raha oleks äri tõstmiseks küll palju hädasemalt waja olnud, aga kadaka-fassa ohwrimeel on ju piirita, kui ta oma fassust mi-fugusele lahtlemata fassale, nagu noor parun Stern-Him-melshausen oli, näidata wõib.

„Ma palun helbesti wafandada, et filmapilguks ära lähen, aga mul on weel midagi muret seda,“ ütles ta, paruni kuju õrna pilguga paitades.

Benno jäi üksi rättspea tütarde seltsi. Ta wõttis tooli ja mahutas enese Helene ligidale. Nad oliwad wanad tuttawad, aga nende wahel ei olnud selge. Seda märkas küll iga laps, et noor parun mitte ainult meistri toreda habeme ja ladusa jutu pärast siia ei kippunud, waid et tema filmad ikka Helened otsiswad ja tihti mõtlewalt, kü-siwalt, ihaldawalt tema pääl wiibiswad. Ja ilus, uhke Helene, kes ühe käepaluja teise järele tagasi lükkas, oli Bennoga wäga lahke, wahest lahtem kui kellegi teise mees-

terahwaga. See polnud ime. Ta oleks ju hingeta kiwi-
luju pidanud olema, kui see hiilgaw, ühtlasi uhle ja aland-
lik noormees temale sugugi poleks meeldinud. Aga kus
oliwad meeldimise piirid? See küsimus tegi õnnest hellita-
tud Bennole nähtawat waewa.

Praegugi tõmbas ta oma rõõmsats loobud näo wõi-
malikult krimpju ja algas sügawal rinnahäälel: „Preili
Helene, ma olen täna terve päewa mõtelnud.“

„Siis olete wist õige wäsinud,“ kostis Helene, oma
peenikesti molki wähe arusaadawalt kräfutades.

„Ma tunnen tõesti nagu wäsimust.“

„Küüd wõite puhata. Noorte naesterahwaste ees
ei maksa mõtteid wälja kraamida.“

„Miks mitte?“

„Teate ju, milleks pärlid liig kallid on.“

„Preili Helene! Kas Teil südametunnistust polegi?
Just Teie ees tahtsin ma oma mõtteid wälja kraamida,
aga Teie ei usu ju paraku minu tõsiduse sisse.“

„Kuda nii? Ma pole lordagi kahelnud, et Teie . . .
oma wanaduse kohta üks meie linna parematest mõttetar-
tadest olete.“

„Ma olen Teist terve aasta wanem.“

„Ja wististi ka targem — selle üle pole waidlemist.
Aga mis see sissejuhatus tähendab?“

„Mul oli himu Teiega keerulisi eluküsimusi harutada,
aga Teiega ei saa inimene tõsist sõna rääkida. Teil on
liig rohkesti naeru filmis. Ma tahaksin Teiega kufagil
pimebas nurgas ükspäini istuda, siis wast wõiksin ära
rääkida, mis mul südame pääl on.“

„Pimebasse nurka ma küll ei tule, sest ma kardan
kolumatit. Aga ma wõin ju oma õnnetud filmad kinni
pigistata.“

Benno ohlas ja tegi teist juttu: „Kas teate, preili
Helene, mis mulle täna isedraaliku terawusega silma torkas?“

„Koh?“

„Ma panin tähele, et ühenäolised inimesed ka oma
karakteri poolest itka enam wõi wähem ühesarnased on.“

„Kelle wahel Te seda kahelordset sarnadust tähele
panite?“

„Meie isade wahel.“

„See on ju suur auu. . . Teie isale.“

„Ilma naljata. Nad on peaaegu ühte nõgu ja ühest pehmest puust lõigatud. Need on wana Balti-Saksa herasloomud, omast kohast hääd, aatelised, õnnelikud inimesed, nii kaua kui neil küllus läes ja suured eesõigused müürile ümber on. Ses olekus on kõik Baltimaa sakslased, nii hästi mõisnikud kui linnakodanikud, seni olnud. Päruni ja Saksa käsitöölise wahel polnud selle poolest suurt wahet — mõlemad elasiwad kui Abrami süles. Neil on palju armsaid mälestusi, aga nad wole midagi juurde õppinud. Selle tormi wastu, mis nüüd kahelt poolt tõuseb, ei jaks nad kaua seista. Kui mitte mõni wägew läsi meie eesõigust ei kaitse, siis oleme kadumise lapsed.“

„Teie algasite meie isadest — nüüd olete juba poliitikas ja kuulutate tulewaid asju ette,“ tuletas Helene meelde.

„Meie isad on oma iseloomu ja ajawoolu õhwrid. Nende jaatus näitab, mis meil kõigil ees seisab.“

„Teie ei jaks siis ka mitte tormi läes seista?“

„Ma olen oma isa poeg. Kui mul eesõigusi pole, siis olen ma kadunud inimene.“

„Aga Teil on ju sündimise ja . . . looduse poolest küllalt eesõigust.“

„Kõik wähe,“ õhkas Benno. „Minule oleks õnn wõi seadus pääle seisusliste eesõiguste weel wähemasti ühe miljoni hällisse pidanud panema, siis alles oleksin ma täisimene. Ilma selleta olen ma null. Ma teenin ajawitels krediidklassjas ja saan sada rubla kuus palka — see on umbes niipalju, kui wähegi puhtust armastaw inimene tärlispeju ja kinnoste eest wälja annob. Elamiseks ei jää midagi järele. Ja paremat pole mul oodata. Ma ei jaks ennast toita.“

„Teil on täna tõesti wäga tõsised mõtted.“

„Kas mul neid siis muidu ei ole?“

„Ma olen Teid rõõkem . . . Iobusasti küljest tundma õppinud.“

„Oh, neid Iobusaid külgestid peab mul ikka wiist olema, sest ma näen enese ümber enamasti rõõmsaid nägusid.“

Rõõl lapsed ja loerad on minu sõbrad. Ma olen seni mureta kui lind olfsa pääl elanud. Ma pole midagi põhjalikult õppinud, arwates, et kõil iseenehest tuleb. . . Nüüd veldakse mulle, et isal raha otfas, ja kätastse ritast naesti kofida."

Siin watas Benno neiuie otsetohe ja terawalt filmade fisse. Need filmad oliwad selged ja lahled nagu itta. Luisse orna palet kattis häkiline kahwatus, mida aga Benno tähele ei pannud.

"Nikka naese kofimine pole ju weel kõige juurem õnnetus," ütles Helene rahulifelt.

Parun Idi kãega laua pããle ja hüüdis ägedalt: "Ma ei wõi ega taha mittel! Ma armastan ju ülearu. . . feda. . . feda wãikest kelmi Selmad."

Selma punastas ja tegi wãga kurja não.

"So—o?" ütles ta molli torusse ajades ja ritwas wanemat õde tãhenduserikka pilguga.

Meister tuli weinipudeliga ja konserwitoosidega tagasi. Emand hakkas tãtarde abil lauda katma. Waheajal mahutas Pohlig enese paruni kõrwa, waatas temale armastufega filmi ja ütles tafalesti: "Ma pole weel mahiti faanud, Teid, armas ja auustatud paruni herra, Teie lena faadetufe eest tãnada."

Benno tegi suured filmad: "Ma ei faa aru, millesti Teie rããgite."

Pohlig pilgutatas filmi, muigutas molli.

"Eks ma mõista — Teie olete õige Salka rüütel, kes oma hããtegude eest tãnu ei nõua. . . Mul oli tõesti peenike pros — nüüd olen jälle mõnel ajal peastatud. Sada rubla ei ole wãike ast. Muidugi jääb see ainult laenuks, mida ma omal ajal auufasti ära tafun."

"Teil ei ole mulle midagi tafuda. . . ma ei faa tõesti õhestigi sõnast aru. . ." kogeldas Benno.

Pohlig pani oma sõrmeotsad hellasti paruni kãe pããle ja fofistas kawalasti naeratades: "Seda paremini mõistan mina. Weel üks kord: tuhat tãnu ja fiiis — juu lultu."

Benno lehitas meelearaheitlikult õlastid. . .

Õõmalaual istutas Pohlig paruni selle tooli pããle, mis kõige wãhe-n wigastatud oli ja pani temale oma kãega kõige paremad suutãied ette. Tema ise sõi mõistufega ja

plaanilikult, kui õige kunstnik, kus juures ta iga toidu hääb ja halwad küljed imelispandawa asjatundmisega ära seletas. Ta algas heeringast ja wõttis järk järgult ilka peenemad suupisted kästile, kuni magusasti lõhnaw anepraad tema tänast õhtusööki krooniwalt lõpetas. Iga kolme suutäie kohta tuli wälke naps. ühtegi toiduainet, mis laual oli, ei jätnud meister katsumata, ja igal wahetusel pühkis ta noa ja kahwli, mida inimese pääle paraku rohkelem kui üks paar olemas ei olnud, kõige suurema hoolega puhtaks, et mitte ühe toidu maik teise oma ei segaks. Paremat toidukraami käis Põhlig ilka ise ostmas, sest et ta wäljawaliku asjus kedagi teist ei usaldanud. Turul ja poobides tunti teda kui terawa nina ja keelega wigade-nuuskljat.

„Teie olete wisti suure osa oma eluajast maitsekunstile pühendanud,“ ütles Benno, kui Põhlig temale peenitese wahel pika ja laia pääga kilude wahel ära oli seletanud.

„Olen küll,“ wastas Põhlig uhtusega. „Kui inimene oma elu maitsta tahab, peab ta seda põhjalikult maitsuma õppima, muidu on ta kui pime paradisis. Elu on ilka ilus, kui meie oma kallimat Jumala andi — oma himusid — hää tahtmisega täidame. Minule on Looja peenetundelise kurgulae kinkinud. Ma ei ole seda kallist annet mitte känguda lastnud, waid tänulikult harjutanud, ja tunnen nüüd iga hää suutäie juures tõelist rõõmu. Õnnetundmus on ju igal inimesel pääasi ja mina olen täiesti õnnelik, kui mulle toit hästi maitseb. On see patt? Ei, see on õige elukunst. . . Aga Teie ei söö täna midagi, paruni herra. Mis Teil wiga on?“

„Ei midagi. . . Ma olen Teie elutarkuse auustaja ja ise juur maitsekunstnik, mitte ainult kurgulaega, waid kõigi meeltega. Ma armastan kõike, mis ilus, magus ja kallid on, ja olen niisama kui Teie täiesti õnnelik, kui oma külge loodud himusid täita wõin. Aga seda hirmsamalt kujutan ma enesele aega ette, mil ma neid mitte enam täita ei juuda.“

„Teie olete noor ja juba sarnased wõtted pääses? Waadake mind — ma olen wana, aga olete Teie mind

juba murelises mõttes näinud? Näete isegi, et mu käsi halvasti läib, aga see ei tee mind veel õnnetuks, sest see pole minu süü. Meie seaduseandjad on lolliks läinud. Iga wilts wassija, iga Eesti popspöög tohib ju nüüd meie, wanade Saksa meistrite ametit pidada ja tööhindasid rik- kuda! See mõte ajab nutu ja naeru korraga pääle. Need tõlbatad talupojad tituwad rüsinat igasse ametisse — ja neid sallitakse. Koerapiitsaga peaks neid linnast wälja aetama!”

„Need wäesed inimesed tahawad ju ka elada,“ heitis Helene sõnase wähele.

„Elagu oma suitsukoobastes ja sõõgu filu leiba — paremat pole neil tarwis,“ hüüdis meister kaunis ägedalt. „Sarnaste lurjustega ühte ametit pidada, nendega koguni wõistelda — see läib üle minu jõuu, see ajab mu töö- himu ära . . . Ma pean nüüd teenimata waewa ja häda kannatama, kuid seda peenema mõistmisega maitjen ma neid haruldasi lõbusid, mida elu mulle weel pakub. Waadake, selle tõwa, soolase heeringatüki sõin ma ainult sellepärast alla, et kurgulage fardiinide ja humrite wastu sündjalt walmistada . . . Ja kas teate, mis mul selle toosti sees weel on? Pool naela wärsklet Astrahani ka- wiari!”

Meistri näo üle lendas nii hele rõõmuhell, et Benno naeru ei suutnud pidada.

„Olete ikka weel hinge poolest noor,“ ütles ta molli närides.

„Sumalale tänu — jah!“ kinnitas Pöhlig. „Minu sees elab weel mu Saksa esiwanemate wärskle, mureta ja paindumata waim. On mul raha, siis olen rõõmus; pole seda mitte, siis maitjen tulewat rõõmu ette. Muret ma ei tunne.“

Eiin tuli waltfält sõõwa ja kuulawa emanda rinnast kerge, wärisew ohklamine, mis Bennole põhjust andis meist- rilt küsida: „Kas Teie siiski muret ei tunne, kui oma wanade päewade ja . . . oma perekonna pääle mõtlete?“

„Oma perekonna pääle?“ kordas Pöhlig weidi koh- metult. „Eks ma ole oma lapsi ilusasti kaswatanud ja koolitanud — katsugu nüüd ise läbi saada. Ja minu

wanad päewad? Mul pole ju enam palju elada — pean ma oma ilmawaadet nüüd weel muutma hakkama? Ennem lähen kohe hauda . . . Mis kasu on rahast, kui seda wälja ei anta? Sääli on meile Selma ristiija, wana koi Langberg, kes muud ei tee, kui kraabib aga raha kottu. Mis kasu tal sellest on?”

„Tema täidab ju ka oma külge loodud himu — raha himu, ja on selle juures wist täiesti õnnelik,“ tähendas Helene.

„Joh — see on jälle tema elukunst,“ ütles Benno naeratades juurde.

„Ma tänan sarnase õnne ja elukunsti eest!“ ütles Pöhlrig põlgawalt. „Wana kitsipung pole wist weel ühtegi rõõmsat päewa näinud. Mina elasin ja laiskin teisi elada, tema pole oma rahahunnituga enesele ega teistele mingit hääd teinud. Tema ei taha mulle kopikat laenata ja sõimab mind laiskworstiks ja priiskajaks, aga teda ei falli ka keegi, kuna minul ilka weel sõpru on, kes mind ka hädas aitawad. Alles paari päewa eest. . . aga ei — suu lullu! Proffit, paruni herra!“

Benno filmitjes mõtlewalt seda wana elumaitstjat, kes oma näojoonte ja mõttewiisiga mõnda teist isikut nii wäga meelde tuletas. Ka wana parun Stern-Himmelsbauern ei olnud oma eluajal muud teinud, kui maitstes ja ilka jälle maitstes ilma waewata lätte saadud wara wäghendanud; ka tema weeretas oma äparduste süü halbade aegade ja inimeste pääle; ka tema leidis ilka jälle sõpru, kes teda hädas aitawad. Kuid nüüd raskus ja lagunes ometi kõik see kunstlikult alal hoitud eluhoone, wõlapärijad läksiwad häbemataks, pankrott seisis uste ees — ja tema, Benno, ei suutnud omast wäest wana, kuulsa suguwõsa langemise wastu midagi teha . . .

„Paruni herra, Teie olete täna ülearu tõsine,“ tungis Pöhlrigi hääl temale kõrwu.

Benno pühkis kui unest ärgates käega üle silmade.

„See pole ime, kui ma tõsine olen,“ ütles ta, ennast naeratusele sundides. „Mõtlege — ma olin eila surmahädas.“

„On see võimalik?“ kahtles Pöhlig, kuna kõikide filmad küsivalt paruni poole juhitud olivad.

„Nii võimalik, et ma waevast mõistan, miks ma täna kalajumala laual suupisteks ei ole.“

Benno jutustas lühidalt oma eilast juhtumist mere pääl. Kuulajate osavõtmine oli suur. Luise nagu wahetas mitmel korral karwa, mida aga pääle Helene keegi tähele ei pannud.

„Mis inimene see oli, kes Teile appi kargas?“ küsis Helene, kui Benno oma jutustust laewa parral ärkamisega lõpetas.

„Keegi ameeriklane, kes ennast hiljemalt eeslasets tunnistas,“ vastas Benno. „Tema nimi on Jostson.“

„Jostson . . . wahest Paul Jostson?“ kordas Helene elawalt.

„Nii ta wist oli. Teile tunnete teda?“

Helene asemel vastas Pöhlig: „Ka mina mäletan selle nimelist inimest, kuid jellest on hulk aega möödas . . . Jah, näüd mul tuleb meelde — see oli ju wana Langbergi fugalane. Kaunis hõwweldamata pois, kes sage-dasti meil käis ja minu lastega mängida armastas. Mina teda dieti ei sallinud.“

„Tema peastis minu lord uulitsapoiste käest, kui need mind kimbutada tahtsiwad — selle läbi saime tutta-waks,“ tuletas Helene meelde.

„See inimene näitab ju teiste peastjaks loodud ole-wat,“ naeratas Benno.

„Seda ta wist ongi,“ ütles Helene laswawa elawu-sega. „Ta oli väga häa pois, tugew kui karu, wäle kui oraw, sääl juures helbe meelega ja pehme südamega. Ma mäletan weel selgesti, kuda need häbemata uulitsa-poisid tema käes kulerpalli lendasiwad ja kuda ta — ise nelja — wiieteistkümnne aastane jõmsil — mind isalikult trööstis, kuna mina ehmatuse ja häbi pärast tõnnisin. Meie saime suurteks sõpradeks, see on: tema ei pannud minu wollatust ja lapselikku narrimist ilmaagi pahaks. Kuib ühel päewal kadus ta ära ja jäigi kadunuks . . . Wõi näüd on tema jälle siin? Wahest on see aga keegi teine?“

„Teie näitate teda pika aja kohta weel väga häst mäletawat,“ tähendas Benno weidi murelikult.

„Lapsepõlwe mälestused on kõige wisamad,“ kostis Helene ja jäi mõttesse.

„Mis sest tühjust nii palju rääkida?“ mõnitas Põhlig juba tümendatud keelega. „Teie, paruni herra, olete tugew ja osaw küllalt, et ka ilma selle Jostsoni abita weest wälja oleksite peasnud. Pääsft on, et Teie jälle terwelt ja priiskelt meie keskel istute. Teie ei usu, kui suurt rõõmu see mulle teeb — just nagu oleks minu lihane poeg Teie asemel olnud. Teie juhtumine näitab jällegi, kui ligi meil surm võib olla, aga just sellepärast peame elu maitsemisega ruttama . . . Kas kuulete, kuida tuul wäljas wingub ja müdistab, nagu oleksiwad kollid lahti? Maailmas on palju kollisid liikumas — õnn sellele, kes kollisid ei larda! Elagu mureta elu! Selle pääle lõõgem klaasid kokku, paruni herra!“

5.

Järgmisel päewal oli wilu ja tuulse nädala järele eelmest korda jälle ilus ilm, päike paistis soojalt ja lustlikult siristasiwad warblased Põhligi korteri aknate ees. Meister oli eilse pidu järelduffel kaua puhunud. Terwe pere oli ammuigi ülewal ja Selma juba kooli läinud, kui peremees ise, kelle und keegi segada ei julenud, wiimaks haigutades ja käsa ringutades woodisti töuäsa.

„Täna oleks patt tööd teha ja pää on ka uimane,“ pomises ta, kui ta pilgu aknast wälja oli heitnud.

Ta pesi ennast aeglaselt ja tõmbas pühapäewa-riided selga. Kohwi juues ütles ta abiklaasale: „Täna ma tööd ei tee. Mul on paari kummi kääst raha saada — läkitan poisfi järele ja ise wdõtame dige kätte ja sõidame lusti pärast Nõmmele. Sina pole ju tükil ajal kodust wälja jaanud — ja hallitad üsna ära.“

„Kuida ise arwad,“ kostis abiklaasa.

Ta oli wanaaegne naesterahwas, kes mehe sõna seaduseks pidas. „Kui aga raha jätkub,“ lühas ta siiski tahtlaselt juurde.

Põhlig naeratas uhlesti: „Selle poolest ole mureta. Mul on fajak ja tuhanded wäljas seismas. Kõiki ei saa paraku kätte, aga tilgalaupa tuleb ikka, nagu paari päewa eest, kui jada rubla lorraga kätte sain. Kui ja näed, et meie wahel napilt läbi ajame, siis ära pane pahaks: ma olen mees ja pean ka musta päewa pääle mõtlema. Täna tohime jälle lord rõõmsad olla. Teie, tüdrukud, pange paremad hõlbud õmber ja tulge kaasa.“

„Mina ei wõi — pean pärast lõunat mõned tunnid andma,“ kostis Helene wagusalt.

„Mina ka mitte — mul pole ju seisukohast suwejakti selga tõmmata,“ ütles Luise weidi ägedamalt.

Põhlig läi kõega: „Koh, siis jääge koju — mina sõidan mammaga Nõmmele. Hakka aga kohe riidesse panema. Rong läheb kell 11 ja naesterahwad on suured wenitajad, kuna minusuguse mehe käes nõuu ja teo wahel rohkem wahet ei ole, kui üks, kaks, kolm!“

Waewalt oliwad wanemad wälja läinud, kui ka Luise ennast kohendama hakkas.

„Kuhu ja lähed?“ küsis Helene.

„Mis minagi siin kodu hapnen?“ wastas Luise. „Baatan õige, kas mõne koolide kätte saan, ja siis teeme Kadrintalis ringi.“

Helene jäi üksi koju. Ta istus raamatuga ainsa alla, ei tundnud aga lugemiseks himu. Saali põrandal mõnda täppi nähes, mis pühtides wälja ei läinud, wõttas ta lähtu riideid, wõttis märja nartsu ja hakkas nii libedasti küürima, et sugugi tähele ei pannud, kui eesttoas Luisest pool lahti unustatud uks läis.

„Tere hommikut, preili!“ kõnises lorruga sügaw hääle tale kõrwu ja kohkunult pään pöörates nägi ta wõhitud meest enese ees seiswat.

Helene kargas kropsiti üles — ja nüüd tundis ta wõõra kohe ära: see ei wõinud keegi muu olla, kui meheks saanud jõmsit Paul Jõhson, kelle pääle ta eilsest saadit mitu korda oli mõtelnud. Helene tundis sooja liigutust. Ta wõttis märja nartsu pabemasse kätte, pühtis parema käe põlle küljes kuiwaks ja sirutas ta muhksele sõbrale rõõmsasti wastu: „Tere, Paul . . . herra Jõhson, andke

andeks! Teil on küll wõrras nägu, aga filmad on ikka needfamad. Peaaegu pidin Teile endisel wiisil siia ütlema . . . Kuda läbi läib?"

Jostson ei saanud kohe wastata. Ta hoidis wäikest, sooja lätt kauemini kui waja peos ja filmitšes neiu nägu, mis nüüd täiesti tema poole pöördub oli, kui mõnda imeasja.

"Dlete Teile aga ilusaks läinud, Helene!" hüüdis ta wiimaks diglasest südamest.

Helene tõmbas läe tagasi ja tegi näo tõsiselt.

"Kui Te paremat terwitust laasa ei too, siis" . . .

"Wõtte jälle minna," täiendas Jostson. "Andke andeks — sõna kippus wägise teele pääle. Rahju, et üle-pää häält tegin. Seba imet oleksin kauemini pidanud waatlema."

"Mis imet?"

"Et Teile sarnane preili oma kätega pörandat küürib."

Helene naeris: "Mis parata? Ujad on halvad, teenijad kallid. Pean ma selle töö oma elatanud ema hoolets jätma? . . . Aga nüüd jätan järele — haruldase külalise auuks."

"Teie olete ilsi kodus?"

"Dlen küll, aga Teid ma ei karda. Ma oskan ennast nüüd paremini kaitsta kui sel ajal, kui Teile mind uulitsapoiste läest peastite."

"Teil on häa mälestus."

"Wahesti parem kui Teil. . . Aga nüüd laon ma filmapilguks firmi taha. Wõtte aga istet, herra Jostson!"

Amerillane wõttis istet. Siin tundis ta ennast kui kodu olewat. See oli tõige parem terwitus kodu-maa poolt, mis temale siamaani osaks saanud. Ja nüüd sai ta ka selguse lätte, misjugune neist segastest põhjustest, mis teda laugelt maalt siia lihutasiwad, tõige mõjuwam olnud. Need lapsepõlwe sõprused! Küll naerdakse nende üle, aga kui palju peitub neist tõsist, liigutawat ja kosutawat eluõdimu!

Helene ei tarwitanud oma wälimuse korraldamiselt paljut aega, aga kui ta firmi tagant wälja tuli, olets

waewalt keegi julenud arvata, et see kehwa kätitödlise tütar oli, kes oma kättega, kui waja, ka pörandat küütris. Mis ta enesega teinud oli, sellest ei wõinud Jossion kui meesterahwas dieti aru saada. Säkilised wälimuse muudatused jääwad meie filmas ilusate ja maitseserikaste naeserahwaste igaweseks saladuseks. Jossion märkas aga üleüldiselt, et tal wäga peenikesse, targa ja häsri kaswatatud neiuga tegemist oli, ja tundis peaaegu argtuft, kui Helene tema wastas istet wõttis ja tõsiselt ütles: „Nüüd tunnistage, mis Teie umbes kolmeteistkümnne aasta eest ära kadusite ja meid kõige selle aja ilma wäheha elumärgita jätsite?“

Ameriklane oli Helene ärooleku ajal sigari põlema pistnud ja pöpsutas seda nüüd suure ägedusega.

„Mis fest laste esjast rääkida?“ wastas ta poolpominial, filmi kōrwale pöörata piludes.

„Rääkige siisgi.“

„Teie teate seda ju isegi.“

„Ma arwan mõnda teadwat, aga wahesti on minu teadmine ekslik ja minu süü suurem, kui ise arwasin.“

„Teil pole mingit süüd,“ ütles Jossion elawamaks minnes. „Mina olin kangelaelne, jönnakas Cesti poiss — muud midagi. Waele pesunaele pojana ei tundnud ma peenema seltskonna wormisid ja komistasin iga sammupääl. Teie mejas käies õppisin ma alles seda, mis seltskondlikuks hariduseks nimetatakse. Selle eest olen ma Teile ja Teie lahkele perekonnale igawesti tänu wõlgu. Ma ei olesks seda ilalgi pidanud unustama, aga lord unustasin ometi . . . See oli siis, kui Teie kolmeteistkümnendal sünnipäewal need Saksa poisid mind sellepärast pillama hakkasiwad, et ma oma rahwust ei jalanud. Nad sõimastiwad mind nii laua „knoot“ ja „kuTe“, kuni ma kannatuse kaotasin ja ühele, kes just Teile kõige rohkem meeldis, mööda kōrwu andsin. Nüüd hakati mind igast küljest kui hunti hurjutama. Ma õksisin Teie juurest troosti, aga Teie olite wihane ja nimetasite mind rumalaks Cesti talupoisiks, kes jakske seltsis olla ei mõista — mis ju ka päris tõsi oli. Ja siis tuli Teie isa ja ajas mu häbiga uksest wälja . . . Ma töotasin pühalikku wan-

dega, et teile enam jalga ei tõsta; see oli minu! lapselil halpus — mind poleks ju maidugi enam fiske lastud. Nhtlast märkasin näüd, kui ütlemata armas Teie maja minu meelest oli olnud. Ma taostasin himu, fin linnas elada, jooksin warsti pääle selle onu juurest ära ja sõitsin laewapoifina laiasse ilmasse.“

Zoffson lõpetas ja pani sigari, mis tal jutustamise ajal kustunud oli, uuesti põlema. Toas wältas tütt aega waitus. Sarnasel korral waldatse, et ingel toast läbi käia. See lord oli see kahtlemata rahuingel.

Wiimaks ütles Helene pehmelt: „See pole wiifiks wõetud, et naesterahwas midagi andeks palub, aga wahest jaab Teile ka sellest küllalt, kui ma tunnistan, et ma selle juhtumise järele mitu ööd nutsin ja seda tänini pole unustada wõinud.“

Paul ja Helene oliwad mõlemad täiskaswanud, elu läbi kõwendatud inimesed. Kumbgi ei walanud liigutuse pisaraid, kumbgi ei palkunud teisele lepituseks lätt, aga mõlemad tundsiwad selgesti, et lepitus tehtud oli.

Lapsepõlwe sõprus . . .

Nad rääkisiwad seda ja teist ega pannud tähele, kuida aeg lendas.

„Teie olete wist kaugel käinud ja palju näinud?“ küsis Helene.

„Olen küll, kuid see pole meie ajal suur asi,“ wastas Zoffson. „Ma tunnen seda maalera igast küljest ja leian ta õige wäikese olewat. Praegu elan Amerikas, aga säält Australiasse kolida, ei teeks mulle suurt päämurdmist. Ma olen rahutu rändaja. Mul on wahel seda, mis maailma-tundmusels nimetatakse. Kui ma kõrgelt mäelt alla waatan, kui mu film Afrika kõrbes wõi Amerika rohawaljadel asjata piiri otsib, kui ilmamerede tuuled mu rinna ümber puhuwad — siis on mul tundmus, kui oleks terve maailm minu kogu, ja mitte see wilets maalapikene, kus pime saatus mind kogemata sündida lastis. Alles kui ma jälle inimestega kokku puutun, siis tunnen, et ühed armjamad, omasemad on kui teised, ja et ma nägemata paeladega ühe teatud patiga külge seotud olen.“

„Ja kus on see paik?“

„Siin.“

„Aga miks Teie siin ei ela?“

„Ma ei taha. Ma tahan täisnimene olla, aga siin ei loeta mind selleks. Mul on siin otsekui häbiplakk küljes. Ma teadsin seda enne ja näen nüüd, et asi kolmeteistkümnenda aasta sees muutunud ei ole. Rahe päewaga sain selgusele, et siin ühel pool itka weel endise peremehe üle kiruwa toapoiši waim, teisel pool piirita põlgamine walitseb. Tumeila olin waewalt jala lodumaa pinnale tõstnud, kui põlgamise laene mulle juba wastu filmi lastus.“

„Kuda see tuli?“

„Ma sattusin kogemata ühe siinse paruni majasse ja sain sääl oma pärisrahwast nii palju halba kuulda, et ägedaks läksin ja peaaegu sedasama oledsin teinud, mille pärast mind lord Teie majast wälja wisati.“

„Mis selle paruni nimi on?“ küsis Helene põnewil.

„Stern-Himmelshausen.“

„Do! Kuda Teie temaga tuttawaks saite?“

„Pisukeste juhtumise läbi, millest rääkida ei maksa.“

„Om!“ tegi Helene. „Ma arwan, et mul sellest pisukestest juhtumistest aimu on. Teie ei teinud muud suuremat, kui peastite paruni ainisa poja surmahädast.“

„Kust Teie seda teate?“

„Kuulsin kogemata . . . Ja Teie ise ei tahtnud sellest juttugi teha!“

„Mis tühjast rääkida? See on ju eestlase loomulik kohus, et ta salja — wee pääl peab hoidma. Ma ei teinud muud, kui lastisin ennast natuke mereweese. Rahwuslasti häbiplakk ei suutnud see lastmine minust muidugi mitte ära pesta. Seda märkasin imeselgesti. Kes lastis mind ka salja lambrisse kippuda? . . . Aga andke andeks — Teie olete ju ka salj.“

„Kes teab? . . . Kui kauaks Teie nüüd siia jääte?“

„Paariks nädalaks.“

„Ja siis?“

„Siis lähen jälle teisele maailma küljele.“

Jälle lattes jutulõng mõneks filmapilguks. Helene pill etsis alnast wälja, tumesinise taewa laugusesse.

„Kuda siis Teie läbi läib?“ küsis Jostson, kui ta sigarist paar tugewat sutsu oli tõmmanud.

Helene naeratas.

„Mitte just hiilgawalt, nagu näete. Mul jõuab kahelimeetruues eluaasta lõpule, aga ma pole ikka veel tanu alla saanud. Teie mäletate veel, kui upsakas plika ma olin. Ma läisin nina püsti ja wõrdlesin ennast muinasjutuliste printsessidega. Nüüd küürin oma lättega pörandat . . . Meie endisest küllusest, mida Teie veel tundsite, on ainus mälestus järele jäänud. Isa sattus ilma enese süüta hädasse, wend on veel noor ja minu töö ei tasu waewa, ehk ma küll tundide tarbeks — mõtelge seda agarust! — koguni Sadina keele ja algebra lätte õppisin. Meie elame nüüd palju kitsamalt kui enne, trööstime endid ilmatarkusega ja loodame, et ajad paranewad . . . Kes jääb tuleb?“

See oli Luise, kes jalutuselt tagasi tuli. Tema paleb õhetasiwad, silmad särasiwad, terve olet oli ärewil.

„Kas tead, Helene“ . . . algas ta jaali tormates, jäi aga kohe wait, kui ta pill wõõra meesterahwa pääle langes. Ta oli Jostsoni neljaastase lapsena wiimast lorda näinud ja ei mäletanud teda sugugi. Kuna Helene neid tutvustas, heitis Luise ühe ainsa uuriwa pilgu amerillase näo pääle ja waatas siis temast mööda — selle täielise hoolimatusega, mida noored neiud ilmutawad, kui wõõras meesterahwas neid kohe esimesel filmapilgul ei huwita.

„Kas tead, Helene, kellega mina praegu koos olin?“ algas ta juba rahulisevalt ja weibi uhkelt.

„Sa piibid ju mõnda koolilõbe üles otsima,“ wastas Helene ilma ärewusega.

„Seda ma ka tegin, aga need on ilusa ilmaga kõik wälja lennanud. Selle eest juhtusin Mariwa maanteel — mõtle kellega? — meie paruniga kokku. Tema saatis mind tüki maad“ . . .

„Seda ei oleks ja mitte pidanud lubama,“ noomis Helene wäga tõsiselt.

Luise tõmbas, oma pattu ära tundes, mõlad wingu ja kõneles palju tasemalt edasi: „Ja nüüd ootab ta wä-

rawa taga. Ta astuks hää meelega fiske, aga mina ütlesin, et wanemaid kodus ei ole, ja nüüd ei julge tema ilma sinu isearaliku lubata fiske tulla."

Helene jäi pisut mõtlema, kuna Luise paluwalt tema filmi uuris.

Joffson wöttis kübara: „Ma olen wist tülik?"

„Ei sugugi," ütles Helene lähtu. „Istuge weel . . . kui Teie aeg lubab. Luise, palu see herra fiske."

Luise läks lennates.

„Mis parun see on?" küsis Joffson murelikult.

„Arwake ise!" kostis Helene, ja tema filmadesse ajus osate sest naerust, mis Bennole kaebamiseks põhjust oli andnud.

Joffson wöttis wäikselt istet.

Helene läks tulijatele ettetuppa wastu. Meesterahwa häälest tundis Joffson noore parun Stern-Himmelshauseni ära ja — imelikul wiisil ei tundnud ta selle ilmutuse üle mingit rõõmu. Benno teretas Helened väga auwäiklikult ja lihas otskui wabandust paludes juurde: „Täna on nii ütlemata ilus ilm, et mul himu ei olnud tõbble minna. Ega krediitkassa ilma minuta weel hulla ei lähe. Mind tõmbas salawõim Radrintali poole ja, nagu näete, juhtusingi õnnega kokku. Ma nägin palee aias palju ilusaid lilleid, aga lõige ilusam roosisis tuli mulle alles koduteel wastu."

„Ara kulunud meelitus," mõnitas Luise, kuna ta oma näofese roosiside-larwaga ise tunnistas, et ta ära kulunud meelitusel oma mõju wõib olla.

„Minu sõna on tõde," kinnitas Benno pühalikult, „aga kes auustab tõtt?"

„Wanem tõde on aga see, et ilusate asjadega peab hellasti ümber käidama," ütles Helene karmilt.

„Tähendawad need sõnad etteheidet?" küsis Benno.

„Ei — ainult meeldetuletust, paruni herra, et Teie seltskonnas noorte tütarlastega läbiläimise kohta mõned seadused maksmas on, mis ta . . . meie seltskonnale wäga hästi kõlbawad. Meie ei ela ju mitte Ameerikas."

„Sumala pärast, preili Helene, andke andeks! . . . Wõi pean ma enese kohe siit koristama?" kogeldas Benno

nii hästi märgitud patukahetsusega, et Helene oma waljust lauemini alal hoida ei suutnud.

„Ma loodan, et Teie ilma trahwita meelt parandate,“ ütles ta lahlemalt. „Tulge tahapoole — meil on jäl weel üks külalane.“

„Teie öde rääkis juba . . . aa, mister Jostson!“

Benno tõttas wälja sirutatud käega amerikkase poole, kes weidi laisalt üles tõusis. Noored mehed ilmutasid oma tutwust lähitese käeraputusega, heitswad ühe ainsa terawa pilgu üks teise filma kisse ja waatasid siis teine teise öla üle.

„Ma pidin Teid eila wõdrastemajas üles otsima, aga ei saanud mahti — ametis oli palju tegemist,“ waltas Benno kõige parema seltskonna liikme osawusega.

„Teie waew oleks asjata olnud — mind polnud kodus,“ wastas Jostson küllma rahuga.

„Oma elupeastja auustuseks oleksin mina itka aega leidnud,“ ütles Helene parunile.

„Ahaa — mister Jostson on oma . . . wägiteost juba kõnelema,“ naeratas Benno pilgelikult.

Jostson kehitas õlast: „Mis teha? Riitlemise waim on mulle külge loodud — ma pole ju mitte asjata amerikklane.“

Duise suu ümber ilmus kerge põlgamise joon, kuna Helene tõsiselt taplema hakkas: „Miks Teie ennast mustate, herra Jostson? Kas Teie, suur maailma tundja, seda weel ei tea, et inimest ainult siis ustakse, kui ta enesest halba räägib? Ja Teie, varuni herra, kas Teil häbi ei ole kometit mängida? Te teate ju wäga hästi, kelle suust ma selle juhtumise lugu juba eila õhtul kuulsin. Herra Jostson ei tahtnud sellest juttugi teha — see olin mina, kes teda rääkima sundis.“

„Riisugusele sunnile ei panda wastu,“ tähendas Benno, kuna tema silmal otsaeksel peenile kortis nähtawale tuli, mis aga kohe jälle kadus. „Ma kahetsen oma ekstitust, mida mister Jostson ise oma sõnadega toetada aitas.“

„Teie lasete ennast liig kergesti ekstitada . . . mister Stern-Himmelshausen,“ lausus amerikklane ilma süütalt.

Bennol tõusis puna palge. Ta otks filmanähtawalt terawat sõna, aga — olgu nüüd, et tal esimest korda eluajal sõnapuudus kätte tuli, tundis ta enesest süüd olewat wõi märkas ta, et selle hõwweldamata amerikkasega ometi midagi teha polnud — ta sai enesest wõitu ja ütles peaaegu endise lahtusega: „Mul on tõesti kahju, et meie praegu mitte... herra Jossioni todumaal — Amerikas ei ole.“

„Miks Teil sellest kahju on?“ küsis Luisse.

„Sellegipärast, et naesterahwal sääl palju rohkem priiust on ja mõlemate sugude läbikäimine palju wabam peab olema,“ seletas Benno. „Ma näen selles tubatooft kolm figariotsa, mis täiesti selle nägu on, mida herra Jossion praegusel filmapilgul nii tõsiselt imeb. Kui me iga figari pääle weerandtunni arwame, siis saame... esimeseks külasäiguks ükstu noore naesterahwa juures niisuguse ajamõdu, mis meid imestama paneb, kuna herra Jossion, kes Amerika wiitõdega harjunud on, seda lahtlemata täitsa loomulikult peab.“

„Herra Jossion on meie perekonna wana tutaw,“ ütles Helene iseäraliku rõhuga, kuna lerge puna ta palet kattis.

„Seda parem,“ kiitis Benno. „Täna on tõesti tore ilm. Oleksime meie nüüd Amerikas, siis wõikime üheskoos, ilma kellegilt luba küsimata, ilma kedagi kartmata linnast wälja lennata ja selle päewa lõbusalt mööda saata.“

Sestoaas käis uks.

„See on õpiwois — ma tunnen teda siisseastumisest,“ seletas Helene. „Temaal oli täna palju jooksmit. Ma pean tale süüa andma — wabandage mind filmapilgust. Ja et meie paraku mitte Amerikas ei ole ja üheskoos linnast wälja lennata ei wõi, siis wõtke, mu herrad, parem istet ja püüdke minu delese aega wiita.“

Helene läks õpiwoisiga tööti. Teised jäiwad istuma, aga jutuwestmine ei tahtnud nende käes läia. Jossion ei lausunud sõna, Benno naljatas natulise Luisega, kuid ilma harilikku elawufeta, palju enam neid tõminaid tähele pannes, mis kõõgist kuulduiwad. Wiimaks pööras ta enese jälle Jossioni woole ja küsis: „Millal Teile Amerikasse tagasi reistite?“

„Ei tea weel,“ oli kolmesilbiline vastus.

„Teie ei tea?“ imestas Benno. „Muidu on amerikalasel just aja tarvitus kõige waljemini korraldatud — igal tunnil oma tähtsus, igal minutil oma ülesanne. Et ole nii?“

„Europa naljalehtedes on see küll nii.“

„Aga tõsi on ometi, et sääl hoopis teist moodi tööd tehtakse. Igawust sääl ei tunta, ajawitmiselks pole kellelgi aega, elusate inimeste asemel on teil ainult töömasinad.“

„Tööd tehtakse Europas ka.“

„Tõsi küll, aga meie ei muutu masinatelks ja meil on weel feltkonna kihtisid, kus tööd otse põlatakse. Mina näituseks pole õppinud tööd tegema, sellepärast ma teda ka mitte ei armasta. Minu arust ei ole leegi inimene töö tarbeks loodud.“

„See wõib olla, aga kui Teie süüa tahate, siis peab ometi leegi selle eest waewa nägema, sest et meie mitte enam paradüüsis ei ela. Töö wihkamine wõib ju kena asi olla, aga kas Teie seda ka nendest kiidate, kes Teie eest tööd peawad tegema?“

Rüüd ei suutnud Luise kauemini kannatada — lase igawus sundis teda laebama: „Paruni herra, kas Teil tõesti mitte paremat juttu pole, kui sest igawast tööst?“

„Kes seda oleks ustunud?“ hüüdis Benno tehtud imestusega. „Teie, preili Luise, ei armasta, et tööst räägitakse, ja ometi olete ise hommikut õhtuni wäsimata wirt!“

„Kes teab, kas ma nii wirt oleksin, kui seda mitte waja ei oleks,“ wastas Luise molli kräfutades. „Meie oleme ka paremaid päiwi näinud.“

Luise ohlamisest selgus, kui wäga ta neid paremaid päiwi taga leinas ja weel paremaid ihaldas. Tema lahwatanud paledele asus häkiline puna ja tumedatest filmadest jurtsjas säde, mis neiulese aateilma heledasti walgustas. Benno märkas imestusega, kui kena see waevalt neiuks saanud laps dieti oli. Beenile ilutundja oli juba walmis Luised Põhligi tütardest kõige ilusamaks tunnistama — aga sääl astus Helene sisse ja Benno pööras oma uuriwa pilgu Luise näost kalgi hoolimatusega ära.

Seba muudatust pani Luise ülli tähele ja tema näost taganes wiimne weretilk. Ta largas järsku üles ja jooksis magamiskambrisse.

Helene ilmutisega tuli ka Benno elawus jälle tagasi. Ta oli juba mahti saanud, esimest tusta, mida amerikkase fiinolel temas aratanud, ära wõita. Nüüd oli ta jälle lõbus feltiline, rõõmus ja ditsew nagu ikka, kuid wabest weel kirglisem, weel kaafakistuwam. Ja Helenest oli näha, kui hästi ta selle hiilgawa nooremehega kokku leppis, keda need hääd eluwisid, see kergesti liikuw waim ja suurtõugu iseteadwus tema hingetarwitusi täitsiwad. Wähemasti arwas Jostson, neid mõlemaid silmitsedes, wõike seba nägewat — ja tema südamesse asus raske tundmus. Jostson ei leidnud, et noor parun temast parem, targem wõi mehisem oleks, aga kahtlemata oskas ta neisid paremini idustada. Jah — see oli jällegi „Salja pois“, ja weel misjugune tore eksemplar!

Jostson kuulas teiste lustilikku wadistamist tüki aega pääl ja heitis harwa mõne sõna salka. Wiimaks waatas ta kella ja tõusis järsku liigutusega pästi: „Ma pean nüüd minema. Jumalaga, preili Helene!“

Silmapiilguks kadus karr Helene palest.

„Jumalaga“ . . . lordas ta masina wiisil.

„Miks Teie nii wäga ruttate?“ ütles Benno, kelle filmades midagi kui wõidurdõm läikis.

Helene oli oma hingerahu tagasi wõitnud.

„Ma loodan, herra Jostson, et see külastäik wiimseks ei jää, enne kui ära reiksite,“ ütles ta pehmelt. „Kui Teie minu wanematele tõesti tänu wõlgu arwate olewat, siis tulge neid ometi ka weel lord waatama.“

„Wõib olla, et tulen,“ pomises Jostson. „Aga kus Teie õde on?“

„Luise!“ hüüdis Helene.

„Ma ei wõi wälja tulla,“ kuibus magamiskambrist tume wastus.

„Pea siis mina ka minema?“ ütles Benno kahetsewalt.

„Kahju küll,“ naeratas Helene. „Teie ei ole ju paraku mitte amerikklane.“

Benno ja Jostson läkitavad üheskoos wälja. Helene heitis pilgu magamiselambri waherliide taha. Sääal lamas Luise kummuli woodi pääl ja nuuksus ilma häält tegemata.

„Mis sul wiga on?“ küsis Helene.

Luise tõrjus teda käega enesest eemale, kuid Helene ei taganenud mitte, waid tõstis se pääl õrnalt üles ja waatas murelikult tema punaseks nutetud filmi.

„Lapsule, lapsule, mis pean ma sinuga tegema?“

„Ma pole kellegi lapsule,“ sortas Luise filmi kuitatades. „Ma olen seitseteiskümmend aastat wana — kas minu küljes siis pääle tööwirluse midagi kiita pole?“

„Sa oled ju tõesti wirl.“

„Sina oled wirgem — miks tema sind sellepärast ei kiida?“

„Mina ei lasegi enast kiita.“

„Aga ta kiidab ometi, kui mitte sõnadega, siis filmadega. Ta näeb ainult sind, ilma sind ja jälle sind.“

„Pole tõsi. Aga kuigi lugu nii oleks, miks see sind siis kurbustab?“

„Jäta mind rahule! Kes ütleb, et ma kurb olen? Tühi tuju — muud midagi.“

Luise kargas krapsti üles ja lippas ülearu lustilikult trallitades saali.

*

Benno ja Jostson ei tõndinud kuigi kaua koos. Waewalt oliwad nad duerärast wäljas, kui Jostson küsis: „Kuhu poole Teie lähete?“

„Paremase poole,“ wastas Benno.

„Ja mina paremale poole,“ ütles Jostson.

„Sumalaga.“

„Sumalaga.“

6.

Barun Stern-Himmelshauseni korteris wältas juba mitmet päewa harjumata, rõhuh waitus.

Ühel hommikul, kui paruniproua ja paruness Ellise juba kohwilauast üles tõusnud ja söömatdale selja pööranud oliwad, jäi wana parun weel paberostfi suitsetades istuma,

kuna Benno atna juures seisest sõrmedega ruudu pihta trummis.

„Benno!“ hüüdis wana parun poolwaljusti.

Benno ei kuulnud.

Parun lordas hüüdmist waljemalt. Nüüd pööras Benno kui kohtunult pääd: „Mis sa tahad, papa?“

„Tule, istu siia, mul on sinuga tõsine sõna waha-
taba.“

Benno täitis wenitades kasku.

„Mamma on sinuga juba rääkinud.“ algas wana parun ilma poja otsa waatamata. „Mina ei taha sinu pääle käia, aga üttele mulle, mis sa ije arwad?“

„Jälle see wana jutt!“ ohkas Benno, filmi lae poole tõstes. „Mis ma sellest pean arwama? Ma ei t a h a sellest midagi arwata.“

„Ole mõistlik, Benno. Sa tead, kuda meie lood seisawad. Minu wara on“ — parun tegi tähendusriikla käelikutuse ja wilistas tasalesti — „läinud ja wõlgu on mul, nagu wõltsafe, rohlem kui karwu pääs. Mamma mõis peab meid kõiki toitma, aga see ähib ka juba hüpo- teekide koorma all. Müüa meie teda ei wõi — see on Eliise pärandus, mida meie — Jumal andtu andeks! — juba küllalt wähenanud oleme. Minu wõlavärijad lähewad häbemataks — mõtle ije, mis peab sellest wälja tulema?“

Benno wahtis sõna lausumata oma lakkjaabaste pikki ja peenikest oisafid.

Wana parun lastis mõned suitsuwõdrud õhusse tõusta ja algas tungiwamalt: „Tüüdrul armastab kind hullupööra ja mammade wahel on kõik juba kokku räägitud. Wana Steward annab tütrele lohe poole miljoni kaasa ja hiljemalt langeb sulle weel wähemasti kaks lorda rohlem pärandusets, sest Stewardi ainus poeg on — tänu saatusjele! — tiiskuse wiimsel järgul. Lai tee meie kõikide peastmifele ja õnnele on sinu ees imetasafets tehtud. Sul pole muud teha, kui astu aga ette ja palu ilusa, rikka, kind jumalawara neiu kätt õnnelikuks abieluks.“

„Õnnelikuks abieluks!“ lordas Benno kibedalt. „Wabanda — mul on abielu õnnest natulese teist laadi ained.“

„Zapselit halpus!“ tähendas wana parun põlgawalt. Benno waatas isale filma sisse: „Tuleta meelde, papa, kui mitu korda sina ise neid sega-abielusid mõisnikkude ja kodanikkude wahel hulka oled mõistnud, aadeli were puhtusest jutlustanud jne. jne.“

Wana parun kannatas poja pilgu ilma ripsekarwu liigutamata wälja ja ütles pilgelikult molli muigutades: „Sinu meeldetuletused, armas poeg, on wäga aja- ja asjakohased, aga sina pole ju kohustatud, minu jutlust oma ujudpetuseks wõtma. Päälegi etsid sina suuresti, kui arwad, et mina tuulelipp olen, kes ühe asja kohta täna nii, homme teisiti mõtleb. Minu ilmawaade on muutmata, aga sina ei ole mitte mina. Sina oled uuema aja laps ja tohib minust targem olla. Ma tuletan omalt poolt sinule meelde, mis sa nii mitmel korral tõendanud oled: ilma rahata ei ole aadel midagi wäärt. Et sa mäleta oma jutlust?“

Benno ldi filmad maha.

„Minu arwamise järele,“ läneles wana parun mõidurõõmsalt edasi, „on aadel Sumalast loobud ja kestab igawesti. Meie luu ja liha on teistest paremad, weil on teine weri soontes. Aga sa tead, mis meie talupojad ütlewad: häda ajab härja kaewu! Jhus ei ole see mitte, et ma sinu tulewast perekonda — kaewuga pean wõrdlema, aga mis teha? Õnneks on Stewardid puhtawerd sakslased ja see ühes nende rikkusega annab neile peaaegu aadeli wärwi ja teeb neid enam meie wääriksiks. Kõige kuulsamad meie aja sakslased, Bismard ja Molite, on ju emade poolt ka mõlemad kodaniku soost, kuid see õnnetus pole wähemasti nende waimuomadusi rikkunud.“

„Ma ei armasta seda tüdrukut mitte,“ hädaldas Benno.

„Waata õnnetust! Ja — keda sa siis õige armastad? . . . Ma olen kuulnud, et sa ühe sinise lastööblise perekonnas pead käima, kellel ilusad tütreb on. Sa oled rüütliisugu noormees, kes ajawiidet tarwitab, ja peab ise teadma, kui laugele sa aega wiites lähed. Mina ei taha sinu wabadust selle poolest sugugi kaitseada, aga seda mõistab sa isegi, et nali itka naljaks peab jääma. . .“

Benno tahtis mastu waelda, aga isa lõi läega:

„Karrisid on ju ka meie seisuses ikka olemas — alles hiljuti kofis krahw Thorensheim saianaele tütre ära! See on üksti inimese nõdrameelus, millest meie wana jüguwõja siamaani puhas on olnud. Tahad sina Stern-Himmelshausenite peres esimene totter olla? Seda ma ei usu. Sa oled mõistlikum, kui ise arwad, ja teed wiimaks muudugi seda, mis meie vraguses olekus kõige mõistlikum on, see on: sa lofid miljonäri tütre ära — jää aga rahule! — aga sa armastad asjata aega wiita. Wiiwituses peitub hädaoht! Minu wõlapärijatel on wing ninas — nad tungiwad korraga igast küljest wäale. Kui nad aga kuulewad, et sina Stewardi tütreaga kihlatud oled, siis kannatawad weel. Praegu wdime kõigil peasta — paari nädala pärast wdiks see juba hilja olla. Noh — mis sa ütled?“

Enne kui Benno midagi wastata jõudis, löllises ukselell ja toapoiss tuli teatega, et üks inimene paruni herrad tungiwalt näha soovida.

„Kes see on?“ küsis parun kurja aimates.

„Wana Kentel,“ wastas toapoiss.

Parun kortsutas kulmu ja ütles wäga kõrgilt: „Seleta temale, et mina nii wana kedagi jutule ei wõta.“

„Juba seletasin, paruni herra, aga tema ei lähe ära.“

„Stis wiista ta uksest wälja.“

Toapoiss läks. Gestoaft kuulbus jäme sõnawahetus, sellepääle lühike rüüselmine, ja siis ilmus sõdmatoa ukse wahel punaste, ümarguste põskledega ja ümarguste lapselmadega wanadlase meesterahwa pää, kelle tagant toapoissi hale kelminägu paistis.

„Paruni herra, see häbemata inimene ei lasse ennast wälja wijata,“ taebas toapoiss, wõdra kuusjaba wiimse jõuuga nii ärksti tõmmates, et karts taga oli.

„Paruni herra!“ algas nüüd ka ümarguste põskede omanik heleda, lõitawa häälega Gesti keeles, „mul on paruni herraga wäga kibedasti waja rääkida — raskuge mind lõhki, aga enam ma ei wõi oodata, paruni herra!“

Paruni otsaesine punetas, tema filmist paistis meeleäritus ja natuke kahetsust selle lena aja järele, mil see

täitja loomulil asi oleks olnud, kui ta selle Renkeli sarnasele päaletikujale oma teenijate käe läbi tubli teretäie oleks anda lastnud.

„Tehku paruni herra, mis tahawad, aga mina siit ei liigu, enne kui“ . . . algas külaline uuesti.

„Bea löuad!“ kõrgatas parun kui püüsi lastult.

Ta tõusis üles ja läks oma kirjutusekambrisse, wõõrast põlgawa täeltigutusega enese järele tulla kästides. Kui ta kambri ukse hoolega oli kinni tõmmanud, raputas ta Renkeli nina all rusikat ja ütles tajase, aga tungiwa häälega: „Sina häbemata lurjus! Kas jä ei tea, mis finusugune Eestimaa parunile wõlgu on?“

Renkel oli endine kõrtsipidaja, kes nüüd linnas raha wäljalaaenamist ja liialasu wõtmist elas. Ta lastis enesele hää meelega fina ütelda ja oma naha täis sõimata, kui ta aga selle eest hääb protsendid sai. Paruni wiimaste sõnade mõjul tõmbas ta selja küüru ja wastas alandlikult, aga ilma nähtawa kartuseta: „Ei mina tea paruni herrale midagi wõlgu olewat, aga paruni herra on minule wiistuhat rubla wõlgu. Need wekslid“ — Renkel tõmbas kaks, kolm paberitükki taskust ja lastis nende otsakesed peo wahelt paista — „need wekslid lisendawad maksu järele ja minu hale süda ei jõua seda liisa lauemini kannatada.“

„Kelm!“ ütles parun juba pehmemalt. „Nende wekslite pääle pole mina rohkem kui nelituhat rubla saanud, aga sinule pean wiistuhat maksuma.“

„Ega kiri waleta,“ hirwitas Renkel. „Paruni herra on ju numbrid oma käega kirjutanud ja on nüüd ilka nõnda hääb ja maksawad terve summa koha wälja. Mul on enesel liibe häda käes — pidin ju selle raha ise wõlgu wõtma, et paruni herrad aidata. Nüüd läidakse kurjasti minu laela pääle.“

„Aga fina maksad wiis protsenti, minu käest wõtad kaksümmeendi.“

„Mis parata? See oli ju paruni herra enese tahtmine — ega mina raha palkuma tulnud.“

„Digus. Aga nüüd kannata weel paar näbalat, siis on mul raha. Praegu ei ole kopikat kodu.“

„Paruni herra!“ ütles Renkel paluwalt. „Ma olen juba rohkem kannatanud, kui terwis kannab. Enam ma ei wõi. Kui paruni herra täna ei maksa, siis pean asja, nii walus kui see on, homsel päewal kohtusse andma. Mõteldgu paruni herra seda standalt!“

„Seda sa iialgi teha ei julge!“ hüüdis parun äri-tatult.

„Mis sääl juleta?“ naeratas Renkel lapseliku ilma-süütusega. „Paruni herra ei wõi mulle ju mitte midagi teha. Paruni herra on küll suur herra, aga eks seabus ole weel suurem herra. Meil pole enam endised ajad. Müüd ei tohita sedagi peksa, kel peksu waja oleks.“

„Wõrurael!“

„Sõimamise poolest on paruni herra minust kangem,“ hirtwitas Renkel alandlikult.

„Peab sinule itka wiimne sõna jääma?“

„Oh ei, minu suu läheb lullu, nii pea kui paruni herra minu raha wälja maksawad.“

„Dota wähemasti nädal!“

„Ei wõi, paruni herra.“

„Dota paar päewagi . . . Mõtke, et kõigest ilma wõib jääda, kui sa mind liiga äsfitad.“

Renkel sügas kõrwatagust.

„Paar päewa wõisfin ehk hädapärast weel oodata,“ ütles ta nutuliselt, „aga siis, paruni herra“. . .

„Julged sina, lurjus, mind ahwardada?! Kasi minema!“ laskis parun julgust wõttes.

„Juba lähen . . . Sumalaga siis ta, paruni herra.“

„Hää küll, hää küll.“

Kui Renkel mitu korda kumardades wälja oli läinud, istus parun Stern-Himmelshausen oma kirjutuse-laua juurde ja jäi mõttesse. Täi aja pärast ohtas ta sügawasti, wõttis sule ja kirjutas paberitaki pääle järg-mised ajaloolised sõnad:

„Zuhhan Langbergile.

Kule Zuhhan, tulle eige lohke sinno
wannu moisa Härra jure, Minna tahhan
sind rekima.

Baron Stern-Himmelshausen."

Kui parun fedeli tokku oli pannud, kutsus ta toapoisi ja ütles temale: „Wii see paber kaupmehe Bangbergi kätte ja ütles, et herra teda ootab.“

Toapoiss pühkis minema. Parun läks proua ja tütre juurde, kes ühe kiriku hääks peetawale näitemüügile tribusid walmistasiwad.

„Ma olen täna mõned rasked minutid läbi elanud,“ ütles parun rinna põhjast hinge tõmmates.

„Baene Ferdi!“ taheises paruninna. „Aga kes käsib sarnaseid inimesi sisse lasta?“ Iisab ta pool imestanult, pool põlgawalt juurde.

„Neid ei lasta mitte — need tituwad ise kui hundid lambalauta,“ ohlas parun.

„Siis kutsu politsei.“

Parun naeratas walusalt: „Ma olen rõõmus, kui politsei mind ennast kutsuma ei tule . . . Kus Benno on?“

„Ääks juba oma teoorjusesse . . . Oh, Ferdinand, sa ei aima mitte, kui walusalt see mõte minu südamesse löökab, et meie ainus poeg näüb alatu tödga leiba peab teenima! . . . Kas rääkisid temaga?“

„Jah, aga seekord ilma asjata. Poissil on haganad pääs. Kallap ma temast fiisgi weel jagu saan.“

Parun Stern-Himmelshausen ei aimanud, kui rasked minutid temal täna weel ees seisiwad. Toapoiss tuli ja andis saadud fedeli tummalt herra kätte tagasi.

„Mis see tähendab?“ inestab parun.

Toapoiss ei leidnud lohe sõnu. Wiimaks togelbas ta aralt filmi tõstes: „Kaupmees ütles, et tema ihulefi ärikirju wastu ei wõta ja et . . .“

„Roh?“ kirjustas parun.

. . . „et paruni herrast olla tema juurde niisama palju maad kui temast paruni herra juurde.“

„Sina häbemata, ludas sa neid rumalaid sõnu minu ees torratu julgeb?“ karkis parun.

„Ega need minu sõnad pole,“ wabandas ennast toapoiss. „Ja fiis ütles kaupmees weel, et paruni herra wõida õhtul tema jutule tulla, kui pood kinni on.“

„Rasti mu filmisi!“

Barun Stern-Himmelshausen oli selle juhtumise järel-
dufel terve päewa kui haige. Ta istus oma kirjutuse-
kambris luku taga, ei sõnnud sõnalaulul peaaegu midagi
ega teinud häält. Wastu õhtut läks ta ilma kellegile sõna
lausumata wälja.

Ja warsti pääle kell ühelsat, kui poed kinni pandud
oliwad, seisis parun Stern-Himmelshausen Langbergi maja
bues, nagu omal ajal Salka keiser Heinrich IV. Kanossas,
ja koputas kinnise ukse pihta. Deena oli wist juba ette
walmistatud, sest ta tegi ukse ilma pikema jõnnta lahti
ja walgustas seekord ka treppi, ei jätnud aga siiski oma
nurinat awaldamata: „Tea mis pagana jooksmine see
nüüd õige on — ei saa enam peaaegu ühtegi õhtut
rahu.“

Kui parun Langbergi kambrisse astus ja selle kit-
just, madalust ja lehma sissepeadet nägi, tundis ta kolm-
weerandit oma põrmusse sõtkutud herrasmeelest tagasi
tulewat. Ta ei andnud Langbergile, kui see ismelt tõustis
ja kõrgele külalisele kuni kehet tuba wastu läks, mitte
kätt, wõttis enne kui Langberg ise laua ääres istet ja
ütlees oma harjunud labusal wiisil: „Kuule, Juhan, mis
wigurid ja teed? Miks sa ei taha oma wana mõisaherra
juurde tulla?“

Langberg keeras lambi taht kõrgemale, nagu tahaks
ta paruni nägu paremini walgustada, istus külalise wastu,
wahtis kui tardunult tema otsja ja kostis iseäraliku rõhuga:
„Herra, kust wõtate Teie õiguse, minule fina ütelda?“

Wanamehe filmad oliwad külmad ja kõwad kui klaas.
Parun läks arast.

„Aga armas Juhan,“ algas ta peaaegu paluwalt,
„fina . . . Teie olete eestlane ja minu endine ori.“

„Eestlane wõi jatslane — see on praegu üksipuhas,“
seletas Langberg kärskult. „Mina olen kõige päält inti-
mene, niisama kui Teie, ja nduan inimese õigust. Kolme-
kümne aasta eest teenisin Teid lord raha pärast, nüüd
olen ise peremees. Mina olen Tallinna teise gilbe kaup-
mees — ärge seda unustage, paruni herra!“

„Noh, noh, küllap pean meeles,“ waigistas parun.

„Ma näen, Teie olete hirmus uhleks läinud, Langbergi herra. Teie ei tereta mind ilmasgi.“

„Mina pealftin Teid teretama?“ lähistas wanamees kurja inestusega. „Kas Teil mälestust polegi, paruni herra?“

Barun ldi filmad maha.

„Ja kuigi meie wahel midagi iseäralikku poleks juhtunud — ma ei tea, kas Teid siiski kummardama hakkafin,“ kõneles Langberg rahuljemalt edasi. „Teie olete oma suguste keskel kõige wiisakuse eestlugu, alamate wastu aga ropum kui ropp. Teie ütlete minule fina ja räägite minuga kui oma toapoisiga. Mis asjamees Teie siis õige olete? Olen ma Teile midagi wõlgu? Wõi tahate Teie seisuste ja rahwuste wahesid markeerida, mulle oma suurus ja rikkust nina alla hõõruda? Ma olen wana mees ja tunnen wahesid isegi. Oma suuruse ja rikkusega wõite ennast maha matta — minul pole kumbagi tarwis.“

Barun Stern-Himmelshausen oli kui nuiaga pähe lööbub. Tema suu wärikses krampplikult, ta otfis sõnu ja ütles wiimats wõõralitu, rõhutatud häälega: „Teie unustate, kellega Teil tegemist on . . . Mõtelge, et Teie minu waraga oma rikkusele aluse panite!“

Langberg punastas kui noor tüdruk.

„Mis see tähendab?“ hüüdis te äritatult. „Tahate Teie wahest ütelda, et mina ennast Teie waraga ülekõhtusel wiisil olen rikastanud?“

Barun lohtus ära. Asi ei läinud sugugi nõnda, luda tema fia tulles oli soowinud.

„Mina ei ütlen midagi, armas Langberg,“ püüdis ta lepitust teha.

„Aga Teie tahate midagi ütelda,“ jõnnis wanamees, kuna tema hääle tasejemals ja sügawamals muutus. „On Teil oma teotawats kahilufels mingit põhjust? Märkafite Teie oma wara wähenemist, kui mina aidamees olin?“

„Ei sugugi, aga . . . kus puid raiutakse, sääl laastud kukuvad.“

„Mina pole Teie laastufidgi korjanud,“ kinnitas Langberg waljusti. „Waeselt ma tuln ja waeselt läfstin. Ma ei wõtnud rohkem laasa, kui wiletsast palgast järele

jäi — see oli minu ebasõnase ainuke alus. Teie müüdi ei jassa ustuda, et Eesti talupoeg ainult oma töö ja mõistusega suure kaupluse omanikult võid saada, jesi tööd ei ole Teie ise italgi teinud ja mõistust on — Teie efiwanematel olnud. Mina olen eluaja mõistusega töötanud ja olen nüüd — Jumal tänatud! — nii laugel, et ennast kellegi ees alandada ei pruugi.“

„See rõõmustab mind, herra Langberg,“ ütles parun juba hoopis wiisakalt. „Teid loetakse meie linna rikkamate sekka ja see'p see põhjus oligi, mispärast ma Teid vaatama tulin. Waadake . . . ma tarwitan suuremaks ettewõtteks puhast raha — umbes kümmetuhat rubla. Minult paarkümnendalats. Ma maksan hääd protsendid.“

Langbergi silmad hakkaswad kentsakalt läikima.

„Kümmetuhat rubla!“ hüüdis ta otsekui imestades. „Muid midagi? See on ju Teie kohta lapse mänguasi.“
„On küll,“ kinnitas parun iseteadwalt, „kuid praegu ei ole sedagi käepärast. Teie tunnete ju suurte rahameeste asja.“

„Muidugi — äkiline rahanappus võib ka kõige rikkamale kätte tulla, aga Teie leiate wist igalt poolt abi.“

„Mina ei tarwita mitte abi — see on näotu sõna —, waid ainult filmavillist meelehääd, ja sedagi ei wõta ma mitte igapähe käest wastu.“

„Teiesugusele herrale meelehääd teha on igapähele auuks.“

Parun oli juba nii hääs tujus, et tasalesti naerma hakkas.

„Mina auustan hääd meelega oma wanu tutta-waid... Koh, wana Juhan, kas wõtte mulle siis raha kope kätte anda?“

„Kes?“

„Teie.“

„Mina — wana Juhan? . . . Ei mina ole kunagi nii suure auu wääriline.“

„Mis see tähendab?“

„See tähendab, et mina Teile meelehääd teha ei julge.“

„Kumal nali!“

„Ei ole nali. Ma ütlen täie tõsibusega, et ma Teie auustawat soowi täita ei julge. Teie olete üsna mõnus mees, kuna Teil „meelehääd“ weel käes pole; Teie tõstate mind koguni „wana tuttawa“ auu sisse ja lähelste wahest nii kaugele, et minule tänuks lätt suruksite. See kõit auustab ja meelitab mind ülearu. Sellest hoolimata ei soowi mina Teiega ei tutvust, ei ka mingit tegemist, jesi ma tean kindlasti, et meist lähest üks wiimaks ilka sõimata saab, ja see olen mina.“

„Teie sissejuhatus ei olnud siis muud midagi kui — pillamine ja narrimine?“ küsis parun häbi pärast punastades.

„Seda ta wiist oli,“ wastas Langberg rahuliseft. „Aga nüüd ütlen ma Teile tõsise sõna. Mina olen kiti-pung ja hoian raha kui oma filmamuna. Teie teadsite seda muidugi, enne kui sija tulite, ja siisgi tahtsite kat-suda, kas mina Teile mitte kummetuhat rubla ei laenaks wõi õigemalt — kingiks. Kas see pole meeleteitlik tegu, mis uppaja õlekõrt meelde tuletab? Arwate Teie mind kurdiks, kes midagi ei kuule, mis linna räägitakse? Teie olete ju waene kui kirikurott, Teil pole punast krossi hinge taga, Teie ei wõi mulle mingit kinnitust anda, et ma oma raha kätte saan. Kas Teie mitte ei märka, et Teie laenu-katsel peaaegu — pettusekatse nagu on?“

„Siga!“ kiristas parun ja tahtis, läed rusikas, üles karata, jai aga jõutult istuma, nagu oleks wanamees teda oma kentsafalt läikiwa pilguga isime külge kinni nõidunud.

„Mis ma ütlesin — eks olegi juba sõimamine lahti,“ hirtwitas Langberg delalt.

„Ma wõiksin sind purustada!“

„Mil wiisil? . . . Jätke rusikad parem rahule; ma ei karda neid sugugi. See oleks liig naljakas, kui meie, wanad tudid, weel tuttipidi kokku lähelstine. Parema wesi-tame mõiskitult juttu. Ma rõõmustan, et Teile sel tun-nil ühe osalese wanast wolaft kätte tajuda wõin. Ma pole hääd inimene, aga Teie pole ju ka mitte ingel. Mäletate wiist weel, mis pärast mina Teie juurest ära läksin. Teie tahtsite naesti wõtta ja soowisite, et mina Teie armu-kese

ära kosiksin — tibukene ähwardas ju muidu skandali teha Mina punnifin wastu ja Teie lastite mulle naha pääle anda . . . Teie meelest polnud see muud kui piifite „kõdune õpetus“, minu meelest aga kaunis libe juhtumine. Walu ei pannud ma palju tähele, aga häbi pärast oleksin enese peaaegu okša tõmmanud. See oli minu õnn, et ma rumala tembu tegemata jätsin ja ilma pikema profressita ära läksin, sest muidu poleks ma praeguse tunni õnne wist mitte maitsta saanud. See wana häbi torlak ja põletab mind praegu weel, ma pole seda italgi unustanud. Ma wiiklan Teid ja Teie sugu — seda wõin Teile nüüd ometi suu sisse ütelda. Mina olen rilas ja Teie olete kerjaja. Mul on kinnnebtuhanded läepärast, aga kui Teil praegu näljajurm lääes oleks — mina ei õhwerdaks poolt kopikat Teie peastmifeks. Ja kui ma tänahomme pealksin surema, siis jäägu minu needmine Teie pääl pääle lajumal!”

Wanamees kangendas wiimaste sõnade juures oma kahisemat häält, ta filmad sätendasiwad, näojooned oliwad walusalt wilstu kistud. Parun kargas püsti, enam kohlunult kui wihaselt. Ta nägi hoopis uut, seni wõimataks arwatud asja, nagu ilmutusi tundmata ilmast. Weel korragi polnud alamast sugu inimene tema wastu jarnafel wiifil üles astunud. Parunil oli tundmus, kui lõiguks maapind tema jalgade all, kui ähwardaks mitmesaja-aastane ehitus, mille jäädawuse sisse tema kindlasti oli uskunud, nüüd mürinal tema kaela langeda. Ta kahwatas ära ja siis libises jälle äge puna ta näosi üle kaela kulani. Ta tõmbas raskesti hinge ja liigutas kuiva suud ilma häält tegemata.

Tuli Langbergi filmades kustus.

„Nüüd wõite minna, paruni herra — mul pole Teiega rohkem rääkimist,“ ütles ta külmalt.

Parun Stern-Himmelshausen tegi waikfält minekut. Ufje juures pööbras ta pääd, et Langbergi weel kord kui imelooma waadelda. Siis löi ta läega ja läks.

Langberg jäi ülfli istuma. Ta katsus naerda, aga kramplil hamaste kirin kattis naeru ära. Ja siis kerkis wanamehele midagi kui nuukjumine äfisti kõrisse . . .

Seena tuli lauda katma, aga peremees tõrjus teda tagasi, üteldes: „Täna pole mul himu ükspäini süüa. Mu veri on liiga äritatud. Ma tahan inimesi näha — kus Paul näid on?“

*

Jostson lastis mõned päewad mööda minna, mil ta onu ega Pohligite juurde jalga ei tõstnud. Selle ajaga läis ta maal, oma isa kaugeid sugulasi vaatamas, ja tuli jäält kaunis rõhutult tagasi. Need lihtsad, wanamoodi inimesed oliwad ju omast kohast üsna tublid, aga tema ei mõistnud neid enam dieti, nagu nemad jälle temast aru ei saanud. Jostsonil hakkas aeg kodumaal wiibides igawaks minema — ta wõttis nõuiks ärareisimist kiirendada. Enne aga tahtis ta, nagu voolet lubatud, weel lord Pohligi perekonda vaatama minna. Et meistrit päewa ajal töö juures mitte segada, walis ta külasläiguks juhtumisi sellesama õhtu, mil parun Stern-Himmelshausen ja Bangberg ülemal kirjeldatud wiisil kokku põrkasiwad.

Meister Pohligil oliwad Bangbergi saadetusest weel mõned rublad järel. Meister oli nädala jooksul wähe töötanud ja ta täna töö warakult lõpetanud. Ta istus õhtusöögi ootusel pehmes leentoolis, suitsetas pika warrega piipu ja õpetas tütardele ilmataarkust, kui Jostson sisse astus. Meister ja emand, keda Helene juba ette walmistanud oli, wõtsiwad kaugelt tulnud külalise wäga lahkesti wastu ja palusiwad teda, nagu nende wiis oli, õhtusöögile jääda. Jostson ei tõrkunud wastu. Ta arwas tähelepanewat, et Helene wakksem ja näost walgem oli, kui ta teda eimesel kokkujuhtumisel näinud.

„Seda Bennod peaksin weel natukese hurjutama, enne kui ära reisin,“ mõtles ameriklane mõrudalt, kuna ühtlasi jõe kaastundmus Helene wastu tema südames maad wõttis.

Jostson ise oli täna, kuna üksgi „Saksa pois“ tema tuju ei rikkunud, lõbus seltsiline ja jutustas oma reisidest nii mõnusaalt, et Luise ja Selmagi kõrwalised tilki ajasiwad ja laheisust „oma paruni“ äraoleku pärast lordagi sõnadega ei ilmutanud. Õhtusöök ei olnud täna kaugeltgi

nii tore kui Benno külastäigu ajal, aga seekord ei olnud ju küllaline ka mitte Gestimaal paruni poeg.

„Teie olete palju reisinud — see maksab ometi kolledat raha,“ ütles Pöhlrig nappi sisse walades, ja tema häälest läks osake umbujaldust. „Mina arwan paremaks koju jääda ja rahaga, kui seda on, lõbusasti elada.“

„Ma olin mitu aastat laewamees,“ vastas Jostson lihtsalt. „Sest saadid on mulle reisirühmu külge jäänud. Teist korda ma ju ometi siin ilmas ei ela, sellepärast tahan teda enne surma veel nii laialt kui võimalik tundma õppida. Reisirühmine pole ka meie ajal nii kallis, kui inimesed arwawad, kes ilalgi reisinud pole.“

„Noh, noh,“ lahiles Pöhlrig. „Zuba Teil ilka mõned tuhanded seismas on, milledele Teie paremat tarwitust ei leia.“

„Wahel juhtub seda ka — kui äri hästi läheb.“

„Mis äri Teil siis on?“

„Ma olen wasekaewaja.“

„See on: wasekaewanduse tödmees?“

„Ma teen ka tööd, kuigi mitte Teie mõttes.“

„Siis olete wist kirjutaja wõi ülewaataja?“

„Ei ole.“

„Wõi aktšionär?“

„Ka mitte.“

„Wabest loguni — omanik?“

„Umhes nii.“

„Kuda Te selleks saite?“

„Wäga lihtsalt. Ostin tüki maad ja leidfin wäse.“

„Do, oo!“ tegi Pöhlrig ja tema näosi paistis diglane imestus. „Mina ei oleks, digust ütelda, ilmasgi oodanud, et Teie nii laugele jõuate.“

„Miks mitte?“

„Teie olite“ . . . Pöhlrig oli kuisituses ja otsis sõnu. . . „wiilmata ja poleerimata Gesti pois,“ täendas Jostson naeratades. „Ma ei ole praegugi veel libe küllalt, aga — mis teha? Pimedada õnne wästu ei wõi keegi parata.“

„Ja nüüd lähete warsti jälle reisima?“ tegi Pöhlrig teist juttu.

„Jah, tunahomme lähen teele.“

Sauval kuuludus tõlin, nagu oleks keegi noa wõi lahwti talbreku pääle pillanud. Jostson ei pannud seda tähele ja tõneles edasi: „Mul oli eistõtsa hõmu siin paar nädalat ära wiita, aga . . . ma leian siin liig wähe sellest, mida ma otsisin. Selle maa õht on minu rinnale liig raske, tõit seisab siin weel minewiku wande all.“

„Minewit oli siin weel kuldne aeg,“ õhtas Põhlig, „aga nüüd aetakse tõit segamini, ja need nooreestlaste ajalehed, mida paar endist külakoolmeistrit siin wälja annawad, ei tee muud, kui kiinuwad ja kräunuwad, et segadikku ilka weel wähe olla. Rahulist elu ei anta enam kellegile — igauks peab kas maailma parandaja olema wõi ise ennast parandada lastma, muidu seisab ta põlise sõimu ja pillamise all.“

Meistri poeg Hugo tuli koju ja jällegi pidi Jostson imestama, kui wäga see kena noormees Helene nägu oli. Kui teda külalisega tutvustati, tõstis Hugo waewalt filmi, istus nukralt lauda ja hakkas ilma nähtawa isuta sõbma.

Wähe hiljemalt tõugati eestoa üks järskult lahti ja kellegi teraw hääle hüüdis: „Kas Hugo on siin?“

Jostson tundis häälest kaupmehe Kettigi õpipoisi Martin Timmi ära, kelle sõnawahetust noore Põhligiga ta seltsimajas oli kuulnud. Sarnast häält ei tõinud kellegil teisel olla.

„Arge seda hirmsat inimest fiske laste!“ palus Duise nähtawa ahastusega.

„Mja ta minema,“ ütles Põhlig pojale pääd nuku-
tades.

Noor Põhlig tõusis tõhtu ules ja läks ettetuppa. Säält kuuludus lähite, äge sohin, mispääle Timm wihaselt purtsas: „Noh muidugi, mina ei fänni ju suurte fakte felfi. Aga seda ma ei kingi — küllap saate minust weel kuulda, kurabi untsakad!“

Siis wirutati üks rakswalt kinni ja noor Põhlig tuli ükspäini laua juurde tagasi.

„Mis ja selle ropu poisiiga jäandab?“ tõreles meister pahaselt. „Raputa ta tõrb ometi enesest ära!“

„Ma ei saa temast lahti, ta läib kui wari mu kannul,“ wabandas ennast Hugo. „Täna oli ta isemoodi äritatud, nagu ajaks teda mõni paha waim taga. Ta rääkis segaseid sõnu ja lutsus mind kangesti jooma. Ma tegin enese kawalusega lahti — nüüd tuli ta mind siit weel otsima.“

„Ma ei mõista, kuda ja temaga nii sõbraks oled saanud,“ ütles wana Põhlig. „Sina oled tofs ja tulkur, kuna temal ainult saba puudub, et hunt walmis oleks.“

„Wastandite külgetõmbamine,“ tähendas Jostson.

„Meie oleme ju kooliwennad ja tema on mind mitmel korral kaitstud,“ seletas Hugo. „Ta on hirmus julge. Ma olen näinud, kuda ta ükspäini kolme mehe wastu hakkas ja kõige suuremale kui kass näosse largas. Nuga on tal ilka kaasas ja noaga haawamise pärast on teda ka juba trahtitud. Tema sees elab wanaaegne kanglane.“

„Wõi suur kurjategija“, jätkas Jostson mõtlewalt juurde.

Wäljast koputati eestoa ulse pihta.

„Kes sääl nii hilja weel tuleb?“ imestas Põhlig.

„Wist katsub see häbemata Timu weel lord õnne. Ma tahan tale näidata!“

Meister läks ise lahti tegema.

„Sina nurjatu pois!“ kuuldi teda karkiwat — kuid kaugeemale ta ei saanud.

„Tõhoo, kas jedawiisi wõetakse siinpool haruldasi wõbraid wastu?“ kuulbus teine hääl, mis Timmi oma farnane ei olnud.

„Bangberg!“ hüüdis Põhlig põhjatu imestusega.

„Kust see Jumala ime tuleb?“

„Lahtsin waadata, kas mitte wahesti minu redu de-poeg sin ei istu,“ seletas Bangberg.

„Istub küll.“

„Soo? Seda ma arwasin — eks hunt wahi ilta metsa. Arge siis pahaks pange, kui ma ise ennast külaliseks lutsun.“

„Olge hääd — Teie tulete kui lutsutud,“ ütles

Põhlig wiisakalt. „Meie istume parajasti lauas — palun aga pistuga leppida.“

Langberg oli paremas tujus, kui leegi teda mäletas näinud olevat. Ta kummardas emanda ees nii sügawasti, et kangelas harjutatud selgroo nakjus, kraapis preilide ees jalga, näpistas ristitütre põske ja näitas depojale ruskat: „Sina wõrukael, kus sa nii laua hullusid, et oma wana onugi enam waatama ei tulnud? Siin on sul wist parem kikitada, ah? . . . Aga olgu pääle, see ei tee mulle weel suurt südamewalu. Mul oli täna naljakas juhtumine. Nägin oma wana mõisaherrad ja meie soendafime wanu, armsaid mälestusi üles. Teie ei usu, kuda see minu wana südant liigutas ja rõõmustas. Ma sain korraga kolmkümmend aastat nooremaks ja tahan nüüd ka nooreks jääda. Kõllap näete — minust saab weel hoopis uus inimene . . . Mis teil siin on? Nappi ja õlut? Waat' seda ma kiidan. Hakkame aga siis pääle!“

„Kas Teie ka midagi joote?“ küsis Põhlig imestades.

Langberg hirwitas salalikult: „Muide küll mitte, aga täna pühitsen oma uue elu hakatust. Walage aga sisse — ega minugi suu sarwest pole.“

Ta jõi klaasi põhjani tühjaks ja hakkas ahnesti sõõma. Põhlig jäi temale seltsiks, kuna naesterahwad, Hugo ja Jostson üles tõusiwad.

„Ma kuulsin, et Teie wäga ilusasti klawerit mängite,“ ütles Jostson noorele Põhligile. „Kas tohiksin wäikest proowi paluda?“

„Meie klawer on waewane,“ tõrkus Hugo päris kunstniku wiisil wastu.

„Ole häa poiss, Hugo, mängi õige midagi!“ palusiwad ka Luisse ja Selma ühest suust. „Tema mängib kui noor jumal,“ lisas Luisse waimustatult juurde.

„Dlete wist üdna uhke sarnase wenna pääle?“ naljatas Jostson.

„Olen küll,“ tõendas Luisse uhkelt. „Hugo ei ole mitte ainult häa klawerimängija, waid ka muidu tark ja wiisakas poiss.“

„Luisse filmas on wiisatus iga meesterahwa juures pääsi,“ tähendas Helene.

„Mis teha? Mina ei armasta talupoegi,“ vastas Luise jahedalt.

Noor Põhlig istus klaveri ette ja hakkas mängima. Sedamaid kadusivad tema näost nutruje jäljed. Ta mängis päält, ei teinud suurt pöörinat, nagu see mitu noorte muusikameeste viis on, ega otsinud weidraid lohkulauid. Ta ei olnud veel kunstnik, aga tema osawate sõrmede all kujunesivad muusikalised unenäod helideks, mis kuuljatele südamesse tungisivad ja nendes ilka tahtetud tundmuusi ärataisivad.

„Kus Teie wend nii ilusasti mängima õppis?“ küsis Jostson Helenelt.

„Suuremalt jaolt minu juures, aga ta on minust ammugi mööda jõudnud,“ vastas Helene.

„Poissil on annet.“

„Rahju küll, et tal seda on.“

„Miks Teie seda tahtsete?“

„Mu waene wend on ju kui tiivadeta lind. Ta mõtleb ainult oma muusika pääle ja wihtab igapäewasti leikwateenistust. Raugemale ta selle juures ei pease — neil pole raha tema wäljakoolitamiseks. Nõnda on anne temale õnnetuks.“

„Õm! Suurte elutarkade arwamise järele peab inimene, kellel anret on, ka ilka edasi jõudma, kui aga kindel tahtmine annet toetab.“

Helene rinnust tuli kerge ohkamine. Kindla tahtmisega mehi oli tema enese ümber siamaani wähe näinud.

„Minu wend on häa poiss, kuid paraku tois ja tultur, nagu isa ütles. Jah — oleksite Teie tema asemell Ras teate, mul on veel wanast jaadil piirita usaldus Teie tahtmisejõuu ja meeletindluse sisse.“

Jostson kehitas olasid: „Usaldust olen ma juba mõnegi naesterahwa poolt leidnud, aga — muud ka midagi.“

„Soo?“

Ei tea, mis tuju Helene pääle tuli. Ta istus korraga wenna kõrwa ja wõttis klaveri päält esimese noobilhe, mis tale kogemata näppu puutus. Kabelesti hakkaswad nad wäga tormilist, kärarikast tülki mängima. Jostson

afus tafalesti nende lähedale ja arvas nägewat, et Helene filmadel otsekuu märg late pääl oli.

Jälle pidi amerikklane mõttes noort parunit põhjama, kes neiu õnnetuks tegi . . .

„Baat' see on ometi tükk, mida kuulda võib,“ kiitis Langberg, kes wahetajal Põhligiga wana sõprust uuendanud ja nobedasti napsitanud oli.

Kell lõi üksteistkümme, kui Langberg ja Jostson minetut tegiwad. Jumalaga jättes andis Jostson Helenele kõige wiimaks lätt ja tundis sooja surumist. Nii tühine kui see tähelepanel oli — amerikklasti tegi see fisisgi rõõmsamaks. Ta jüda hakkas elawamalt tujukama, ta tahtis midagi ütelda, aga juba oli Helene läe tagasi tõnmanud ja näo ära pööranud.

„Ma loodan, mu herrad, et see külastääl Teie poolt mitte wiimsels ei jää,“ ütles Põhlig wiisakalt.

„Hähä, minust Te nüüd enam lahti ei saa,“ naeris Langberg hääs tujus. „Küllap tulen warsti jälle risti-tüürt waatama.“

„Ja mina tulen weel kord Jumalaga jätna,“ tõotas Jostson.

Langberg oli parajasti nokastanud, nõnda ei õpoeeg teda ehtotsa läe alt toetama pidi. Jostson ise tundis ime-lillu kergust liikmetes ja liigutas jalgu nii wäledasti, et wanamees waewalt järele jõudis.

„Mis ja sõge tormad?“ tõreles onu wiimaks poolhingatult.

„Ah soo, anna andeks!“
„Õitsid dige wana onu meelehääks woortimehe wõtta; näe, wiimatibad tulewad ja tee on libe.“

Jim oli jälle halwaks läinud. Taewas oli must kui tõrw ja tõuswad tuulehood pekswad teekäijatele peenikest wihma wastu filmi. Jostson wõttis woortimehe.

Õma majawarawa ees troskalt maha ronides ütles Langberg: „Tule ka fisse, pois, mul on tibale kodu.“

„Ma ei taha juua,“ wastas Jostson. „Ma olen muidugi kui joowastuses.“

„Noh, putka siis pääle — ega ma find tühja paluma hakka.“

Wanamees hakkas jalgwärawa lultu lahti leerama. „Wõti läib täna hoopis kergesti, ei tee mitte kriitfugi,“ pomises ta sinna juurde. „Wisti on Seena lultu olitanud . . . Kuule Paul,“ ütles ta waljusti juurde, „et sa homme tõesti tuled! Ära looda, et sind nii pea reisida lasen. Ma tahan nüüd alles elama halata ja sinu kohus on mind wanas eas röömustada, muidu sa minu pärijaks ei saa. Ja kui sa minu pärast ei taha sita jääda, siis jää selle Helene pärast, kes sind pööraselt armastab.“

„Sa jamsid jälle, onu,“ kogeldas Jostson.

„Ära kardata — mul on silmad pääs. Hääd bööd!“ kolas wanamehe hääl juba wärawa tagant.

Jostson sõitis wödrastemajasse.

7.

Selsamal bööl tapeti kaupmees Sangberg ära. Wära hommikul andis Seena politseile teada, tema olla harilikul ajal peremehe kambri ukse pihta koputanud, kuid kambriist polli ja mitmelordse koputamise pääle mingit wastust tulnud ja uks jäänud ilka lultu; tema, Seena, pidada sellepärast arwama, et peremehega asi korras pole. Bristaw Birjusin wöttis sellepääle ühe linnawahi kaasa ja läks asja waatama. Uks oli ilka lultu, wöti seespoolt lultu augus. Et ta nüüd ksil kolistamine midagi ei aidanud, saatis pristaw lultusepa järele, kes ukse lahti tegi. Sisse astudes leidiswad nad, et kapid, kummuti ja laua sahtlid lahti ristud, ksil asjad läbi soritud ja osalt pörandale loobitud olwad. Sangberg ise lamas täiesti riides, nagu tardunud werrega laetud, furnult pörandal oma woodi ees, mille riided, padjad ja matrats segamini aetud ja mitmest kohast löhti löigatud olwad.

Dma wana peremeest ilma elumärkideta maas nähes hakkas Seena suure häälega ksendama. Politsei ametnikudel oli tegemist, enne kui teda waigistada jõudiswad.

„See pole kellegi muu, kui selle hulluläinud devoja tegu!“ hüüdis ta, niipea kui keelepaelad lahti peasiswad.

„Mis devojeg see on?“ küsis pristaw.

„Kes muu kui peremehe enese devojeg Paul.“

„Wahest Paul Joffson?“

„Tema neh. Eks ma teadmud lohe, et see nõnda wälja tuleb.“

„Sm!“ tegi pristaw. „Paul Joffsoni ma mäletan. Ta käis minuga ühes koolis. On siis tema nüüd jälle siin?“

„Mõne päewa eest käis teine siin korra luuramas, aga kes teab, kus tema otsad nüüd juba on.“

„Küll me ta üles leiame. Aga miks sa seda tema teoks arwad?“

„Tema on ju maailma hulguš. Ma nägin küll, kuda ta filmad kiirgastwad — ta ei läbenud rikka onu surma oodata.“

„On sul midagi kindlamat põhja selle devoja süüdistamisets?“

„Mis põhja Te weel taga ajate? See on ju selge kui päewawalguš,“ tõendas Deena lihwa inimese kindla usuga, mis põhjendusest suuremat ei hooli.

„Kas siin eila õhtul teegi käis?“ päris pristaw ebafi.

„Üks herra moodi mees käis küll wanamehega riidlemas, aga see läks juba enne kella kümnet ära.“

„Kas tead, kes see oli?“

„Peremees ütles enne seda, et tema oma wana mõisaherrad ootab — juba see tema siis wiſt oli.“

„Mis selle mõisaherra nimi on?“

„Wot mina teda tean — Tärn wiſt.“

„Stern-Himmelshausen?“

„Nii ta wiſt oli.“

„Miks ta siis peremehega riitles?“

„Mina tea nüüd nende asja! Mina käisin aga kord ufte taga ja kuulsin, kuda nad teine teise pääle kärkistwad.“

„Kas hooiwärav pandi lukku, kui wõõras ära läks?“

„Mina panin ta küll lukku, aga peremees käis ise pärast weel wäljas ja tuli alles enne keskööd wintis koju. Woti oli tal kaajas — juba ta siis ka ilka wärawa jälle lukku pani.“

„Tuli ta ütsi tagasi?“

„No mis naatmannid tal siis weel kaasas pidiwad olema?“

„Kas ja öösel midagi kuulsid?“

„Mitte lohtu.“

„Kas weel midagi tead?“

„Mis mina, wana inimene, tean? Mina ei tea midagi . . . Aga nüüd tarwis wanameest natulese katsuda — wabest tuleb teijele weel hing fisse.“

„Ära puudu temasfel!“ leelas pristaw. „Siin ei tohita ülevää midagi puudutada. Mine nüüd oma töösti ja oota, kuni sind kutsutakse.“

Seena heitis kahetsewa pilgu laiali loobitud asjade pääle ja läks suure nurinaga. Pristaw saatis linnaarsti ja ühe raeohtu liikme järele, kes sedamaid ilmuwad. Tuli ka weel teisi ametmehi ja maja ette kogus hull roh-wast, teiste seas ka Bangbergi sell ja kaks õpipoissi, kes poe lahtitegemist asjata ootasiwad. Nikka kaupmehi surmasõnum oli kui tulutuli linnas laiali lagunenud.

„Hirmus lugu!“ ütles raeohtu liige Kroy, kui ta furnu külma lätt oli katsunud. „Sest saadid, kui Bindfors'i trüüktoja juhataja Sadner ära tapeti, pole meie wailjes keiklinnas sarnast kuritegu ära tehtud.“

Linnaarst leidis furnukeha waadates, et wiimase käed ja jalad löweraks ristud oliwad. Paremal pääpoolel oli kuus terawa riistaga tehtud haawa, kuna valja päälae tagumisel küljel sinine muhl paistis. Mõlad ja igemed oliwad paremal pool werised ja kaks hammaist wälja löö-dud. Kaela nahk oli maraskil ja ilmutas kägistawate küüntede jälgesid.

„Rõigest on näha,“ ütles arst läbikatsumist lõpetades, „et tapetule, kuna ta poolkummuli woodi pääl lamas, esmalt mõne tõntsi asjaga pähe on lööbub, siis teda noaga pistetud ja surmamise töö kägistamise teel lõpetatud.“

„Mis Te arwate, doktor, kas üks ainuke inimene oleks jeda tööte ära toimetada wõinud?“ küsis Kroy.

„See pole lerge ütelda,“ wastas arst. „Noor, tugew meesterahwas wõis sellega küll toime saada, iseäranis kui ta õhwri magamast leidis, aga pristaw saab wist

toendama, et meie maa kurjategijad nii meeletult jul-
gust wäga harwa ilmutawad. Wargad ja wiha pärast
tapjad töötawad küll ükspäini, aga see siin on kahtlemata
rööwmõrtsukate töö ja need armastawad seltsi. Hoopis
kerge ei ole töö seekord ka wist mitte olnud. Waadake,
furnul on praegu weel werd küikate all. Minu arwamine
on, et wanamees esimeste löökide mõjul unest ärkas ja
wastu panna latjus. Säälsuures on ta küüntega mõrt-
suka läsa weristanud, mis tema kõri kinni pigistawad.
Kui raske tapetul elust lahumine oli, näeme ka tema
wiltu kistud näost ja liikmetest. Ma tundsin Langbergi.
Ta oli läbe wanamees, raudse terwisega ja wiha elujouga.
Ta oleks wist sada aastat wanaks saanud, ehk ta küll
ihnsuse pärast wiltsamalt kui hulkujat koer elas."

"Mis kaju on sarnasest elust?" targutas raeohtu
liige. "See inimene ei ole, nii palju kui mina temast
kuulnud olen, kellegile hääd teinud, ka mitte iseenele.
Kõik need wälkised löbud, mis elu armsaks teerab, on
temal tundmataks jäänud, selle mõistufeta elule on mõist-
mata saatus nüüd koleda otsa teinud ja keegi ei nuta
sellepärast . . . Ma ei usu, et wana kistsipung kangeid
jooksiid oleks tarwitanud. Seda enam paneb mind üks
asi imestama. Teie, doktor, arwate, et Langberg magas,
kui tema kallale kiputi, aga kust see tuli, et ta täies riit-
des magama läks? Temafugused ostawad ometi riideid
hoida."

"Selle üle wõin mina otsust anda," ütles Birjusin,
kes wäheajal aknaga tegemist oli teinud. "Kogu Lang-
bergi wana teenija tunnistab, on peremees enne lehkõbb
„wintis“ koju tulnud ja kogu wist weel lonksu wõtnud,
sest ma leidfin, kuna Teid weel siin ei olnud, kapi nur-
gost — mis Te arwate? — ühe tühja shampanjapudeli,
ühe niisama tühja konjakipudeli ja ühe napsipudeli, kus
weel tibale sees oli."

"On see wõimalik?" imestas Kroy.

Birjusin pigistas ühe filma kinni ja pilgutas teisi
kawalasti: "Miks mitte? Silmanähtawalt oli Langberg
salajoodik, nagu meil neid palju on. Joobnult heitis ta,
ilma lampi ära kustutamata ja ennast riidest lahti wõt-

nata, woodi pääle pitali. Seba nägiwad afna taga wartssewad kurjategijad ja tungisiwad sisse. Kui mina sitta tulin, oli aken kinni lukatud, aga haatibest lahti . . . Waadake, raami ja piitade küljes on nua jäljed selgesti näha. Rahtlemata on wäljaspoolt noatera raami ja piitade wahetele kitsutud ja haagid sel wiisil lahti kangutatud. Muul wiisil ei wõinud kurjategijad lambrisse peaseidagi, sest minu siatulekul oli üks seespoolt lukus."

"Seba ei wõi nii kindlasti ütelda," mõnitas Kroy kriminal-lohtuniku meeleterawusega. "Kurjategijad wõiswad järele tehtud wõtmega wõi muukrauaga usse lahti teha, endid lambrisse ära peita, enne kui Sangberg koju tuli, ja pärast tehtud tööd afna läbi põgeneda."

"See on wõimalik," wastas politsei ametnik alandlikult ja weidi pilgelikult, "aga siis ma ei saa aru, mis need nua jäljed afna küljes tähendawad."

"Need wõiwad waremalt tehtud olla."

"Jäljed on filmanähtawalt wärsked."

"Soo, soo. See on ilka hääd, kui politseil terawad filmad on," naeratas Kroy.

Kriminal-lohtuniku pillesõna ei käinud seekord dieti pihta. Birjusin oli teatawalt linna kõige kawalam ja osawam politseik.

Ta tegi, kui ei märkaks ta midagi, ja ütles rahuliseelt: "Mõistatuselks jääb esiotsa, mil wiisil kurjategijad afna juurde on peasnud. Aken on üle kahe sülla kõrgusel, libe sein ei paku mingit käepidet ja redelit ei ole kusagil näha. Üks mees teise õladel seisest ei ulata weel afna juurde."

"Ja tsirkuse weiderdajaid, kes inimestest torni ehitawad, ei ole linnas minu teada praegu olemas," tähendas raekohtu liige.

"Molander!" hüübis pristaw oma abilist, kes wahetajal ka paigale jõudnud oli. "Ma näen, et rahwas juba duewarawast sisse kippuma hakkab. Wõtke weel üks wõitlaks linnawahti, hoidke wäraw kinni ja waadake, kas afna all midagi jälge näha ei ole. Dõsel sadas natuke wihma. Olge aga ettewaatlik, et Teie jälgesid ise ära ei tallaks." Abiline läks wälja.

„Roht on õheseks kuriteoks kui loobud,“ ütles linna-
arst laela aknast välja sirutades. „Ma ei mõista, keda
wana Langberg, kes muidu väga ettevaatlik ja umbusfal-
daja oli, siin mitukümmend aastat üksipäini elada julges.
Hoov on kitsas ja õffel muidugi kottpime. Siin seinas
pole rohem kui lambri ja kõõgi aknad, vastas wanaaegse
aida tühi sein, mõlemas otsas kõrged müürid. Apyhiüid-
mist võib uulitsale waewalt kuulda ja nõnda mõistwad
kurjategijad, kui nad aga hoowi sisse peasiwad, siin mis
tähes ära teha.“

„Nii palju on siiski selge, et see mitte täitsa wõd-
raste inimeste tegu pole,“ tähendas Kroy autoriteetlikult.
„Kurjategijad on wististi Langbergi enese lähikonnast,
tema elulaadiga ja selle paigaga hästi tuttawad. Teie,
Birjusin, peate kui linnajao ülewaataja Langbergi teeni-
jaid muidugi tundma — kas Teil kellegi pääle kahtlust
ei ole?“

„Eiotsa ei ole mul weel mingit käepidet,“ wastas
Birjusin ettevaatlikult. „Asjaolu järele tuleks küll ar-
wata, et Langbergi ümardaja Beena kuriteost midagi teab,
aga see on wana, tõntsi aruga naesterahwas, kellega mi-
dagi pääle hakata pole. Tema ise awaldas kahtlust ühe
isiku pääle, aga nii ülesõlbiselt, nii ilma põhjenduseta, et
jellest waewalt rääkida mahtab. Langbergi sell ja õpipõisid
on mul ka tuntud — päält näha üsna korrapärallised
inimesed, keda me muidugi täna weel kuulamise alla wõ-
tame . . . Eiotsa pole meil, nagu öeldud, mingit juht-
nõõri kurjategijate ülesleidmiseks. Waatame, kas furnu
ise meile midagi ei ütle.“

Birjusin katsus furnu taskud läbi, ei leidnud aga
muud midagi kui ühe rohkesti kulunud ninarätiku, sisse-
õmmeldud nimega „S. Langberg“, ja westitaskust wana,
hõbedast uuripõltsu, mis just wiis minutit kella kase pääl
seisma oli jäänud. Uuri kaaned oliwad mõlki löõdud ja
klaas purustatud.

„Uur on wististi wiga saanud ja seisma jäänud,
kui mõrtsukas põlwelega õhwri rinda muljus,“ seletas Bir-
jusin. „Wahemasti teame nüüd, mil tunnil kuritöö ära
tehti, ja näeme ka, et kurjategijatel rohke saak on pida-

nud olema, sest furnu taskud on nad filmanähtawalt läbi tuustinud ja rikutud uuri kaasawõtmiseks liig halvaks arwanud . . . Dhoo, Molander, mis Teil sääl on?"

Pristawi abiline tuli duesti tagasi ja andis pika, tugewa teraga Soome püssnoa Birjusini kätte, üteldes: „Selle leidfin aina alt mudast. Nuga on sopane, aga ma usun, sääl on ka were märkised küljes. Noa pää oli kaunis sügawasse sõtkutud — wist on mõrtsukas aina wälja hüpates sirna pääle astunud. Noapää lõrwalt leidfin ka sügawa saapakanna jälje.“

Birjusin filmitses nuga igast küljest ja seadis tera aina küljest leitud jälgede sisse. Mõlemad läksiwad lause poolest täiesti ühte. Birjusin andis noa tohtri kätte ja ütles: „Waadelge, tohtri herra, seda riistapuud — Teie wõite kõige paremini ütelda, kas sääl küljes werd on. Mina pean hooiwis natuke ümber waatama.“

Langbergi kambri ainaalusest kuni kojaukseni leidis Birjusin mitu segast jälge, kuna säält kaugemale, duewärawa poole, kiwist kaimatee ja tänane läbilainne kõige otsimise asjatalts tegiwad. Nähtawate jälgede kannakohad oliwad kõik ühesugused ja kõige selgem oli sügaw kanna-jalg noa afeme lõrwalt, millest pristawi abiline oli rääkinud. Birjusin wõttis sellest jäljest moodu, maalis ta kõigi iseäraldustega paberi pääle ja lastis jälje laua tüliga hoolsalt kinni katta. Tema pähe asus mõte, et kurtidõ ühe ainja inimese tehtud pidi olema.

Seina osa maa ja aina wahel filmitsedes sai ta nüüd ka selguse kätte, kuida kurjategija aina juurde peasnud oli. Määr oli wana, paiguti krohwist paljas ja neil kohtadel aukline ja praakil. Wäga osaw ronija wõis, iseäranis kui ta pragudesse pistetawad orad abiks wõttis, ennast hädawaewalt küll aina juurde üles hooata. Ühest praost, umbes sülla kõrgusel maast, leidis Birjusin jämeda, wildakalt prao wahel wajanud latinaela, mille ta tasku pistis.

Siis läks ta Langbergi kambrisse tagasi, kus teised laiali loobitud asju, kappisid ja kummutit läbi waatastiwad, ilma et nende otsimine kurtidõ selgituseks mingit materjali oleks pakkunud. Põrandal ja sahtlites oli mit-

metfugu paberitraami näha, muu seas ka üks Wana Testament ja mõned kaubaraamatud, aga mitte ühte ainust väärtpaberit, kuna neid üleüldise arvamise järele Sangbergil määratu hull pibi olema.

„Siin on tundja inimene puhast tööd teinud,“ tähendas raelohtu liige.

Rulunud reisikohwri põhjast toodi ometi midagi wälja, mis kurjategijatele kogemata lahe filma wahela jäänud oli. See oli pakilene, millest jada rubla paberiraha ja üks linnapanga pantkirja kupong leiti. Raha ja kupongi wõttis Kroy enese kätte hoida.

Birjusin hakkas protokollki kirjutama. Leena kutsuti sisse ja pandi tema tunnistus kirja. Ta kordas seda, mis ta pristawile waremalt oli rääkinud, ja jäi ka oma arwamises Jostsoni kohta kaljutundlaks.

„Kuda ja seda nii julgesti idendada wõid?“ küsis Birjusin.

„See on kui aamen kirikus,“ wastas Leena waljusti.

„Hää küll, aga mispärast see nii on?“

„Mispärast ja mispärast!“ osatas Leena pahaselt.

„Ega mina, wana inimene, ometi tühja räägi.“

Birjusin lehitas alasid. Ta teadis, et naesterahwa eelarwamist, olgu see bige wõieliskil, ka kümne härja jõud lorraga ei wõida.

„Igatähes peame seda Jostsoni filmas pidama,“ ütles Kroy. „Kas tead, kus tema elab?“

„Kust mina seda tean?“ kostis Leena.

Kui Leena parun Stern-Himmelshauseni külasläigust jutustas, juurde lisades, et parun wäga tige olnud, pahwatas raelohtu liige naerma: „Taga parem! Asi läheb nii kirjaks, et ma julge ei ole, kas mind enmast wiimaks uurimise alla ei wõeta.“

„Parun on rahahädas,“ tähendas Birjusin.

„Mis Teile sellega tahate ütelda?“

„Ei midagi.“

Pristawi abiline oli wahel ajal asjade küljes ja pörandal nähtawaid weremärklisi uurinud. Surmuleha kõrwal oli werine jaapajalg, mille kannakoht pristawi joonistusega täiesti loku sündis. Kuna Molander põl-

wili heites seda jälge mõttis, puutus temale woodi alla wisatud narts silma. Asja igemalt filmitsedes leidis ta, et see weretäppidega kaetud ninarätik oli, mille nurgas märkitudiga kirjutatud nimetähed „H. P.“ paistiwad.

„See leidus on kulda wäärt!“ hüüdis pristawi abiline rõõmsas ärewuses.

„Mis sääl on?“ küsis Birjusin pääd pöörates.

„Mõrtsukas on oma nimelaardi maha jätnud — waadake!“

Rambriis tõusis kihin ja kahin. Kõik juuresolijad piistiwad tähtsat leidust filmitsedes pääd kokku, kõik märkasiwad, et uurimise teel esimene suur samm astutud oli.

„Kes see H. P. wõiks olla?“ pomises Birjusin mõteldes.

„Tuletage kõige päält meelde, kas mitte Langbergi teenijate hulgas kedagi P. nimelist ei ole,“ ütles Kroy.

„Nende hulgas on üks Pöhlig — tuntud rähtsepa poeg, aga tema ristinine ma ei tea . . . Kuule, wanake,“ hõikas ta Leenad, „kas oled kuulnud, keda Langbergi wanemat õpipoissi hüütakse? Tead, seda ilusat, mustade filmadega noortmeest?“

„Di, miks ma seda ei tea?“ kostis Leena iseäraliku vehmusiega. „See on hästi kena, maha pois, file ja libe kui luts, muudkui piisut tosi!“

„Aga mis tema ristinimi on?“

„Uugu.“

„Hugo Pöhlig!“ hüüdis raelohtu liige rõõmsa ehmatusega. „See pasib ju kui kaas katla pääle. Eks ma ütelnud, et kurjategija Langbergi enese lähikonnast peab olema? Ainult võisik wõis ka nii ettewaatamata olla, et oma nimega märgitud ninarätiku kuriteo paigale maha jättis. Laske aga pois sedamaid kinni wõtta!“

„Ma nägin siia tulles Langbergi teenijaid poe ees seiswat,“ tähendas pristawi abiline.

„Oli see . . . Pöhlig nende hulgas?“

„Jah.“

„Hm, see on imelik . . . Looge nad kõik fiske!“

Kui pristawi abiline uksest wälja oli läinud, ütles raelohtu liige linnaarstile: „Kui Mo!ander mitte ei eksi

ja see Põhlig tõesti siin on, siis näitab see jällegi, et üks salawägi olemas on, mis kurjategijat wastupidamata kuriteo paigale tagasi tõmbab. Sellest räägib Dostojewski oma kuulsas jutustuses „Kuritegu ja karistus“ — olete wähest lugenud? — ja mina ise olen seda oma praktikas mõnel korral tähele pannud.“

Põnewusega pöördusiwad kõikide filmad usse poole, kui Langbergi sell ja lask õpiõpisti sisse astusiwad. Kõik kolm ilmutasiwad pörutust, kui nad wana peremeest werise pääga maas lamamas nägiwad, kuid kõige raskeimat mõjus see waade silmanähtawalt noore Põhligi erlude pääle. Ta läks näost walgeks kui lubjatud sein, tema latali aetud filmad oliwad hirnui täis, tema hambad lõgisesiwad kuuldawalt. Kõik päältwaatajad paniwad seda tähele ja wahetasiwad pilkusi.

Birjusin laotas woodi alt leitud ninarätiku Hugo ees wälja ja küsis järskult: „Kas seda tunnete?“

Hugo ei teinud häält ega näinudgi wist rätikut; ühfilmi, kui kiwinemult wehtis ta furnu pääle.

„Tee suu lahti, pois!“ pörotas Kroy.

Tema wali hääl äratas Hugod tarretusest. Ta heitis pilgu rätiku pääle ja pörlas weremärtisid nähes lohkunult tagasi.

„On need Teie nimetähed?“ küsis Birjusin pehmel toonil.

„See on minu ninarätik,“ kogeldas Hugo kui unest ärgates.

„Kust see weri siia pääle on tulnud?“

„Seda ma ei tea. Ma mäletan, et ma eila ühe ninarätiku ära kaotasin.“

„Kas ja teda mitte siin lambris ära ei kaotanud?“ küsis Kroy rõhuga.

„Ma pole herra Langbergi eluforteris kordagi läinud ja näen seda lambrist eimest korda.“

„Wõtke oma saapad jalast!“ käsks Birjusin.

Hugo täitis kasku sõna lausumata. Ta oli oma erlude pörotusest toibunud ja nüüd jälle tasane ja weidi nuller nagu itta. Birjusin wõrdles saabaste taldasid oma

joonistusega ja seadis mõlemad kannad põrandal nähtava werejälje pääle.

„Ei läbe kofku,“ ütles ta pääd raputades. „Rand on jäljest hää tüki kitsam.“

„See ei tähenda midagi,“ seletas Kroy. „Küllap tal teine paar saapaid lodu on . . . Kus ja öösel olid?“

„Ma magasin wanemate juures,“ vastas Hugo tüdinemüd häälega.

„Mis kella ajal ja magama läksid?“ päris raeohtu liige edasi.

Hugo mõtles filmapilgu, enne kui ta kostis: „Ma arvan, kell oli üksteistkümmend lõdunud, kui herra Bangberg ja tema sugulane Jostson meilt ära läksivad. Pärast seda heitsime meie lõid magama.“

„Jälle see Jostson!“ hüüdis Kroy. „See inimene on kahtlemata kuriteo osaline . . . Bangberg käis siis eila õhtul sinu wanemate juures?“

„Jah, ta oli nende wana tuttav.“

„Ja see Jostson läks temaga koos ära? Asi selgub imelikult kiirusega . . . Kas sina siis mitte kohe nende kaasa ei läinud?“

„Ma ütlesin ju, et ma magama heitsin.“

„Aga mis asi sind täna hommikul siia ajas?“

Hugo tegi suured filmad: „Ma pidin ju tulema — pood tehtakse kell kaheksa lahti.“

„Hm, jah. Sa oled kaval ja külmawereline pois. Sa teadsid küll, et täna poodi lahti ei tehta, aga tulid siiski. Bravo! . . . Kus see Jostson elab?“

„Ta ütles enese ühes hotellis elawat.“

„Dirjusin, selle inimese peame täna weel kätte saama,“ ütles Kroy politseiametnikule.

„Ma lähen ise teda otsima, nii pea kui sin ispetame,“ vastas priistaw.

Linnaarst filmitses Hugo nägu, kaela ja kása kõige suurema hoolega ja ütles vääd raputades: „Ma ei leia ühtegi kriimu, kuna neid mõrtsula küljes ometi oleks pidanud olema.“

„See ei tähenda midagi,“ seletas Kroy. „Teie ise

arwate ju, et see kuritegu mitte ühe, waid mitme inimese töö peab olema.“

„Mina ei arwa midogi, waid ütlen üleüldiselt, mis asjaolu järele kõige tõenähtlikum on,“ pani tohter wastu.

Virjuse näitas Langbergi sellile hoowist leitud pussi ja latinaela, küsides: „Kas Teie poes sarnaseid asju müüdate?“

Sell waatles asju igast küljest ja ütles siis julgelt: „Kael on säherdune, nagu neid igast poest saada wõib, aga seda sorti nuge ei müü siin praegu wist keegi pääle meie. Alles hiljuti saime Soomemaalt wärske saadetuse.“

„On neid nuge wiimastel päewadel keegi ostnud?“

„Mina ei mäleta neid küll kellegile müünud olewat,“ wastas sell.

„Mina ka mitte,“ lisas teine õpipois järgi.

„Mis Teie ütlete, Põhlig?“

„Ma ei mäleta.“

„Aga kust sa ise selle noa wõtsid?“ tärtis raelohtu liige.

Tema kare toon ja finaütlemine hakkaswad Hugole tusta tegema.

„Seda nuga pole minu käes ilalgi olnud,“ wastas ta nutulijelt. „Ma ei saa aru, mis need küsimised tähendawad.“

„Küll sa aru saad, kui sind tresside tahta mõtlema pandakse.“

„Suur Jumal — tahetakse mind siis wangi panna? Misparast?“

„Kaupmehe Langbergi tapmise pärast,“ sõnas raelohtu liige ptkamisi ja rõhuga.

„Ma olen ilma süüta!“ karjatas Hugo.

Koosolijatest märkas wist mõnigi, et see hüüdmine südamel põhjast tuli, aga keegi ei lausunud selle kohta sõna; ainult Beena urises poolkuuldawalt: „Si tea, mis nad tormid seda waest last kimbutawad!“

Virjuse filmitse mõtlewalt noore kahtlusealuse kahwatut nägu.

„Pait ei ole kaugemaks uurimiseks sünnis, kas teeme

lõppu?" jostitas ta raelohtu liikmele kõrwa sisse, mis-pääle Kroy pääb nitutas.

Kaks linnawahti wõtsiwad Hugo eneste keskele, et teda politsei wangihoonesse wiia. Bangbergi surmuleha saadeti lahtilõikamiseks Tornimäele, kus linnaarsti kinnituse leidis arwamisele, et Bangberg oma surmatunnil joo-wastawate jookide mõju all seisnud ja et lämmatus surma otsekoheseks põhjuseks olnud.

"Jälle üks alkoholi ohwer!" ohlas juures olew wels-ter, kes suur kariklane oli.

Bangbergi pood ja elukorter pitserdati kinni, tema wara hoidmiseks seati magistradi poolt kuratorid.

Selsamal päewal otsis politsei Põhligite korteri läbi, ilma et paar tundi wältaw otsimine kõige wähemat kahtlast asja päewawalgele oleks toonud. Berckonna liikmete eh-matuse ja walu jätame kirjeldamata. Wanemad ja õed tõendasiwad ühel häälel, et Hugo nendega ühtlast õhtul magama heitnud ja hommikul woodist tõusnud, aga kes usub sarnastel lordabel omaste tunnistust? Täit usaldust leidsiwad nad ainult siis, kui nad Bangbergi korterist lei-tud ninarätiku ilma tõrkumata Hugo omaks tunnistasiwad.

Jostsoni taga otsides sai Birjusin kuulda, et selle nimeline wõdras, passi järele Põhja-Amerika ühiskriitide kodanik ja mäekaewanduse omanik, „Kuldruke“ hotellis ligi nädal elutsenud ja sellesama päewa hommikul tead-mata kuhu wälja läinud. Hotelli teenijad kinnitasiwad ühest juust, et amerikkane enne keskööd linnast tulnud, enne magamaminemist weel paar tundi omas numbris edasi ta-gast kõndinud ja terwel õöl lordagi wäljas polla läinud. Birjusin lastis amerikkase suure reisikohwri, mis lambris seisis, lahti teha ja pomises, kui ta sees olewad asjad ja paberid läbi oli sorinud: „Siin pole midagi teha. See depeog näitab onust palju rikkam olewat.“

„Kas olete tähele pannud, et selle herra juures kaht-lasi inimest läib?“ küsis ta ieenijatele.

„Tema juures pole weel keegi läinud,“ oli wastus.

„Kui ta siia tuleb, siis saatle ta sedamaid minu juurde,“ käs kis wistaw araminekul.

Kus oli Jostson?

Tema oli õffel wõdrastemajasse tulles kirja eest leidnud, millega üks noorepõlwe sõber, kes Ratweres elas, teda tungiwalt enese juurde külalijeks kutsus. Jostson oli kahewahel, kas kutsut vastu wõtta wõi mitte, aga kui ta hommikul wälja minnes nägi, et ilm jälle ilusaks oli läinud, juhtis ta sammud pool kogemata waksali poole, kus hommikune rong sõidule walmis seisis. Dige ameriklasena ei mõelnud Jostson kaua, waid wõttis pileti ja sõitis Ratweresse.

Kui rong eemese jaama, Sagedi, ees peatas, nägi Jostson, pääd waguni aknast wälja pistes platwormi pääl üht isanda moodi meesterahwast seiswat, kellel kübar filmade pääle tõmmatud ja pool nägu, soojast ilmast hoolimata, mantlikrae sisse peidetud oli. Otse ameriklase kohal tästis isand filmi, et waguni aknast kärke pilguga waadelda. Jostson arwas seda nägu kusagil näinud olewat. Ta jäi mõtlema ja siis tuli talle korraga meelde, et see keegi muu ei olnud, kui nahakaupleja Rettig, keda ta lord Gestli seltsimajas ja teine lord nahapoe ukse wahel näinud. Järgmisel filmapilgul hüppas Rettig lähemasse eemese klassi wagunisse.

Jostsoni wääst sähwis weider mõte läbi: „Miks see inimene siin, kolmeteiskümmend wersta Tallinnast, rongi pääle tuleb ja oma nägu warjata püüab? Temast räägiti, et ta pankroti läwel seista — wabest põgeneb ta wõlapärijate eest?“

Rong hakkas liikuma ja Jostson unustas kodumaa kollendawaid wäljastid, lepatullastid ja tadalapõõsaid wadeldes uue kaasreisija ära.

Ratwere tuttau oli mõnus, elawa waimuga mees, nagu neid meie unistes kreisklimades harwa leidub, ja hoidis laugelt tulnud külalisk magusa jutuga poole õnni kinni. Hommikul sõitis Jostson Tallinnasse tagasi ja läks waksalist otsekohse wõdrastemajasse, kus temale wõeldi, et pristaw Birjusin teda oodata. Ta pani tähele, et hotelli teenijad küsiwalt ja kahtlaselt tema otja wahtiswad.

„Kas pristaw ütles, mispärast ta mind enese juurde kutsus?“ küsis Jostson.

„Ei ütelnud, aga tal pidi väga tungiw tarwitus olema,“ oli wastus.

Josifson otsis Birjusini kobe üles. Nad mäletasiwad teine teist kui ühe kooli kaswandikud, kuigi nad ühes klassis ei istunud, jest et pristaw mitu aastat wanem oli. Birjusin tegi ennast esiotsa wõdraks ja ka Josifson ei arwanud tarwilikuks, teisele wana tutwust meelde tuletada. Et kantsleis wõdraid inimesi oli, kuisus pristaw amerikkase oma elukorterisse ja kõneles temaga nelja silma all ligi tunni aega. Kui nad siis üheskoos wälja tuliwad, oli nende wahel märksa muutunud — nad oliwad sõpradeks saanud ja ütlesiwad teine teisele endisel wiisil fina. Josifson oli kahwatu ja tõsine, kuna Birjusin läsa hõdrus, kui oleks ta häid sõnumid saanud.

Üheskoos läksiwad nad Riguliste kiriku kabelisse, kuhu Bangbergi surmuseha puusärgiga oli wiidud. Mõned minutid seisis Josifson surnu ees ja silmitses tema wihasi ja walusi wiltu kistud nägu, mis nüüd werekst puhtaks pestud oli, kuna haawade kohad üffi weel hirmutawalt punetasiwad.

„Ma olen nüüd hoopis üffi maailmas,“ ütles Josifson, täega filmade üle pühtides. „See oli minu ainus lähem — ja mitte kõige pahem sugulane. See oli inimene, kellest pääle minu waewalt keegi aru on saanud. Ta oli hääks loobud ja wabaks tehtud, halwa kaswatuse ja õnnetu elusaatuse wili. Teda arwati kelmiiks, aga auusamat inimest on maailm waewalt näinud. Ta oli ihnus enefe wastu ja tegi teistele hääd. Tänu pole ta kufagil otfinud ega leidnud. Ka mina ei ole tänamatuse süüsti tema wastu puhast . . . Elu ajal ei jõudnud ma temale armastust näidata — pärast surma tahan ometi aidata, nii palju kui minu wäes seijab, et tema mõrtsukas nuhtlemata ei jääks.“

„See oli õnn, et sina wahetele tulid,“ naeratas Birjusin. „Alma sinuta oleksime wahesti kõiit waleteele elfinud. Sa mängid selles asjas tajuwa saatuse läe oia.“

„Kes teab? Weel pole kurjategija meie läes,“ ümises Josifson.

Ta kummardas ja suuteles surnu külma otsaesist.

Kirikust läksiwad Birjusin ja Jostson raelotta, kus pristawil lohtu liikmetega lähite läbirääkimine oli. Tagajärg oli see, et Langbergi tapmise asja eeliurimine täiesti Birjusini hooleks jäeti. Sobrad juhtisiwad sammud Langbergi maja poole. Birjusin tahtis oma abilist ja linnawahtisid kaasa wõtta, aga Jostson seisis selle wastu, ütledes: „Meil on kõige suuremat ettewaatust waja. Mida vähem wõdraid silmi ja kõrwu meie ümber on, seda parem. Mõttele, et meil pääle mõrtsuka ülesleidmise weel teine ülesanne on: süüta inimesi waletahtluselt nii pea kui võimalik wabastada.“

Birjusin nitutas püäd. Nad peataiswad Langbergi maja wärawa ees. Kui pristaw jalgwärawa lukku Langbergi kambriks wõetud wõtmega lahti keeras, pani Jostson tähele, et wõti väga kergesti käis, ja ütles: „Mõrtsukas on lukku kahtlemata õlitanud, sest ma mäletan, et wõti kangesti kriiksus, kui Leena mind esmaspäewa õhtul wärawast wälja lastis. Ma ütlesin juba, et Timm seltsimajas järele tehtud wõtmest rääkis ja noort Pohligi asjata aitajaks kutsus. Wiist on ta enesele wõtme ka ilma Pohligi abita muretsenud.“

Kui Jostson Langbergi kambriksse astus, jäi ta pill kõige esmalt alna pääle seisatama.

„Baata,“ ütles ta Birjusinile, „selle ruudu taga arwasin ma kord wiirastust nägewat, aga nüüd usun kindlasti, et jäält elus inimene siise wahtis. Rahju küll, et mul seda kindlat usku siis weel ei olnud. Dieksin ma onu hoiatanud, siis oleks jäle kuritöö wahest tegemata jäänud.“

Ramber ja majakraam oliwad weel eilse otsimise läbi ünnitatud olekus. Põrandale läbisegamini loobitud asjade hulgast otsis Jostson kõige päält Wana Testamendi üles. Raamat oli wanaaegne, suure kirjaga ja väga kehakas.

„Ma mäletan eestlaste juures Wana Testamenti itta terwe piibliga koos näinud olewat,“ tähendas Birjusin. „Kust see tuleb, et ta siin lahus on?“

„Seda küsisin minagi, kui onu juures elasin,“ ütles Jostson, „ja pidin mitu korda küsima, enne kui seletuse

fain, mis jällegi wanamehe kareda, paindumata, wana-testamendilise mõttelaabi pääle walguft heidab. Tema ise oli isalt päritud piibli ära lahutanud ja Wana Testamendi iseäralikult poolida lastnud. Oma tegu põhjendas ta sõnadega, mis mul weel hästi meeles on. Tema ütles: „Uue Testamendi lugemine ei tee mulle muud kui walu. Rõit see kena õpetus ligemise armastusest ja inimeste wenna-stusest pole muud kui unenägu, millel tõelises elus iialgi aset pole olnud ega wõigi olla, kui mitte Jumal ise inimest uueks ei loo“ . . . Wana Testamenti luges ta sagedasti, ei arnud seda aga iialgi minu kätte, waid hoidis teda kummuti sahtlis luku taga. Rogemata nägin ma lord, kuda ta oma rahapaberite nimekirja raamatu wahel peistis . . . Siin ta wiis ongi.“

Jostson wõttis raamatu wahelt paberilehe, mis peenikese kirja ja numbritega üleni fläetud oli. Lehel oli päälkirjaks: „Johann Langbergi wäärtpaberid 1. märtsil 188*.“ Alamal järgnesiwad sõnad: „Paremat mul ei ole, mis ta minusugust inimese auu sisse tõstaks ja minu kätt wastulõhmisele kinnitaks.“

Birjusin wõttis lehe enese kätte ja hakkas rahapaberite nimetid, seeriaid ja numbrid ahne pilguga uurima. Jostsonile puutusiwad jellel raamatu kohal, kust ta paberilehe leidis, mõned read silma, milledele kritpsud alla tõmmatud oliwad. See oli osale 3. Moosese raamatu 24. päätükist. Jostson luges:

„Ja kui keegi oma ligemisele wiga teeb, nõnda kui ta on teinud, seda wiisi peab temale tehtama. Murdmine murdmise wastu, film filmi wastu, hammas hamba wastu; nõnda kui ta ühe inimesele wiga teinud, nõnda peab temale tehtama.“

Jostson jäi mõtlema.

„Sinu onu peeti jõulaks mehels, aga ma ei oleks uskunud, et ta puhta kapitali poolest nii rikas oli, kui see nimeliri näitab,“ ütles Birjusin. „Wäärtpaberite summa teeb 74,000 rubla wälja. Lõpuks seisab siin weel: „Barun Stern-Himmelshauseni wekslid 21,000-de rubla pääle, mis ma tema wõlauskujate käest ära ostsin“ . . . Kui maja ja laupluse juurde arwame, siis tuleb ilus

summade wälja. Muldugi on siit ka hulgate puhast raha ära wiidud . . . Aga kes see Stern-Himmelshauseni peats olema? Wabesti seesama, kes tunaella õhtul Langbergi juures olla käinud?"

"Seda arwan mina ka," ütles Jostson. "Ma tean, et onu ühe Stern-Himmelshauseni juures aidamehets oli, enne kui ta kaubamehets hakkas. Nende wahel on wist midagi isearalisku juhtunud. Onu ei armastanud sest ajajärgust tõneleda, ja parun ise ütles mulle mõne päewa eest, et Langberg teda linnas iialgi pole teretanud . . . Waata seda kriipsudega ära märgitud piiblikohta; kas sa ei usu, et Langberg siin oma endise mõisaherra pääle on mõtelnud?"

"Rahklemata," kinnitas Birjusin. "Tunaella õhtul on nemad siin koos olnud ja wana Deena ütles otsekohe, et parun Langbergiga riidlemas käinud. Mind ajab mõte taga, et parun, kes praegu juures kütikes on, selle Timmiga kudagi wiisi ühenduses wõiks seista."

"Seda ma ei usu," wastas Jostson. "Bimedal wägilwalla ajal, mil onu Stern-Himmelshauseni juures teenis, on parun temale wististi mõnda rasket ülekohtut teinud, mis Langbergi elule pööre andis ja teda kättemalasmist ihaldama pani. Selle pärast on ta paruni weskliid üles olnud. On parun tõesti rahahädas, siis oleks Langberg teda nende weskliidiga purustada wõinud, kuid sellegipärast ei junda ma kuulsa ja uhke Stern-Himmelshausenite suguwõsa liikmest uskuda, et ta salamõrtsukatega ühenduses seisab."

Birjusin naeratas: "Raske on seda küll uskuda, aga maailmas sünnib ju ka wõimata asju. Ma ei ütle midagi, kuid natulise paneksin siiski imeks, kui need weskliid praegu weel otsekoheste mõrtsuka käes peaksiwad olema . . . Wäärtpaberite nimelirja telegrahweerime täna weel panekadele kätte. Waatame, kas weel mõnda asja leiame."

Wäikides hakkasiwad mõlemad asju läbi sorima. Jostson tundis isearalisku liigutust, kui temale kapi nurgas tühjad pudelid filma puutusiwad.

"Waata, kuda onu mind wastu wõttis, kui ma kolmeteistkümnene aasta pärast tema juurde tagasi tulin," ütles

ta neutraalt naeratades. „Ja seda inimest nimetati linna pöörasemaks kitsipungaks!“

„Mina pida sin teha salajoodikuks,“ tähendas Birjusin. „Tema jõdigi salamahti, aga wäga harwa, kui ta magada ei saanud ja kollisid nägi.“

„Tema nägi kollisid?“

„Jah, nagu kõik ütsikud inimesed, kui nende ergud pörutatud on. Kõik suured unistajad, waimude nägijad ja imetegijad oliwad poisimehed ja ütsiklased. Onu rääkis mulle sel õhtul nii palju oma witrastustest, et ma ise witrastust arwasin nägewat, kui Timm alna taga seisis.“

Kaugemal otsumisel puutus Jostsonile poselt lahti kärsinud raamatuleht näppu. Ta tahtis tühja asja tähelepanemata ära wisata, kui ta silm wõtenda käsu sonade pääle langes. Edasi lugedes märkas ta, et temale poolit katekismuse leht kätte oli sattunud.

Ta näitas leidust Birjusinile, üteldes: „Sel päält näha hoopis tähtsusetu paberitüki wõib meie asja kohta wähest määratu tähendus olla. Onu juures wõle ma katekismust ilalgi näinud, aga mul tuli praegu meelde, kuida Timm selle pärast nurises, et tema ligi kahesümne-aastases wanaduses ennast weel leeridõpetusele pidada ette walmistama. Hoia seda lehte puutumata — wõib olla, et mujalt raamatu leiame, kus teine lehepool weel alles on.“

„Inimene, sina oled ju salapolitistikks loodud!“ hüübis Birjusin täis imestust, kuna ta wäärtpaberite nimekirja ja katekismuse lehe tüki hellasti oma taskuraamatu lehtede wahel peitis. „See pudrupää Kroy tahtis sind kobe puuri pista, aga ilma sinu imeliku mälestuse ja mõtteterawuseta wõleks meie õigest mõrtsukast wist midagi kuulda saanud. Kust ja selle tarkuse oled wõtnud?“

„Elu õpetab mõndagi tähele panema,“ wastas Jostson.

„Siis peaks herra Kroy palju terawam tähelepanija olema, sest tema on sinust kauemini elanud . . . Aga lähme nüüd — mind waewab himu, musjõ Timmiga lähemat tutvust teha. Esiotsa tunnen ainult tema huwitawat nägu ja tean, et ta paaril korral istunud on.“

„Ara pane vahaks, kui ma lordan: ettevaatust!“ pa-lus Jostson. „Mõtle, et meil ta üks õnnetu peasta on!“

„Noh, noh, ega minagi eila sündinud pole, kuigi fina mulle kurjategijate väljakuulutamises mõned filmad ette mõiksid anda . . . Kõige päält waata fina esmalt ükspäini, luda Kettigi juures loob seisawad — minu munder mõiks jääb tülits olla. Kui walmis oled, siis kõnni uulitsal edasi tagasi, kuni mina siit wälja tulen.“

Mõne minuti pärast astus Jostson Kettigi nahapoodi, kus müüjatest üks ainuke sell ja ostjaid sugugi ei olnud. Wõõra ilnumisel sai sell haigutuse krambist hädawaewalt mõitu ja lõikas wiisakalt küsima näo.

„Ma soowin herra Kettigiga rääkida,“ ütles Jostson, kuna ta pill kaupluse lehma sisseseade üle libises.

„Kettig sõitis eila hommikul asja pärast maale ja tuleb wist alles homme tagasi,“ wastas sell.

„Kahju. Wähest mõite mulle ütelda, kuhu poole tema sõitis?“

„Ta ütles enesel Napla pool tegemist olevat.“

„Hää küll, ma tulen homme jälle waatama . . . Ah joo — peaaegu oleksin unustanud: Teil on siin ometi üks õpipois, nimega Martin Timm?“

„On küll, aga see pole juba kahel päewal nägu näidanud. Olete wähest tema sugulane?“

„Ei, muidu tuttav.“

„Noh, siis wõin Teile tõtt ütelda: sest poisist ei tule hääd wälja,“ ütles sell pahaselt ja tugewa rõhuga. „Ta on joodik ja kelm, ajab juba tüdrukuid taga ja hau-gub kui koer minu wastu. Kettig näitab tema wastu imelikku kannatust. Mina oleksin ta ammugi koerapiitsaga wälja kihutanud.“

„Oim, see pole armas kuulda,“ kahetses Jostson. „Kas teate, kus tema praegu elab?“

Sell nimetas Timmi elukohta Diitwa pääl. Jostson tänas ja lahkus poest. Uulitsal ei näinud ta Birjusini, aga kui ta mõned minutid oli jalutanud, — jeists pristaw lorraga tema kõrwal.

„Kust ja wälja tulid?“ imestas Jostson.

„Jah, küsi!“ naeris Birjusin. „Tallinna politseil on ka oma saladused . . . Kõh, kuda lugu seisab?“

Jostson jutustas, mis ta Rettigi poes oli kuulnud, juurde lisades: „Sina pead Stern-Himmelshauseni filmas, minu meelest ei taha jälle see Rettig kaduda. Tema on sellile ütelnud, et ta Rabla poole maale sõidab, mina aga nägin eila hommikul oma filmaga, kuda ta Lagedil raudtee-wagunisse astus ja Peterburi poole reisis.“

„Soo, soo,“ pomises Birjusin. „Bäärtpaberite wahetamine ei ole muidugi mitte Timmi suguse poisikele asi. Wabest saame Peterburi salapolitsei poolt warsti häid uudiseid, kui paberite nimeliri sinna telegrahweeritud on. Seba lähen nüüd lohe toimetama, ja siis — Timmi kannule!“

„Kui ta aga weel siin linnas on,“ muretjes Jostson. „Ja kui sul õnnestab teda lätte saada, siis oleks häa, kui Rettig sellest ehiotsa midagi ei kuuleks.“

„Ära ole ninatark — jäta itka mulle ka midagi mõtelba,“ noomis Birjusin sõbralikult. „Kas tuled kaasa?“

„Mul on wäike asi toimetada, aga kõige hiljemalt paari tunni pärast olen jälle hotellis.“

„Hoiaga aga, et sa ära ei putka — mõtle, et ise ka itka weel kahtluse all seisad.“

„Kuhu ma Tallinna esimese politseisti läest peasen?“ naeratas Jostson.

8.

Parun Stern-Himmelshausen lamas teist päewa haigelt woodis. Proua oli kodutohtri järele saatnud ja wiimane ka sedamaid ilmunud; kui ta aga haige olekut uurima hakkas, peletas parun ta mõrudate sõnadega: „Jätke mind rahule!“ — lambrist wälja.

„Wäike ertude wiga,“ kostis doktor Milde paruninna mureliku küsimise pääle. „Haigel on rahu waja — muud midagi.“

Ka Benno tegi emale muret. Noorherra muudu nii libe keel oli nüüd kare ja torkaw, nagu tõsine, mõtled

laiali. Kui varuninna temale neu Stewardi hiilgawaid omadusi riitna hakkas, wastas ta peaaegu selsamal toonil kui isa tohtrile: „Jäta mind selle halbi tüdrukuga rahule!“

Täna hommitul oli Benno parajasti wälja mine-
mas, kui õde Elise temalt küsis: „Kas oled oma elu-
peastjat weel näinud?“

„Nägin teda weel korra ja sest saab mulle küllalt,“
wastas Benno järsult.

„Mis sul tema wastu on?“ imestas Elise. „Mina
näeksin teda meie juures häa meelega.“

„Sina?“

„Jah, mina . . . See ameeriklane ei ole igapäewane
inimene ja sa tead, et mina kõige armastan, mis harul-
dane on.“

„Mis haruldast asja ja selle inimese küljes leiad?
Ta ütles ju ise, et ta lihtlabane eestlane on.“

„Just see meeldis mulle. Tal polnud sugugi waja
seda ütelda, aga ta ütles siiski. Oleskivad kõik eestlased
nii julged, kindlad ja mõnusad inimesed — meie hakkaksi-
me neid wiimaks auustama.“

„Sa räägid kui õige naesterahwas, kellel poliitikaft
ainu wõle,“ nurises Benno mehelise tõsidusega. „Need
inimesed tõstawad oma ninad muidugi juba kõrgele. Meie
ei tohi neid liig julgels ja kindlats minna lasta — see
oleks ju meie eneste langemine. <Oderint, dum metuant>,
ütles üks Roma keiser. See tähendab umbes: sunatu nad
meid tagaseltja nii palju kui tahawad, kui nad meid aga
kardawad.“

„Sa olid enne wabameelsem,“ tähendas Elise.

„Teistes asjades küll, aga meie Balti-Saksa ajaloo-
line seisuparil läib ka minul üle kõige. Tahetakse seda kõi-
gutada, siis olen ma kõige poolt, mis meid peasta
wõib. Meie peame selle maa poliitiliseks selgrooks ja
hariduse haputaignaks jääma.“

„See on ilus, et sul nii kindlad mõtted on,“ ütles
Elise filmi moha lüües. „Politil ei ole minu asi . . .
Ma arwan aga, et meil rahwuse kõrwal ka weel lähemaid
kasusid kaitsta on. Ma kuulsin, kuda papa eila paaril

korral walusalt hoigas: „Ma olen kadunud!“ Mis lugu see on? Minu eest peetakse mõndagi warjul; aga seda ma märkan ometi, et meie põhjata kuristikku ääre! teisame ja et sina üffi meid peasta woid. Sa oled muudu hää poiss — miks sa siis ei aita?“

„Hakkab sina ka sellest pääle?“ urises Benno karu wiisil.

„Ma ei taha sind tüüdata — anna andeks! Ma räägin ainult, mis ma kuulsin. See hoigamine tuli papal tõesti piinatud südame põhjast. Oledid sina seda kuulnud, siis poleks sa ka wist ühegi abinduu wastu, mis teda peasta wõiks.“

Benno läks sõna lausumata wälja. De lihtsad jõnad oliwad teda rohkemalt pörutanud kui isa woopilgelik ässitus ja ema tunnipikkused manitsused. Tööle tundis ta wähem kutsjet kui iganes. Ilma sihita rändas ta uulitsal ümber. Sabant lorda maalis ta enesele mõttes seda pilti ette, mis tema waimu juba mitu nädalat wangiastas: õnnelikst perekondlikku elu armsa, ilusa ja targa abikaasa kõrwal, armsate, ilusate ja tarkade laste keskel. Pidi see siis tõesti wõimata olema? . . .

„Stern!“ hüüdis teda keegi tagant.

See oli noor krahw Schönbock, Benno hää sõber doomkoolist saadil.

„Morjen, wanale!“ ütles Schönbock kätt andes. „Miks sa nii kibehapu näo loikad, nagu kingsepp, kelle käes saabas riiki läinud?“

„Ma kahetsen, et ma kingsepp ei ole,“ ohkas Benno.

„Rõnda räägiwad wabel kuningad, aga Gestimaa wabaherradel on enamasti mõistlikumad mõtted.“

„See'p see wiga on, et meie ilka ja igawesti mõistlikud peame olema . . . Teistele antakse kõik weidrused ja halpused andeks, ainult meie peame oma päritud wormides tarretama, nagu oleksime meie ilka weel oma esiwanemate raudriietesse litsunud. Teiste ees seisawad kõik teed elusse lahti — meil seisawad lohutawad kollid iga tee pääl ees, ainult üks on lubatud. Meie ei pea mitte enese, waid seisuse õnne pääle mõtlema.“

„Dhoo — puhub tuul säält poolt?“ naeris Schön-

boef. „Ma wean kihla, et sinu mõttetarkuse taga mõni roosipõseline kelminägu varitseb, kellel aga paraku sinist werd soontes pole. Wanemad puiklewad muidugi wastu ja noorherra on õnnetu.“

„Ma ei ütle mitte, et see nii on,“ ütles Benno tagasihoidlikult, „aga kui see nii oleks, kas mul siis poleks digust oma saatuse üle nuriseda?“

„Ei, selleks pole sul mingit digust. Saatuse on meile küllalt hääd teinud sellega, et ta meid inimesesoo kõrgemas kihis sündida lastis, meile kuulsa nime, hunniku raha ja mõjulad sugusidemed hällisse pani. Selle eest võime oma weidrustehimu juba ratukele taltjutada, iseäranis kui himu meid allapoole kisub. Meie ei usu wist kumbgi, et meie luu ja liha poolest teistest paremad oleme, aga meid peetakse paremaks ja see on meie õnn. Igaüks on ju maailma filmas ainult see, kelleks teda peetakse. Mida puhtamalt meie oma seisust hoitame, jeda rohkem läiget annab see meile teiste filmas. Kuid ei ole waseft parem, aga teda peetakse paremaks. Siis sa temale wastu juurde, siis pole see enam kuld. Iga sega-abieliu meie ja alamate seiwuste wahel wähenab aadeli läiget ja ei õnnesta enamasti ka mitte isiklikult. Sääb on krahw Thorensheim, kes saianaese tütre tema ilusa näo pärast ära kosis. Nüüd räägitakse, et saianaese tütar meest lihtsalt kollida. Nende lapsed saawad muidugi krahwi nime kandma, aga see pole enam puhas aadel, see pole kuld.“

Benno pidi mõttes naeratama, kui ta krahw Thorensheimi kodukana mõne teise naesterahwaga kõrwu pani. Helene ja — kolkimine! . . .

„Sinu meelest ei ole siis ka meie Bismardid ja Moltked mitte kuld?“ heitis ta wahela.

„Sündimise poolest on neil wastu hulgas,“ wastas Schönboef täie rahuga, „aga oma waimuajuuga on nad wae enestest wälja tõuganud. Meie ei wõi julged olla, et meie lastest Bismardid ja Moltked saawad, sellepärast peame püüdma, et meie järeltulijad selleks jääkiwad, mis meie esiwanemad oliwad: kõige puhtam ja uhkem aadel maailmas.“

Edew möte jähwis Benno pääajust läbi.

„Sa nimetafid Thorensheimi ja saianaese tütar,“ ütles ta wenitades, „aga kui me saianaese tütre ajemele kaupmehe ja miljonäri tütre seadime, kas sa fiis oma arwamist ei muudaks?“

„Jga arwamine on muudetaw,“ andis krahw järele.

„Ja kui miljonäri tütar ise kobe miljoni kaasa saab?“

„Eiis kuulafin ma miljonäri tütre adressi järele,“ naeris Schönbock. „Aga nüüd Sumalaga — ma pean fita fiise astuma.“

Benno sammus üffipäini edasi. Pitt jalutamine oli temale söögihimu teinud. Ta läks peenesse hotell-restoranisse pruukoosti wõtma. Üffehoidja kummardas teda kui kuningat, Riia mamsel leti taga lastis oma finifilmadest maailmatäie armu ja õrnust paista, kellnerid ilmutafiwad ägedat teenimisehimu selle hülgawa külalise ees, kes wana rüütliisugu nime kandis ja ilka hääd jootraha andis.

Raha nappuse pärast polnud Benno fiin mõnel ajal käinud. Seda enam tõdistas meelitaw wastuwõte tema noort ifeteadmüst, ehk ta seda küll ise enesele tunnistada ei tahtnud. Silmapilguts wailis tundmuste torm tema südames, elumaitsemise tuju tuli tema pääle. Ta lastis enesele keele ja lurgu meelitufeks kõige paremat anda, mis restoranis saadawal oli, ja maitfes seda hää ifuga.

„Wahest on see wiimne kord!“ tuli talle äkiline möte. „Bapaga näitaw lugu tõesti halb olewat — seda pean ometi wiimaks uskuma, ja fiis — Sumalaga kallid weinid ja magusad suupisted! . . . Mu ihu ja hing kifendawad Helene järele, ma olen lahutamata paeltega tema külge jeotud. Temaga wõditsin la waesufes elada, sest tema ei jaaks italgi kaeblema ja wahest õpifin ka mina temast . . . aga ei, Benno, ole auus, ära peta ennast! Sa oletfid wäga, wäga õnnelik, aga sa ei õpifis midagi, nagu sa tänini midagi pole õppinud. Inimene ei wõi ennast teiseks luua. . . Ma saan sada rubla kuus — sellest peafin korteri ja ülespidamise maksa, wahest ka weel wanemaid ja õde aitama. Ma peafin muidugi kõrwalift tödd tegema, mõne rikkaks saanud lihuniu lastele tundifid andma wõi kilufoolaja raamatuid pidama. . . Mis sest fiis oleks?“

Seda teevad tuhanded ja on rõõmsad päälegi, kuid tõsi on ta: nemad pole paremat näinud, pole paruniks kasvatatud! Miks ei kasvatata meid nõnda, et meie kõigi saatuseelõhklide vastu valmistatud oleksime? Miks on see terve elu nii segane, nii raske, rahuta ja arusaamata?"

Kuna Benno neid mõtteid korutas, tõusis restorani ulje juures kára. Sääli kippus leegi sisse, keda kellnerid naerdes ja kurjustades tagasi tõrjusiwad.

„Vaske mind läbi!“

„Ei lasse.“

„Kas te lurjused mind ei tunne? Minu nimi on von Hornburg!“

Benno tundis siskelippujat. See oli uhke ja rikka mõisnikusoo wõsu, kes oma wara ammugi ära pillanud ja feltkonnast wälja heidetud oli. Nüüd elas ta kui õige kalakas kellegi langenud naesterahwaga koos, kerjas mõisnikkude ja kodanikkude lästi kopikaid ja jõi neid ära.

Illemkellner laskis tema pääle: „Pole meil siin seda sorti wõnnisid waja, kes kõik wõlgu jääwad ja satju kerjamisega tüütawad. Wälja! Wälja!!!“

Paar tüsedat kaeluigutust — ja von Hornburg lendasgi ulje toha.

Benno tahtis äkilises wihas üles karata, kellneri kraest kinni wõtta ja kargatada: „Sõbemata koer, kuida julged ja oma räpaseid kappu rüütlisugu mehe külge panna?“ — aga ta jättis selle teo tegemata ja lehitas waimus olasid: „Mis kasu oleks minu wäheleastumisest? Ma teeksin enese naeruks, sest seda Hornburgi ei wõi ma ometi aidata. Wähest olen ise warsti niisama laugel. . . Ei alta midagi — ma pean oma tõrklawa südame lõhki lüüsta, oma noored õnneatmed maha matma ja targaks jääma. Kõik oleks elu ilus, kui ta mitte nii inetu poieks!“

Benno mõtles tõrjusiwad ja ta hääl wärises natuke, kui ta arwet nõudis. Jootrahaks andis ta kõik, mis weel üle jäi — see oli tema wiinne raha. Kellneri rõõmsat ehmatust ei pannud ta tähele.

„Tawis lõpetada,“ mõtles ta wälja minnes.

Ta ei walinud aga „lõpetamiseks“ mitte kõige lähemat teed, waid tarwitas rohkem kui tunni aega, enne kui

ta wenitades ja kõrvalisi radasid otsides selle maja ette jõudis, kuju jalad teda muudu illa karmesti ja kergelt kandiswad. Wärawa ees pidi ta weel seisatama, et tulsuwale südamele waikimiseks aega anda.

„Ma pean Jumalaga jätma,“ ütises ta wiimaks järskult ja sammus lähtu üle õue. Põhligite korterisise ostudes leidis ta terve perekonna, Hugo maha arwatud, koos olewat. Wäike Selmagi oli kodu — koolis ei tahtetud „rööwmörtisula õde“ sallida. Naesterahwaste filmad oliwad punased ja Helenel oli Benno meelest hoopis wõõras nägu. Sõegi meister ei näidanud seekord oma sügawas ilmatarujuses küllalt troosti leidwat — tema molad oliwad wingus.

„Mis siin on juhtunud?“ küsis Benno, kui ta kõiki harjumata tõrdufega oli teretanud.

„Kas Teie weel ei tea, et kaupmees Langberg tapetud on?“ küsis Põhlig kurwalt wastu.

„Mulle räägiti sellest ja eila õhtul lugesin ka „R. v. lische Zeitungist“. . . Oli see õnnetu Teie sugulane, et tema surmasti nii suurt osa wõtate?“

„Seda mitte, aga kas Teie ei kuulnud, kes Langbergi mõrtsukas peab olema?“

„Kuulsin ka — keegi tema teenijatest.“

„See teenija on ju minu poeg!“ hüüdis Põhlig walusalt.

Benno meelest oli, kui oleks keegi temale mürtsu wastu rindu andnud, kui oleks ta kurjategijate pesasse sattunud ja peaks siit ilma tagasi waatamata pögenema. Ta pilt langes Helene pääle — ja Benno jäi paigale.

„Misjugune õnnetus!“ tahtis ta hüüda, aga hääl muutus pool lämmatatud pominaks.

„Joh, õnnetus — mitte süü!“ ütles Helene kindlalt.

„Meie Sugol ei ole selle kuriteoga mingit tegemist.“

Õtimeist lorda nende tutwuse ajal paistis Benno filmist osale umbusaldust Helene sõnade kohta. Noor parun oli ju selle seltkonna liige, kelle kõrgest kumbelifest seisupaigast waadates iga alamat sugu inimene — kui mitte otse kurjategija, siis ometi kurja himu wastu nõrk peab olema. Kui juba sarnast inimest süüdistatakse, siis peab

temal enam eht vähem ikka süüd olema. Kus suitsu, sääl tuld. Politsei ja kohtud ei wõi ometi nii raskesti uskida. . .

Benno ei rääkinud neid mõtteid muidugi mitte otsekohe wälja, waid ütles tagasihoidlikult: „Kes lord kohtute kätte langeb, sellel on raske peaseada.“

„Aidate meid, paruni herra!“ palus emand pisarilmi. „Teie üksi wõite meid sest hirmsast hädaohust peasta.“

„Teil on suur wõim,“ lühas Pohlitz juurde.

Luiise ja Selma hakkasiwad tasakesti nuutsuma.

„Minul pole paratu mingit wõimu,“ kahetses Benno. „Ast lähib muidugi raelohtu kätte, kus mina peaaegu kedagi ei tunne. Kuda wõiksin mina lohtu tegemise wahlele astuda?“

„Aga mu poeg on ilmasüüta, nii tdesti kui Jumal taewas lab!“ karjates õnnetu ema läsa risti pannes.

Sälle ilmutasiwad noore paruni filmad umbusaldust, mida Helene üksi tähele pani. Neiu surus oma peenikesed huuled kokku ja läks näost weel weidi lahwatumaks.

„Paruni herral on täiesti õigus,“ ütles ta siis rahulifelt ja luitwalt. „Tema ei wõi ju teada, kas Hugol süüd on wõi mitte — ta tunneb teda waewalt. Ja luigi ta Hugod tunneks ja tema ilmasüütuse sisse usuks — mis peaks ta siis tegema? Ta ei wõi ometi wangihoonesse tungida ja minu wenda soldatite käest wägiwaidjelt ära kistuda.“

Benno oli Helene hääle üle esmalt lohtunud, kuid siis tundis ta rahustust, kinkis neiule tänuliku pilgu ja ütles kergitatult: „Teil on täiesti õigus, preili Helene. Teie räägite kui mõistlik mees. Meie peame ootama, mis lohus teeb. . . Mina wõin ainult nii palju aidata, et osawa adwokadi muretsten, kes asja juba uurimise ajaks oma kätte wõtab.“

Meister ja emand surusiwad kuuma tänu awaldades suurtsugu häätegiija kätt, Luiise ja Selma waatasiwad jumal-daiwa auukartusega tema poole üles. Helene, kelle tänu Benno õige rohkem ihaldas, jäi wait.

„Kas ta pole jumalik!“ jostitas Luiise tänutundmusest õhetawal palel wanemale dele tõrwa sisse.

Helene ei lausunud sõna.

Olawa sõnavahetuse ajal ei pannud keegi tähele, keda eestpoas üks lahti läks ja Jostson sisse astus. Ta kuulas tänuavaldusi ja teretas alles, kui torm waitinud oli.

„Ah, Teie!“ ütles Pohlig pääliskaudse lahkusega. „See on ilus, et tuttavaid ka õnnetuses vaatama tulete.“

„Millal siis veel, kui mitte õnnetuses?“ vastas Jostson tõsisel:

„Teate wist juba kõik?“

„Tean küll.“

„Waene Langberg!“ ohkas Pohlig. „Ta oli Teie onu ja sellepärast olete ka Teie kaastundmuse wääriline... Mis kasu tõi temale kõik see wäsimata püüdmine ja kokkahoidmine? Nüüd on kõik läinud — ja veel see hirmus ots! Ja minu poeg peab tema mõrtsukas olema!“

„Mu waene, waene Hugo!“ nuulsus emand.

„Teie, Jostson, olete muidugi suure kahju saanud,“ kõneles Pohlig edasi, „aga ärge meid sellepärast wihate. Minu poeg on ilma süüta ja meie õnnetus on suurem kui Teie oma. Aga mida suurem häda, seda lähemal Jumala abi. Tema ise on meile selle kallimeelse noorherra abiks saanud. Paruni herra lubab meid armulikkult toetada ja osawa adwokadi wõitto. Nüüd peame ootama ja lootma.“

„Ei, meie peame wõitlema!“ ütles Jostson kindraltoonil.

Tema sõnabel ei olnud suurt mõju päältkuulajate enamuse pääle. Benno kortsutas kulmu ja Luise kräsutas morki haledaks naeratuseks. Helene kahwatamud paledesse asus karn, ta filmab läikiswad, ta pill wiibis usaldawalt Jostsoni pääl, kellest kõik teised endid ära, jälle noore paruni poole pööraswad. Nad oliwad õnnelikud kui lapsed arwamises, et wägew käsi neid oma kaitse alla wõtnud.

Kaitaja ise ei olnud osaga, mida ta selles asjas mängima pidi, mitte wäga rahul. Ta jäi sõnakehwaks ja tegi warsti minekut. Tänuist üle woolates läkiswad kõik teda kuni kotta saatma, ainult Helene jäi Jostsoniga tuppa.

„Ma nõgin paruni näos suremise märkisi,“ ütles Jostson poolwaljuusti.

„Kuda — suremise märkisi?“ kordas Helene kohmetult.

„Jah. Mitte ainult inimesed ja loomad ei sure, vaid ka tundmused. Iseäranis on hale waadata, kuida lauaaegne sõprus sureb. See noorherra ei näita siin wist enam nägu . . . ärge aga minu tühja mõtte pärast ehmatage.“

„Ma ei ehmata mitte,“ kostis Helene rahuliseft, „ma panen ainult Teie, kui meesterahwa kohta imels, et Teil nii teraw pill on. Ka mina nägin neid suremise märkfid.“

„Kas Teil siis kahju polegi?“

„Kahju?“ ütles Helene wenitades ja mõtlewalt. „Ma usun küll, ei mul kahju saab olema, kuid praegu pole mul mahti selle pääle mõelda. . . Parun oli lõbusa feltfilise eestuju, ifta elaw, wiisakas ja waimurikas. Ma ei pidanud teda mitte üleliiga targaks, aga kui ta meile nüüd selja pöödrab, siis näitab ta sellega, et tal wäga palju mõistust on. Ta peab enese ja oma wanemate auusat nime kaitsma. . . Aga Teie — kas Teie siis mitte ei häbene. . . kurjategija perelonnaga tutwust pidada?“

„Keda peaksin mina häbenema? Mind ei tunne ju siin linnas keegi ja naht on mul kaunis paljus loobud. Rõige päält aga ei usu ma, et Teie wennal süüd on — weel rõhlem: ma arwan teadwot, et ta ilmasüüta on.“

„Teie teate seda!“ hüüdis Helene ja hakkas ilma et ta ise seda oleks märganud, Jossioni käewarrest tõwasti linni.

Ameriklane tundis ennast külma werelisele wastufele: „Waadate, preili Helene, teadmine wdib ifillit ja üleüldine olla. Minu teadmine on efiotsa ifillit. Kui ma seda teiste ees tõendada ei wdi, siis aitab see meid wähe. Rohus nimetaks minu teadmist lihtsalt — arwamiseks ja arwamiste pääle ei lohi diglane lohus oma otjust rajada. . . Siisgi ärge ushüge mitte, et ma Teie troostiks tühje sõnu teen, Teid ainult julgustada tahan. Mul on flt flma ees, mis meid waremalt wdi hiljemalt ometi walgusele peab wiima. Rõhlem ei wdi ma seekord ilmutada.“

Helene liigärewus oli noorepõlwe sõbro rahustawate sõnade juures pisaratels julanud. Nüüd kuitatas ta flmi

ja ütles pehmelt: „Ma ei küfigi rohkem. Ma usun pi-medalt, et Teie meile walguft toote, sest Teie ei tagane ialgi ette wdetud asjast. Teie olete niisama häa, haktaja ja — langedaelne kui ennegi.“

„Minu langedaelsus oligi see, mis meie sõprust rikkus,“ tähendas Jostson mures.

„Säätselomast wdib ka jälle parandus tulla,“ wastas Helene maha waadates.

Teised tuliwad tagasi ja Jostson hakkas minelut tegema.

„Kui dieti mäletan, siis pidite Teie täna ära reisima,“ tuletas Pohlig meelde.

„Dotamata juhtumine sunnib mind weel mõneks päewaks siia jääma,“ seletas Jostson. „Muu seas pean ju ka waatama, mis onu värandusest saab.“

„Muidugi. . . Meile on Teie onu paraku väga halwa päranduse järele jätnud. Mis teha? Onnega ei maksa walelda. . . Et ole aga kuldne inimene, see meie noor parun? Tema ei tunne uhkust ega wahet waele ja ritka wahel. Wõlke, noormees, temast eesmärku ja katsuge tutwust alal hoida — wahest wdib tema ka Teid elus aidata.“

„Küllap katsun,“ töötas Jostson.

Ta soowis kõigile hääd päewa ja läks.

9.

Suurte linnade poliitsei ei elsi peaaegu ialgi tead-mises, misingustest kohtadest Martin Timmi sarnaseid isikuid kadumise korral kõige päält otsida tuleb. Need kohad on joomakodopad ja need tuhat korda moa põhja wannutud ja siiski sallitud lõbupaigad, kus naesterahwas kõik kaotab, mis teda naesterahwaks teeb, ja küpsen mehesugu oma hinge wiimsest nooruse silmetolmuust puhastab, et en-nast elule ette roojastada. Niikumata noored mehed ja wilunud kurjategijad puutuwad siin igal õhtul ligemalt kokku, kui mujal iganes. Ragu Birjusini saaditud teatafiwad, oli Timm kõik need armsad kohad, millede arwu jä-rele meie linn mitte wälke ei ole, kahe õõ ja päewa jook-sul läbi käinud, paaril kohal sajarublasteid wahetanud ja

igal pool raha pöörafelt raisanud. Sest lõbupaigast, kus teda kõige hiljemalt oli nähtud, oli ta hoopewate sõnadega: „Teie narukaelad arwate, et mul rohkem raha polegi?“ — ära läinud ja sest saadil oliwad tema jäljed kadunud.

Birjusin ise juhatas Timmi wanemate eluforteri läbiotsimist. Isa ja ema ei awaldanud poliitsei ilmumisel suurt walu ega ehmatust — näitas, kui ei tulbaks neid sarnase asjaga mitte esimest korda tülitama. Birjusin ei seletanud neile otsekohe läbiotsimise otstarbet ja nende südametunnistus pidi seelord wist koormamata olema, sest nad waatastiwad tuima osawõtmatuslega päält, kuida lambris ja kuuris kõik kraamid läbi wuistati. Otsijate saak ei olnud suur ja Birjusin üksi lastis midagi kui salarõõmu märgata, kui ta lauasahtlist saksa keelse katelismuse wälja tõmbas, mille teisest lehest pool puudus.

„Kelle raamat see on?“ küsis pristaw Timmi wanematelt.

„Wõi meie neid raamatuid tunneme — see on poja asi, tema on koolitatud,“ wastas isa Timm, kes wälises wabrikus kojamehena teenis.

„See on saksa keelne katelismuus — kas teie pojalt niisugust on?“ päris Birjusin edasi.

„Ei wist ole. Tema müüs kõik oma raamatud ära, nii pea kui koolist wälja peasis.“

„Ta widi ju sügisel leeri minema ja lubas peremehe käest raamatuid wõtta,“ tuletas ema meelde.

„Misjugu se peremehe käest?“ küsis Birjusin.

„Mitu tal siis neid õige on? Eks Te tea, et ta nahataupleja Kettigi juures teenib.“

Rastist, kus Martin oma pesu hoidis — tema pesu oli wanemate omast palju peenem — leiti särk, mille kältsed kuivanud werrega määritud oliwad. Seda nähes wahetastiwad wanad Timmid lahtlase pilgu ja isa pööras näo pahafelt ära.

„On see teie poja särk?“ küsis Birjusin.

„Ei mina tea,“ kostis ema kätlu.

„Ära lora tühja,“ noomis Birjusin wistatust unustades. „Ega ja ometi pesunaest ei pea.“

„Ma pesen küll ise, ega särk pole minu tehtud.“
 Ja Timm lõi ägedalt käega: „Ei maha jämmata, wanamoor. Kelle muu see särginaru ilka wõib olla? On poisiks jälle midagi ära teinud, siis wõtku oma naha pääle. Meie temalt ometi krossi ei saa ja muidu ei tahta ma tühja täli näha.“

„See on mõistlik jutt,“ kiitis pristaw. „Kas tead, kus poeg üleminewal ööl oli?“

„Kust mina seda tean? Ega ma temale wahiks juurde pandub ole.“

Wana Timm rääkis puhast tõtt. Ta polnud oma pojale ualgi wahiks olnud, ei ta mitte tema warasemate sammude üle walwanud.

„Kust ta ilka mujal kui kodu oli?“ tähendas ema murelikult.

„Millaal ta koju tuli?“

„Kes teda teab? Ta tuleb ja läheb, kuida süda soovib. . . . Eila hommikul oli ta küll kodu, kuid sest saadik on ta kadunud kui tina tuhka.“

Asjata otsiswad Birjusin ja tema mehed wõtit, mis Langbergi duewärawa wõimega kudagi wiisi ühte oleks läinud. Kui otsimine widewiku ajal lõpetatud oli, wõttis Birjusin kahtlase särki ja katelismuse kaasa ja jättis kaks tumedat, nõnda ütelda kujuta, nägemata ja kuulmata isikut, nagu neid hääl politseil ilka käepärast peab olema, maja lähikonda walwama, et kobe teada saada, kui Martin Timm koju peaks tulema. Jse läks ta politseiwalisusesse, kus hoolsal wõrdlemisel ilmsiks tuli, et Langbergi lambrist leitud lehetükk sõnade ja kirjemise koha poolest Timmi katelismuses olewa lehepoolega karwa päält kofku sündis. Raamat ja leht lisati tekkiva akti juurde.

Wahaeajal oli ka telegrahw Tallinna ja Peterburi wahel nobedasti töötanud ja päälinna salapolitsei poolt tähtja sõnumi toonud, et keegi isand, kes wälimiste märkide poolest küll kaupmees Rertig wõis olla, mitmes pangas nimeta wäärtpaberid ära wahetanud, millede numbrid Langbergi nimekirjaga ühte lätsiwad. Niisama kuuldi, et Rertig Peterburi nahakauplejate juures wanu wõlgasid ära tasunud ja wärsket kaupa rohkel mõddul osinud.

Hilisel õhtul tõi üks neist meestest, keda Birjusin Timmide elukohta lähikonda walwama jätnud, pristawile teate, et „hiir peaaegu lõhus“ olla.

„Mina ootasin asjata, kuni viime kätte tuli,“ jutustas mees oma nähtusi. „Siis sõitis lahkehobuse woorimees, kellel kaks meesterahwast ja kaks naesterahwast pääl oli, teatud maja ette. Kõik sõitjad oliwad purjus ja naeriswad ja kriislastiswad lähisegamini. Üks hüppas troskalt maha ja käskis teisi oodata. Ma tundsin häälest Martin Timmi ära ja hiilisin nii, et seda keegi tähele ei pannud, tema järel duewarawast sisse. Ta ei astunud aga mitte wanemate elutuppa, waid tegi tagaües pooltagunenud kuuri räästa all tegemist. Natuse aja pärast tuli ta säält välja ja läks, ta seelord ilma majasse astumata, uulitsale tagasi. Ma kuulsin, kuida ta woorimeek -R.-le (mees nimetas linnaft mõne wersta kaugusel olewat trahterit) sõita käskis. Mina läkitasin seltsimehe nende kannule. Siie hakkasin räästaalust, kus Timm oli seisnud, läbi õfima ja leidfin pikema kobanise järele seina ja katuse wahel tehtud pesast sülle pakitse.“

Salakuulaja tõmbas taskust määrinud nartsu, mille sisse midagi mäsitud oli, ja andis selle pristawi kätte, kes nartsu seest ühe sajarublase paberiraha ja terve lasu kofku pandud kypongiposognaid laua pääle puistas. Oma hää mälestusega märkas Birjusin kobe, et mitmete kypongide numbrid needsamad oliwad, mida ta Langbergi wäärt-paberite nimelirjast meeles oli pidanud.

„Timm on auusasti jaotanud,“ ümises Birjusin enese ette. „Paberid peremehele, kypongid julasele . . . Kas ise rewideerisid nartsu sijekonda, enne kui sija tulid?“ küsis ta waljusti.

Salakuulaja kelminägu ilmutos täit ilmasüütust, kuna ta rahulifelt wastas: „Ma toin pakitse sija, nagu ma ta räästa alt leidfin. Nartsu pole ma lahti wõtnud.“

„See on weidi imelik,“ ütles Birjusin silma pilgutades. „Hartknochi panga teenijad räägiwad, et Langberg säält päewal enne surma pääle lahetuhande rubla, koft sajarublastes paberirahades, ära toonud. Kuhu peaks koft see raha jäänud olema?“

„Seda ei wõi mina teada . . . wist on Timm juba nii palju läbi löönud.“

„Rahke päewaga? Raske uskuda, ehk küll prassimine, tüdrukud ja lustisõidud mitte odawad asjad pole . . . Noh, ükspubas — ja oled hästi tööd teinud ja hää walga wääriline. Ma annan sulle paar linnawahti laasa. Woite woorimehed ja kihutage tubatnelja R.-le. Hoidke endid warjul, aga ärge Timmi filmast laotage, kuni mina ise järele jöuan.“

Salakuulaja pühkis kui tuul minema. Birjusin otsis Jostsoni üles, kes teda wõdrastemajas wotas.

„Eks me ole mõlemad wiisid poisid?“ ütles Birjusin siiski astudes. „On sinu kuulus Amerika politsei tial sarnast imet teinud, et suure kuriteo üle lohe päewa jooksul päewaselgus kätte saadakse? Süütunnistust on meil rohkem kui waja ja kurjategija juba lõksus, ilma et ta ise seda aimaks. Oled sa minuga rahul?“

„Sinul on rohkem mõistust kui minul õnne,“ naeratas Jostson.

Kui Birjusin pärastlõunased juhtumised lähidalt ära oli jutustanud, ütles Jostson: „Mina ajasin wahetajal meie teist pääsibiti taga. Ditsiin Langbergi selli ja teise õwipoisi üles. Mõlemad tsendawad, et Timm päewal enne kuritööd mitu korda Langbergi poes noore Pöhlbigiga juttu ajamas käinud ja sel kohal tegemist teinud, kus Soomemoalt saadud püssnoad seisiwad. Õwipoisid mäletab ka näinud olewat, keda Timm nuge katsus. Ohtul on Timm ja Pöblig üheskoos poest wälja läinud. Need ilmutused ei ole mitte ilma wäärtuseta, kuid selle õnnetu ninarätilku pärast wõib Pöhlbigi pääle ikka weel tahtlus jääda, et ta kuriteost kudagi wiisi osa on wõtnud. Rõige parem oleks, kui Timmi enese suust tõtt kuuleksime.“

„Selleks on lootust,“ sõnas Birjusin. „Süütunnistused on otse purustawad — wahelt märkab poisid sedamaid, et salgamine ei aita. Hallab ta siiski kometit mängima, siis wõime teda pisut kollitada.“

Birjusin tegi isemoodi näo, mida ainult wilunud politseimehed teha oskawad ja mis Jostsonile ei meeldinud.

„Ma tahaksin selle inimesega kord nelja filma all kõneleda,“ ütles ta mõtlevalt.

„Küll ma toimetan, et herra Timm sind armulikult jutule võtab,“ naeris pristaw. „Aga nüüd peame ruttama. Tegemuse plaani jõuame vikal teel küllalt läbi mõelda.“

*

N. trahter oli sel ööl inimestest peaaegu tühi. Naljalaag oli alles sügisepoolne, kuna harilikud väljasõidud esimese lumega algavad. Naakoha pääl lasus vühaliit õõrahu ja see puhas, neitsilik metsalõhn, mis linna lõbuküttisid imelikul viisil ikka märatsema meelitab. Täna heitsivad ainult kaks, kolm ainat tumeda lambivalguse jugasid uinuva metsa pimedusesse ja ühest ainjast lõrwaltsest lambrist kuuldus weel joobnud häälitsemist, naeru ja kõlminat.

Sääl logelesivad Martin Timm ja tema seltsilised pudelite ja klaasidega raskesti loormatud laua ümber. Joomiselt polnud wist enam kellegil suurt himu, aga nad jõiwad siiski, et oma roidunud eluõududu otselui aslaga erutada. Silmanähtawalt oli Timm oma pääd ja kõhtu kõige rõõlemalt wäsitanud. Tema filmad kippusiwad kinni, kuna teine meesterahwas ikka weel raslet ja raswast nalja heitis, mis naesterahwaid hirnuma pani. Üks wiimastest, noor, kena, kollase lataga ja wõga lastimata suuga tüdruk, tüdines naljatamisest wiimaks ära ja hakkas Timmi kaelustama, ennast kui kaks tema põlwelele libistades ja mahedasti näogudes: „Oh ja mu pisti tibu-kene, mu musta pääga musjutrullite! Ma armastan sind kolelaid kumbel . . . Kas mäletad weel, et mulle homme sõrmuse ja prossi kinkida lubasid? Anna parem raha nüüd koge kätte, ma ostan ise.“

Timm raputas ilusa tüdruku oma põlwelelt maha, andis talle ka weel rusikaga kullasse ja torises läwitawal keelel: „Sina lagunenud, oled sa mind weel wähe loorinud? Ma ei taha sind nähagi ja mõtle sin praegu hoo-pis teise tüdruku pääle. Waat' kui ma selle kätte saaksin, siis müüksin enese tema meelehääks ihu ja hingega ära.“

Bahandatud neiu ütles täie suuga kurja ja hakkas sõimama.

„Suu loomale!“ kargatas Timm ja wirutas ruskilaga laua pihla, et pudelid tantsuma hakkasivad. „Ma olen juhm, et sinuugustega oma raha läbi löön, mis kerge waewaga kätte saadud pole. Numal siga olen ma, muud midagi . . . Kas juua veel on? Lakkuge, lapsed, ja jätke mind rahule, ma tahan magada.“

Ta tabas lähema pudeli pihku ja rüüpas mehifelt. Siis lastis ta oma raske pää laua pääle wajuda ja jäi norstama.

Pisut hiljemalt kutsus trahteri teenija Timmi seltsilised tasakessti wälja, üteldes, et keegi neid oodata. Nad läksiwad ja ei tulnud enam tagasi. Nende asemel astus Jostson tuppa. Tasahiljulesti istus ta Timmi kõrwa ja pani kae tema öla pääle. Minuja ei ärganud ja Jostson pidi teda tugewasti raputama, enne kui ta pää urisesdes üles tõstis. Tal näitas hirmu olewat, rahurikkujat wastutusele wõtta, aga wõdrast nägu nähes ajas ta filmad laiali ja küsis imestades: „Kes ja oled?“

„Wana tutaw,“ oli lahke wastus.

„Sinu nägu olen ma näinud,“ pomises Timm, „aga pagan wõtku mind, kui ma mäletan, kus ja millal see oli.“

„Küllap tuletab meelde, kui kauernini juttu ajame.“

„Ülspuhas — wähest olen sind unes näinud. Mu pää on segane . . . Kuhu mu selts kadus?“

„Need läksiwad meisa päid lahutama.“

„Ja minu jätsiwad siia üksi päini tultuma — küll ma neile näitan! Siipaku pääle, küllap mina seltsi leian. Kui sa tubli pois oled, siis tõmba naht minu kulu pääle täis ja püüa selle eest mu tuju parandada. Pärast sõidame üheskoos linna. Ma tahan ka lord jälle oma wõodis magada. See igawene lakkumine ajab mulle tüdimuse pääle, aga rahu ma ei saa — ei tea, mis kuri waim mind taga kihutab . . . Zoogem, poisid, kuna veel juua on.“

Timm kallast enesele ja kutsumata wõdrale sisse ja tühendas ise mõned klaasid järgemööda, ilma et ta sõna oleks lausunud. Kui ta klaasi tõstis, tuliwad mõned sügawad kriimud tema parema kae selja pääl selgesti nähtawale. Jostson silmitses niisama waitfelt seltsimehe

noort nägu, mida terawad jooned, tohletanud karw ja finised wõrud filmade ümber ülearu wanaks ja karedaks tegiwad. Jostson tundis midagi kui haledui oma südamess ärkawat. Tema ees istus kurjategija, kes maailma seaduste järele õiguse, inimeste keskel elada, kaotanud oli, kelle wabad filmapilgud loetud olitwad, keda püübjate kowad käed, raudahelad ja waewaline jurma wastu waakumine Siberi kaewandustes wotastiwad. Oli see inimene sündinud kurjategija wõi oliwad kaswatus ja seltskond teda selleks teinud? Kui palju oli temal enesel süüd? Kas see näidatud julgus, kawalus ja wisadus poleks mitte paremat wilja kannud, oleks hoolas käsi seda õigesse roopasse juhtinud? Misjulgused mõtted liikustiwad praegu selle kowa otsaesise taga?

Ameriklase uurim pill tegi Timmi rahutuks. Ta nihtus istmei edasi ja tagasi, uni oli temast kui käega ära wõdetud.

„Mis sa kurat wahid mu otsa?“ karjus ta korraka ja waatas ise kõrwale.

„Teeb see sulle waewa?“ ütles Jostson tasaselt. „Sa oled muudu kange poiss, kes midagi ei kardab. Sinu wiimne temp . . .“

„Mis temp?“

„Jää rahule, Timm! Minu ees ei pruugi sa loometit mängida. See pisuke külaskäik wana loi juures oli meistritöö.“

Nähtaw wärin raputas Timmi teha.

„Ma tean kõik, aga ära jelle pärast ehmata,“ wai-
gistas Jostson. „Meie oleme ju wanad tuttawad, kuigi sa minu nime ei mäleta . . . Waata aga, et see koeranaht Rettig sind ei peta! See oli rumal, et sa kõik paberid tema kätte andsid. Tema tuleb Peterburist kui ritas mees tagasi, kuna sina oma sularaha natukesest mõne päewaga lahti saad. Sina pead paremat palka nõudma, sest sa olid mees ja wõtsid kõik raskused enese päale. Sa muretsesid wärawa wõtme, õlitasid lukku, ronisid kui oraw filedat seinna mööda üles, kangutasid atna haagid Langbergi poest warastatud noaga lahti, proowisid wanamehe

lallal esmalt kaalu pommi ja nuga ja kagistastid ta wiimaks paljate kättega ära, kus juures ise weristada said. Ma annan sulle hää nõuu kindaid lenda, sest kriimud paistawad liig selgesti ilma" . . .

Timm tõmbas hoopis wotamata wiisil midagi taskust ja tahtis kõnelejale pähe lüüa, aga see idudis tema kätest kinni haarata ja hoidis neid kui tangide wahel.

"Mis nalja sa teed?" ütles Jostson otse kui imestades. "Sarnane temp wõib sõprust rikkuda. Sa tahtsid mind wiis noaga pista, tabasid aga kogemata wõtme pihku . . . Aga eks see olegi Langbergi duewarawa wõti? Sa oled ettewaatamata, et seda riista enese kaasas kannad."

"Oled sina kurat ise?" lähistas Timm hambaid kokku pigistades.

"Ei ole," naeratas Jostson.

"Lase mu käed lahti!"

"Parast hakkad aga jälle möllama?"

"Ei hakka . . . ma näen, et sa minust kängem oled."

"Waat' see on mõistlikult räägitud. Pista siis wõti jälle tasku, joo me veel ja westame magusat juttu."

Jostson laskis seltsimehe käed lahti ja Timm peitis wõtme oma pöue. Wõlemad rüüpastiwad lonksu wiina, kus juures Timm, kelle käsi kängest jõuu pingutamiseft wõi äkilisest hirmust weel wärises, poole klaasi maha lojutas. Wiin näitas teda weidi rahustawat.

"Kust sa seda tead, mis sa mulle praegu rääkisid?" küsis ta wõlwaljusti.

"Ätspuhas, kust ma tean," wastas Jostson.

"Kui Netti purjus pääga lohisenud on, siis hoidku oma nahka!" ähwardas Timm. "Tuleb asi wälja, siis ma temale ka armu ei anna."

"Tema ei olegi armu wääriline," kinnitas Jostson sõbralikult. "Aga ma ei saa aru, miks sa oma wanale sõbrale, kes päälegi Luise Pohlige wend on, seda wingerpussti tegid, et tema ninaräitiku warastasid ja teatud kohale weregga määratult maha jätsid?"

Jälle ajas Timm silmad pärani lahti. Tema alumine lõug wärises krampilikult, nii et ta koha wastata ei saanud.

Seeford toibus ta kaunis ruttu kohmetusest — see seltsimees ei teinud temaga ju mitte enam esimest imet.

„Kes käskis mind äritada?“ ütles ta pool nutralt. „Luiſe on tore tüdruk, aga miks ta mind ei sallii?“

„Õib olla, et ſa eksiid,“ trööstis Joſſon. „Raesterahwad on tihti arusaamata ja näitawad nägu, mis nende mõtetega kokku ei läi.“

„Arwad ſa?“

Timmi hääl kõlas teiselt, kui amerillane seda muidu oli kuulnud. Kartlik küsimine ja hääle äkiline pehmus lastiwad aimata, et selle kiskjaks saanud ja hukatusese pühendatud kurjategija sees ilka weel inimese hing elas.

„Aletunaeila õhtul juhtusin Luiſega uulitsal kokku,“ kõneles Timm lõwema häälega edasi. „Mina olin wintis ja tahtſin teda kallistada, aga tema sülitas mulle wastu filmi. . . Siis ei mõelnud ma selle pääle, et auus tüdruk ennast uulitsal kaeüstada ei laſe, ja wandusin kättemaksmist.“

„Ja warastasiid järgmisel päewal Hugo taskust ninarätiku?“

„Jah — see oli minuſt rumalus. Hugo on muidu hää poisſ, aga tal on mõned uhtluse kriuked sees, mida mina ei ſalli. Tunaeila õhtul ajas ta mu otsekohse ulkest wälja, nagu oleſſin mina mõni kaabakas. . . Mitu korda on ta mind nii kangeſti wihastanud, et ma tema kõri kallale pidin lippuma, aga üks imelik asi tõmbas mind ilka tema poole tagaſi. Ma tahtſin temale ja tema omastele wingerpuſſi teha, aga seda ma ei ſoowi, et ta Siberiſſe lähets. Ta ollagi juba trellide taga. . . ha ha ha!“ — Timm naeris pilkawalt. — „Politiſeid ja kohtuid on kerge ninapidi wedada. Mit lollid on nad küll, et ilmaſüüta inimese ſunnitõõle ſaadakiwad. . . Kuule, kui ſa auus mees oled, ſiis aita nõuu pidada, kuda Hugod veasta wõits. Rõige rohlem on mul Luiſe pärast kahju. Uhe tema lahle pilgu eſt lähelſin iſe hää meelega Siberiſſe.“

Timm jäi wait ja mattis ſügawaſti õhates wää läte wahaſe. Mõned minutid wälitas toas täieline waitus.

Korraga ajas Timm pää jälle püſti, wahtis ſeltsilisele otsekohse filmade ſiſſe, pani temale ruſika nina alla

ja kristas: „Kui ja mind tüsabad, siis hoiu ennast! Martin Timm ei lasse ennast nuhtlemata narrida. . . Pagan wõtku minu joobnud pää! Nüüd pole ma enam purjus ja tuleta meelde. . . Kas sina witte seesama kelm ei ole, kes wana koiga lauas istus, kui mina esimest korda aknast sisse wõtsin?“

„Mina olin see kelm,“ wastas Jossion kuiwalt. „Sel korral tegid sina minule kolli, nüüd kollitan mina sind. Waata!“

Ta näitas näpuga akna poole, mille mustawa ruudu tagant inimese nägu ja linnawahi müts waisiwad. Timm wärikses kõigest lehasi, tema hambad lõgisewad kuuldawalt, kuid siiski leidis ta eneses nii palju tahtmisejõudu, et wälgu kirusjega üles kargas ja ukse poole tormas. Wae-walt sai ta selle lahti tõugata, kui tugewad läwarred teda kaisju wõtsiwad. Mõne filmapilguga oliwad mõrtsuka käed lõwasti selja taha nõõritud.

„Ma kuulsin kõik,“ ütles Birjusin temale sõbralikult. „Sa wõid julgesti loota, et sinu sõber Hugo Siberisse ei lähe. Wits pois, et teda peasta aitasid. Sinu enese lugu on paha — ei aita wist muu abi, kui tunnista koh-tuherradele kõik niisama puhtalt, nagu siin praegu tunnista-sid.“

Timm kristas sõna lausumata hambaid. Kui teda ära wiidi, heitis ta Jossioni pääle wihast leekiwa pilgu ja sülitas tema poole.

„Oleks see julge, hakkaja inimene teistes oludes sindinud ja üles kaswanud, siis oleksime temast wähest nõnda nimetatud wägewaid tegusid kuulda saanud,“ tähendas Jossion pool neutralt. „Tema sees elab tõesti, nagu Hugo Pöhlig lord ütles, osake muistsete sõjafangelaste hingest.“

Birjusini näo üle libises tegelise poliitseiniku kahtlew naeratus: „Sina räägid kui mõileja, aga meie, feltšliku elu korrapidajad, ei waata mitte inimeste hinge, waid nende tegude pääle.“

*

Et mitte paha kahtlust äratada, nagu kirjutasime meie ühte neist kriminaal-jutustustest, mida kõige maailma ajakirjandus päälehes hurjutab ja lõbulislas hää meelega

fallib, siis tähendame selle ajaloolise kohtuasja laugemad pööred aktide järele nii lühidalt kui võimalik üles.

Martin Timm katsus, kui teda kuulamise alla wõeti, oma süüd esiotja salata ja N. trahteris räägitud sõnu joobnud jampsimiseks seletada, aga kui ta nägi, et tema saabaste tallad Bangbergi maja õuest ja lambrist leitud jälgedega larwa päält kokku läksiwad, kui temale kõik teised süütunnistused ette oliwad pandud, siis palus ta lonksu wiina, jõi ja tunnistas kõik üles, juurde lisades, et kaupmehed Rettig ja Waller teda kuriteole äsitanud ja röõwitud wäärtpaberid eneste kätte wõtnud. Ta tõendas ka, et Hugo Pöhlig täiesti ilma süüta olla ja et ta Hugo ninarätku wiha pärast kuriteo paigale maha jätnud. Selle pääle lasti noor Pöhlig wangist lahti, kuna tema asemel Rettig ja Waller kui kuriteo osalised kinni wõeti. Nad ei teadnud Timmi tunnistusest weel midagi ja astusiwad jõukate, lugupeetud kaupmeeste raswase iseteadmusega asja uurivate ametnikkude ette, keda nad kui awalikku elu tege-lased ja mitme klubi liikmed isiklikult tundsiwad.

Kui Rettigilt küsiti, kuhu tema õpipoisiks Martin Timm jäänud, wastas ta kõrgilt: „Mul pole ilalgi wiisiks olnud oma teenijate eraelu järele walwata. Timm on lahtise pääga pois, weidi kergemeelne ja hooletu, aga see pole wiist muud kui halwa kaswatuse tagajärg. Ma loodan julgesti, et ta meelt parandab. Wanemate hooletuse pärast pole ta siamaani leeris käinud, aga nüüd hakkab ta ennast selle wastu walmistama ja wõttis neljapäewa õhtul minu käest katetismuse. Sest saadil pole ma teda filmaga näinud.“

Siotja jalgas Rettig, et ta Peterburis käinud, wõttis aga oma sõna tagasi, kui temale auusaib ärimehi nimetatati, kes teda päälinnas oma filmaga näinud, ja tunnistas ka, et ta mõned wäärtpaberid ära müüinud ja laupa ostnud. Käsimine, kust ta wäärtpaberid wõtnud, satutas teda kitsikusse. Ta nimetas ühte ja teist hallikat, ja kui need kõik waled leiti olewat, jäi ta wiimaks selle juurde, et ta paberid oma sõbra Walleri käest wana wõla eest saanud. Läbifilmimine Rettigi poes ja elukorteris ei toonud asja selgitamiseks muud päewawalgele, kui et Rettig korruga jõukaks meheks oli saanud, kuna Walleri juurest mõned hästi

ära peidetud väärtpaberid leiti, millede numbrid Langbergi ninikirjas seisivad. Walker ütles paberid Rettigi käest saanud olevat, kuna Timm temale täiesti võõras olla. Neid wiimseid, üksteisele otsekoheselt vastu käitwaid tunnistusi ei muutnud endised sõbrad kuni lõpuni.

Tumeda's punktiks selle kohtuasja uurimisel jäitwad Langbergi kirjas nimetatud parun Stern-Himmelshauseni wekslid. Tallinnas elawa Stern-Himmelshauseni wõlauskujatest tõendasiwad paar meest, et nad paruni wekslid Langbergile ära müüwad, aga wekslid jäitwad kadunuks. Timm tunnistas, et ta neid polka näinud ja korratud läbiotsimine Langbergi elutoos ei toonud neist mingit jälge nähtawale — kui mitte wahest hunnikule ahju suust leitud paberituhla see jälg ei olnud. Oli wanamees õhtul enne surma — wahest pääle pörutawat kokkupõrkamisi waruniga — wekslid ära põletanud? Seda wõis ainult Langberg ise teada, aga see puhtas juba hauc's.

„Ta ütles se'samal õhtul, et ta uuel's inimeseks saanud,“ wõimise's Jostson, kui Birjusin temale asjast jutustas.

Enne uurimise lõppu kaotas Walker wangihooones mõistuse. Timm ja Rettig, kes oma süüd wiimse filmapilguni salgas, mõisteti mõlemad kõigi õiguste kaotamisega kümneks aastaks Siberisse sunnitööle. Nende kaugemast jaata'sest pole enam midagi kuulnud.

10.

Neli päewa oli Hugo Pohlig ilma süüta wangis olnud. Kui ta siis terwel, aga hauku wajunud pal'dega ja kustunud filmadega, kui waigewoodist tõusnult omaste k'skele tagasi jõudis, oli üleüldine liigutus suur ja Hugo nõrkes kallistuste koorma all peaaegu ära. Õfegi wana Poh'ig walas rõõmupisaraid. Kõigist wigadest hoolimota oli ta ilka hää pereisa olnud, kes oma lapsi hellasti armastas ja nende poolt auustust leidis.

„Waadake, lapsed,“ ütles ta õpetawalt, kui igapäewone rahu jalale seatud oli: „waadake, kui kasulik suurte ja wägewate sõprus on ja püüdke nendega ilka ühendusesse jääda. Ma ei usu küll mitte, et meie Salsa kohtud ilma süüta inimesi hukka mõista wõik'siwad, kuid siiski oleks Hugo wahest weel laua pidanud kurja kohtlust ja uiletat

wangipõlwe kannatama, poleks mitte meie armas noor parun asja enese lätte wõtnud. Tubat tänu temale laugelt, sest ise ei tule ta meie tänu wist nii pea otsima."

"Seda arwan mina ka," tähendas Helene mõistatuslike karmusega.

"Misjugusest parunist teie räägite?" küsis Hugo.

"Mitu meil neid siis õige on?" naeratas isa Põhlig weidi kahetsewalt.

"Kui teie noore parun Stern-Himmelshauseni pääle mõtlete, siis ei saa mina aru, mis temal minu õnnetusega tegemist on," ütles Hugo imestades.

"Tule Jumal appi — tema'p see ju oli, kes sind wangist peastis!" hüüdis meister.

"Kes? Parun Benno?"

"No muidugi."

Hugo raputas tõsiselt pääd: "Sellest pole mina midagi kuulnud, küll aga ütles mulle pristaw Birjusin, kui mind wangist lahti lasti, mina pidada herra Jostsoni tänamata, et terve nahaga peasnud olen, sest tema üksi olla minu eest kõig teinud, mis ülepää wõimalik oli."

Nüüd oli imestamise kord meister Põhligi käes.

"Jostson?" hüüdis ta uskumata. "Mis hääd teemajugune wõis teha? . . . Tõsi küll, ta ütles enese mäekawanduse omaniku olewat, aga kes tohib kõiki neid Amerikaga juttusid uskuda? Ta ei näidanud ka, kui wiimati siin käis, meie õnnetusest palju hooliwat."

"Ta ütles, meie pidada wõitlema," tuletas Helene meelde, "aga seda ei pannud wist keegi tähele."

"Mina panin seda väga hästi tähele," diendas meister, "aga see oli minu meelest kaunis lapselik nõuu — mis ja wõitleb palja käega? . . . Ütle tõtt, Hugo, kas sind keegi adwokat wangikojas taga otsimas ei läinud?"

"Ma pole sääl ühegi adwokadi nägu näinud."

"Sm! Imelik. Arusaamata. . ." pomises meister.

Benno ja Jostsoni wiimsest külasõidust oli juba umbes nädal mööda läinud, ilma et kumbgi neist Põhligite juures nagu oleks näidanud. Kõige selle aja oli Helene tõsine, peaaegu nuller, ja isegi Hugo tagastulele ei sünnitanud ses olekus lestawat muudatust. Kuise ilmutas

fagedasti kannatamatuse tujusid ja Selma kurtis, et kompveetide tagawara otsas olla. . .

Ühel päeval, enne lõunat, tuli Luise väljaskäigult kõige sügawama meeleärituse märkidega koju.

„Õidid sa iganes aimata, mis mina praegu nägin?“ ütles ta tasakesti nelja filma all Helenele.

„Koh?“

„Meie parun on kihlatud!“

Luise jäi nende võrutawate sõnade järele peatama, nagu tahaks ta üle minestusesse langemiseks ja sellest toibuniseks aega anda. Nähes, et Helene kõikumata seisma jäi, kõneles Luise natuke rahulisevalt edasi: „Ma nägin teda suurkaupleja Stewardi tütreaga, keda ma ta halbist titenäost väga hästi tunnen, käsi käe all löndiwat. Nad-lemad oliwad häas tujus, kuid Benno oli siiski tõsijem ja wahtis wabel kõrwale, kuna Stewardi tütar wahtpidamata istitas ja wadistas. Minu arust oleks parun mind pidanud nägma, aga mõtle! — ta ei teretanud mitte. . . Mis see tähendab?“

„Mis see muud mõib tähendada, kui et parun naest wõtab,“ naeratas Helene.

„Ja seda ütled sina sarnasel toonil, kui oleksin ma sulle jääskede pirinast pajatanud!“ pani Luise imeks.

„Kuda ma seda siis vean ütlemas?“

„Sa räägid minuga kui wälise lapsega,“ nurises Luise. „Mõtle ilka, et ma seitseteiskümmend aastat wana ja koolist väljas olen. Sul on wist juba wanatüdruku wigurid sees, ja hoiad oma tundmused seitseme pitseri all ega tihka neist oma täiskaswanud delegi sõna lausuda. Urwad sa, et mina kui pime ja kurt sugugi ei märka, kudas sa salamahti ohkad ja näost ära lõpped? Wõi pead sa mind halwaks deks, kes sinu kurwastusest osa ei wõta? Onne olin ma sinu pääle küll kade, aga nüüd lahetsen find. Waene Helene!“

Luise ilmutas oma lahetsust sel wiisil, et ta de rinnale langes ja libedasti nutma hakkas.

„Sa oled hää laps,“ jostistas Helene, de siidipehmeid juukseid silitades. „Sinu kaastundmus on aga palju ägedam kui minu walu. Ära lase oma lahetsust nii suureks minna, et see sulle enesele walu teeb, ja kõige

päält — unusta ära, et lena parun meie hää tuttav on olnud, sest tema ei tule siia enam tagasi.“

Selle pääle hakkas Luise weel langemalt nuulsuma.

„Mis teil sääl on?“ hüüdis ema kõögist.

„Meie leiname katti läinud mänuuasju taga,“ wastas Helene, kuna Luise lähtu filmi kuitatas.

Natukesel aja pärast tuli Hugo wäljast ja tõi Jostsoni kaasa.

„Mul oli õnn, et herra Jostsoniga uulitsjal kokku juhtusin,“ seletas Hugo elawamalt ja rõõmsamalt, kui see muidu tema wiis oli. „Tema tahtis meilt mööda minna, aga mina hakkasin wastu ja tirisin ta poolwägisi kasse. Nüüd wõime temale ometi lord üheskoos tänu awaldada.“

Wanemad awaldasiwad siis ka tänu, ehk küll mitu kraadi jahedamalt, kui nad seda parunile oliwad walmistanud. Luise pani tähele, et Helene filmad isemoodi soojalt särasiwad ja tume puna tema palefid kattis, kui ta noorepõlwe sõbrale lätt andis. Luise tegi suured filmad — tema waimus tärkas korraga dige asjaseisu aimamine.

„Oh sina kawal, kawal lehm!“ sosistas ta dele kõrwa ja hakkas amerikklast esimest korda terasemalt filmitsema. Selle uurimise teel jõudis kõrgema tütarlastekooli kaswandit otsusele, et Jostson jumaliku Bennoga wõrreldes küll orangutang, muidu aga kaunis külgetõmbaw ja ilmade poolest koguni „hüwitaw“ isik oli.

Jostson ei tahtnud tänuist kuuldagi.

„Birjusin heitis nalja, kui ta mind Teie poja ainjaks peastjaks nimetas,“ ütles ta naeratades. „Mina ei teinud muud, kui et seda, mis mulle paaril korral kogemata filma ja kõrwa puutus, politseile teada andsin ja teda sel wiisil digele teele juhtisin.“

Ta jutustas asjalugu lühidalt ja lõpetas sõnadega: „Magu näete, on Birjusin ise oma karme ja osawa teowiisi pärast kõige suurema tänu wääriline, kuna minu terwe oia selle kuriteo selgitamises paljas juhtumise asi on.“

„Teie olete liig alandlik,“ heitis Helene peaaegu pahaselt ja uuesti punastades wastu. „Teistele juhtub ka mõndagi, ogi nad ei pane seda tähele, ei pea midagi meeles ega leia diget siset nähtuste ja nende tagajärje wahel üles.“

„Selenel on digus,“ kiitis meister. „Kõik suured mehed on selle läbi suureks saanud, et nad juhtumisi dieeti tarvitada mõistivad. Inimese anded ei ole ju ka muud kui juhtumise asjad. . . Teie, herra Jostson, ei nõua wist mitte, et ma Teid suureks meheks peaksin tunnistama, aga Teist on juba midagi saanud ja wõib weel rohkem saada. Seda imelikum on, et Teie ennast, nagu ma kuulen, ikka weel lihtlabaselt eestlaselt peate tunnistama.“

„Kelleks siis muudu?“ imestas Jostson.

„Teie keelest ei wõiks teegi arwata, ei Teie mitte sündinud sakslane ei ole.“

„Aga mina ise ei wõi aru saada, miks ma ennast terwest elust walega peaksin läbi aitama?“

Meister Pöhlig punastas teadmata põhjuse pärast.

„Walest ei wõi juttugi olla, kui inimene ennast selle rahwa liikmeks peab, kelle keeles ta mõtleb ja kõneleb,“ ütles ta maha waadates. „Meil on siin linnas palju inimesi, kes Eesti wanematest sündinud, oma keele ja hariduse poolest aga sakslased on — ja täie digusega. Nõnda nimetatud nooreeblastest ajalehed, kuhu mina wahel nalja pärast sisse waatan, sõimawad neid inimesi kadakaslasteks ja äraandjateks, aga nende sõimulehtede kirjutajad ei tea wist ifegi, mis nad tahawad. Mis peab waene kadakaslaste siis tegema? Peab ta ennast kõigest, mis tal lapsest saadil armas ja harjunud oli, lahti ütleva, inimese joo üleüldised idealsid maha matma, maailmaleele ajemel mõne kirjandusefeta Soome murraku ainsale tarwitusele wõtma, wõil sibe-med haritud maailmaga katki kiskuma ja omale talurahwa keskest hospis uut tutwustonda otsima? Tule Jumal appil Kas siis Teie ka meid . . . see on: meie Saksa seltskonda ja selle poole hoidjaid eestlasi hütta mõistate?“

„Ei, sest see oleks ühikute inimeste hullamõistmine terwe rahwa ajalooliste elutingimiste pärast,“ wastas Jostson tõsiselt. „Niisama wähe wõin ma aga auusameelelist ajalikirjanikku hukka mõista, kui ta, oma rahwa mudasse sõtkutud ifeteadwust tõsta püüdes, wõitluse palawikus wastasele liiga teeb. Ja kui mõni wähem haritud eestlane kõiki saksa ja kadakaslaste lihtsalt maa põhja wannub, siis pole see sugugi ime — teda on wist küllalt äritatud. . . Mina ise pole palju parem kui kadakaslast, sest ma olen

oma emaleele kaugel maal peaaegu ära unustanud ja mõtlen Salksa keeles, milles ma terve koolihariduse sain, kuid eestlaseks jään ma siiski ja nõuan, et mind selle pärast keegi ei põlgaks. Paraku on aga sakslased ise varandamata teiste-põlgajad, ehk nad küll aru peatkiwad saama, et neil siin maal enam mingit tulewiku ei ole. Eestlaste käed on ju nüüd wabad ja oma tuntud wisadusega jõuawad nad aastate jooksul wististi nii kaugele, et linnades üks maja teise järel, maal üks mõis teise järel nende kätte läheb. Praegu on koolide ja ametikohtade wenestamine käsil. Koolidest tuleb uus Eesti põlw, kes Salksa haridusest midagi ei tea ja saksu ei toeta. Ühe wahel saab Eesti wanema ja noorema põlwe wahel tibe waen wältama, sest et wastastikune arusaamine puudub. See waen ei lõpe enne, kui kõik wanad surnud ja nende ilmawaade unustatud on. Uued hariduslikud mõjud teewad eestlastest uue rahwa ja wiimsel otsal näen ma ismariigi ühisi rahwamerd laenetawat, mis kõi sinnapoole kalduwad ojakesed oma rüppe kogub.“

„Teie näete kullist,“ ütles Pohlig weidi aralt. „Mina ei usu, et sakslad siit kaowad — wahemasti loodan ma, et Teie ettekuulutused minu ja mu laste eluajal täide ei lähe. Mina ei mõista neid uue aja inimesi. Nad ei leia sest kenast maailmast rauud kui wigafid, nad on ilka täis muret ja wiha, ahnust ja kadedust. Meie wanas Salksa feltskonnas oli mõnufam elada ja häid inimesi sündis siis wist rohkem. Sääli on näitufeks meie parun Benno. Tema wõiks meie pääle üle sla waadata, meid kui wõõra setsuse liitmeid wõõrastada, aga ta leiab meist meelegaad ja on meie truu sõber. . . Wõib küll olla, et ta Hugo asjas weel midagi teha ei jõudnud, aga ta on meile ka muudu hääd teinud. Ma tahaksin seda salata, aga nüüd ütlen otjekohhe wälja: kui ma paari nädala eest juures hädas olin, saatis parun mulle ilma ennast nimetamata sada rubla, ja kui mina sellest juttu tegin, ei tahtnud tema tänust ega tagasimalkjust midagi kuulda. Seda oleks mõni eestlane waewalt teinud.“

„Teie saite paari nädala eest postiga sada rubla?“ küsis Jostion isearalikus ärewuses.

„Jah, ja olen raha auufasti ära tarwitanud.“

„Olete Teie sarnaseid saadetusi wiimisel ajal rohkem kui üks lord saanud?“

„Üks ainuke lord — õnn ei ole ju paraku nii seltsi-armastaja kui õnnetus,“ ohlas Pöhlrig.

„Ja Teie arwate, et noor parun Stern-Himmels-hausen selle raha saaja on?“

„Muidugi, sest teisi nii helbeid sõvru mul praegu ei ole.“

„Kahju küll, aga ma pean Teie seletama, et Teie elskarwamises olete. Mitte parun Stern-Himmels-hausen, waid minu õnnetu onu Langberg saatis Teile paari nädala eest sada rubla.“

Terwe Pöhlrigi perekond oli kui pilwist kuttunud.

„Langberg!“ kogelbas meister päris kohkunult. „See on täiesti wõimata asi.“

„Aga siiski tõde — ma tean seda onu enese juust,“ kinnitas Jostson.

„Wõimata, wõimata!“ hüüdis Pöhlrig pääb raputas-des. „Wana kitiipung ei tahtnud mulle ju kopikatgi lae-n a t a, kui ma teda palumas käisin, ja peaks siis korraka sada rubla k i n k i n u d olema. . . Aga kes teab?“ Ihas meister alandatud häälel juurde. „Tema oli iga-pidi iseäralik inimene, täis konksusid ja keerusid. On ta selle wiimse weidruse tõesti ära teinud, siis palun loit tema kohta belbud halwad sõnad andeks. Auu tema mälestusele.“

Toas wälitas mõned minutid pühalik waitus. Koos-olijate meelest oli, kui tõuseks tapetud kaupmehe kaebaja waim hauast ja wõtaks nende teisel filmapilguks aset. . .

Jostson oli esimene, kes raske tundmuse enesest ära raputas.

„Nagu näete, ei tule siis mitte loit hädused Saksa seltskonnast, waid wahel ka säält, kust seda kõige wähem oodetakse,“ ütles ta naeratades.

„Langberg oli kadakasjaks,“ pani Pöhlrig weidi kart-likult wastu. „Tema ei rääkinud tuttawatega ialgi muud kui Saksa keelt.“

„Jah, nagu praegusel ajal wiist loit enam wõi wähem haritud eesilofed, kuid oma Gesti werd ei salanud ta ka mitte. . . Aga eks see ole weider, et inimene siin maal peaaegu sammu ei wõi astuda, ilma et ta rahwuslise küsi-muse üle ei lomistaks? Waadake, kuda päite kutsub ja

meelitat: tulge wälja, inimeselapsed, unustage tülid, maitske maailma ilu! Mis Te arwate, meister, kui kord lätte wõtaksime ja kõige perega sest kitsamüüriliseft ja kitsarinnaliseft linnast wälja lendaksime — ütlerne Kofele wõi Piritale? Mina muretsen sõiduriistad ja wastutan kõige lahju eest, mida päewa raiskamine sünnitab. Kas olete nõuus?"

Olbi nõuus.

"Aga minu tunnid?" muretses Helene.

"Pole wiga," waigistas Jostson. "Mina astun homme Teie ajemele ja annan kõik tunnid lahewõrra."

Helene nitutas tergemeelselt pääd: "Olgu siis pääle, kuid Teie süüts jääb, kui ma leiwateenistuse kaotan."

"Teie eest wastutada oleks minu armsam kohus," wastas Jostson, mispääle Helene firmi taha kadus.

Kuna teised endid wäljasõidule walmis seadsiwad, juhatas Jostson kats lahkehobuse woorimeest maja ette. Uhes trostas wõtsiwad wanad Põhligid ja Selma, teises Hugo oma wanemate õdedega ja Jostson istet. Helene ja Jostson istusiwad teine teise wastas ega wõinud kumbgi parata, et nende põlwed wahel, kui tee halwaks läks, kokku puutusiwad. Ameriklane ei palunud neil kordadel wabandust ja Helene surus ennast ilka kärmesti trosta tagaselja külge. Nad rääkisiwad teine teisega wähe, kuna muridu nii nuller Hugo ja murtud südamega Luise kui ümber wahetatud oliwad ja kui warblased wadistasiwad. Mõlemad leidiwad amerikkasest kaswawat meeleshääd ja andsiwad temale wähe mahti, seda toredat waadet maitsta, mis ennast Narwa maanteel linnast wälja sõitjale awab. Ohl oli imefelge, nagu ilka sügise poole. Renal ja soojal augusti-kuu päewal säras loodus ses iseäralises ehtes, mida ta just närtsimise eel ilmutada armastab. Zuba elustasiwad üksikud kollased täpid rohelist lehemetsa Kadriorus ja Lasnamäe külgedel. Tumesinist taewast truuwilt peelitades, hingas teiselpool rahuline merelähe, mille piiril Wiimse poolsaar, Bulff ja Kaisaar lauguse kerges udus sinasiwad.

Meie lustisõitjad lasiwad endid parweiga Piritajõe üle wedada, jätsiwad woorimehed trahteri juurde maha ja läksiwad Koostrimetsa jalutama. Oksametja peenile lõhn

ja paradiskiline rahu mõju siwad, nagu ilka, joowastawalt linnalaste pääle. Meister Pöhlig publes täie kõriga Mendelssohni laulu „O Thäler weit, o Höhen“ laulma, mida ta kui endine „Männergesangsvereini“ tegewiltege weel hästi mäletas. Emand surus ennast õrnalt abitaaja külge, temale sofinal neid armsaid aegu meelde tuletades, mil nemad kui jõukad kodanikud weel Rosel suwelortertit pida siwad ja siin paigus tihhi jalutamas käisiwad. Neid patku waadeldes jäiwad mõlemad teistest maha. Tosine Hugo ja auuline Luise loopi siwad teine teisi puuokstega ja samblatükidiega, kus juures Luise imelikult osawusega ilka sihi mõdda wis'as, ise kannataja osa mängides. Selma nägi orawat ja awaldas kirjlist soowi puu otsa ronida. Loo malest suure kikkamise ja naeruga taga kihutades ek si siwad loil kolm kaugele metsa siise.

Helene ja Jostson seisata siwad jõe kõrgel kaldal ja filmi si siwad wastas olewat orukilge, kus Tallinna raha meeste toredad suwemajad roheliste puude wahelt pat si siwad. Uhe maja pääle jäi Helene piik lauemini puhtama, kuna mõni naljakas mõte tema filmi seespoolt walgustas.

„Mis mõte Teil praegu on?“ küsis Jostson, kes enam felt si lise peenikest jooneid kui Maarja oru kuuljat ilu imet ses.

Helene näitas nävuga maja poole, mis tema tähelepanemist oli aratanud: „Waadake, see on suurkaupleja Stewardi omandus, kus ta kõdige perega igal suwel aset peab. Tema tütreaga olla, nagu ma kuulsin, noor parun Stern-Himmelshausen kihlatud. Mulle tuli naljakas mõte, et parun praegu sääl olla ja meid siin näha wdiks.“

„See parun näitab seisuste waheseintest tõesti wähe lugu pidawat,“ tähendas Jostson pilwiselt.

„Breili Steward on ilus ja suure wara pärija,“ seletas Helene.

„Ja B. nnokene on auus, aga lehw rüütel,“ täten das Jostson, kelle rind Helene rahuliste sõnade juures imelikult rõdmust wai sus. „Rahu tema waremate tundmuste pörmule! . . . Mu meelde tuleb teine maja kauges Ameri kas, mis peaaegu sedasama laadi on ja niisamuti kõrgel jõe kaldal seisab. Sääl elutseb ühik poisimees, kes dieti

ei tea, mis enesega pääle hakata, ja kes sellepärast rahutult kui igawene juut ühest maailma nurgast teise rändab."

"Mis tal wäetil siis wiga on?" päris Helene oswõtlikult.

"Temal pole seltsilist, kes teba armastuse sidemetega paigale tõidaks. . . Aga mul pole aega mõistustõnu treida. Preili Helene, ma armastan Teid lapsepõlwest saadil ja panen oma terve õnneigatsuse lihtja küsimise sisse: kas tahate mulle naeseks tulla?"

"Ma olen liig waene," ümises Helene kahwatades. Ameriklane lõi käed meeletult kokku: "On see ka kellegi talitus?"

Helene palebesse asus järt järgult rohkem karwa, kuna ta mõteldes enese ette maha wahtis. Korraga tõstis ta oma pilad, tumedad ripsekarwad kui tundmisi warjawa eesriide üles ja tema suurtest filmadest sätas nii palju magusat õnne ja õnne tõotust, et Jostson selgemat wastust ei wõdanud, waid kui õige Amerika karu neiu kenast päästi kinni jatis ja oma karwase suu tema uhtete, weel ühestigi meeserahwast puudutatud huulte külge surus. Helene ei tõrkunud wastu. . .

Räsi läes ootastwad nad, kuni wanemad ligi jõudistwad. Need tegiwad suured filmad. Kui Jostson neilt Helene kätt palus, walas pehme südamega emand pisaraid ja õhkas, tütre ümbert tõwasti kinni hoides: "See Amerika on ju nii hirmus kauge!" — kuna meister Pohlrig pool mustralt ütles: "Teie, armas Jostson, ei ole küll meie maailma inimene, aga mis parata? Helene on minu lastest kahtlemata kõige torgem. Mis tema teeb, peab hästi tehes olema. Amerika ei ole ka weel mitte kuu pääl — wahesti peaseme meiegi weel lord sinna."

"Ja meie tuleme Teid kõige hiljemalt aasta pärast waatama — eks ole tõsi, Helene?" ütles Jostson.

Helene nikutas tummalt pääd — ema nutt oli ka tema külge hakanud.

Suurt uudist kuuldes oliwad Hugo, Luise ja Selma esiotsa weidi kohmetanud, et Helene, nende abiema ja kõige parem mängusõber, nüüd korraga neist kaugemale ära pidi minema. Siis aga raputas esmalt Hugo päris mehe moodi tulewase demehje kätt ja Selma kannatas punastades, et

Josson teda kõrgesse tõstis ja muutus, mispääle wäite neiu salamahiti suud pühtis. Luisse ütles Jossonile õnne soowides: „Teie saate eestlujulise abitaasa,“ — ja Helenele jostistas ta kõrwa sisse: „Mõtle, mina loolittene kahtsefin find Benno värast! Dota aga — seda pimesitu mängu ma sulle nii pea andeks ei anna. Ma hakkän ise sinu veigmeest armastama!“

„Kas esimene tuju juba möödas?“ wastas Helene niisamuti jostinal.

Luisse jäi wait ja surus käe pool teadmata wastu rinda, nagu käiks säält wiimne waluwool läbi.

Ja Põhligi mõislikul ettepanekul lõpetati seks korraks jalutamine ja mindi trahterisse lõunat wõtma ja kihlust pühitjema. Josson andis peremehele nelja filma all käju, erakambri lauda katta ja kõige paremat pääle panna, mis iganes jaadawal oli. Sõõgi ajal läksiwad meistri leiged tundmused tulewase wäimehe wastu järk järgult soojemaks ja muutusiwad peaaegu auutartujeks, kui lõputorral punase päaga schanpanjapudel walges jääkapis lauale ilmus. Teise klaasi järldusel ei suutnud meister ennast taltsutada — waimustus sundis teda üles tõusma ja lauakõnet pidama. Harjunud wiisil tuletas ta mööda läinud aegade ilu meelde, terwitas pruutpaari ja lõpetas loitawate sõnadega: „D gu need pühad sidemed, mis teid, mu armiad lapsed, nüüd ühendawad, hiilgawaks eestlujaks meie kalli Balti kodumaa rahwastele, et nad üks teiejele enam ja enam läheneksiwad, ühisjeks Saksa-Balti rahwajeks kolla sulaksiwad ja meie wana, aga weel uhelelt lehwima kulturalipu all iluduse ja hääduse rada kõnniksiwad, mis tähtede poole üles wiib. Meie pruutpaar elagul Hurra!“

Sel filmapilgul tõugati puhweti poolt üks lahti. Keegi halwas riides noor mees, kelle nägu kahtlaselt punetas, ilmus läwel ja lallitas wõltsimata maakeeles: „Eks ma deknud — kes see muu siin illa lõugab, kui minu auus onu Jüri Poolit. Nägin teid, kui ta oma troosiga siia tuli. Tema tola ei taha tugulast tunda . . . haahaha! Ise joofsis pool pühata külast linna, aga nüüd on tema jaks ja prassib jakske kambri. . .“

Palumata wõdras kadus läwelt niisama ästisti, kui ta ilmunud oli — sõbrad wdi teenijad rebisiwad ta säält

ära, kuid tugew jalahoop raskatas siiski weel wastu seinä. Jõhson largas üles ja leeras usse luffu.

Meister Põhlig oli näost lubjatud seinä karwa ja wärises kõigest kehast. Ta oli kolli näinud. Tema elu-aegne saladus oli toore läe läbi päewawalgele ristud, lõhknud omaste ette wälja laotatud. . . Kambris walit- ses kõiki rõhuv wailus.

Kui meister estimesest rhatufest toibunud oli, küsis ta, ilma kellegi otša waatamata: „Kas kuulsite, mis see inimene rääkis?“

„Mis joodiku loriist kuulata?“ püüdis Jõhson teda waigistada.

„See ei olnud lori,“ ütles Põhlig taja ja kurwalt. „See noormees on minu lihane wennapreg, keda ma enesest eemal hoidsin. Ta rääkis tõtt . . . Jah, mina olen tõesti Jüri Põolitik, olen Eesti külast paljajalu linna tulnud ja ise ennast jaksaks teinud. Kas kuulete, lapsed? Teie ema on puhtawerb jakslane. Tema teadis kõik, aga ta mõistis mind ja oli wait. Ma tahtsin ennast edasi aidata ja oma lastele hääd teha. Müüd on kõik wäljas. Ma ei wõi ega taha enam waletada, kuid õnnelikult ei tee mind see tõde ka mitte. Mis inimesele luusse ja lihasse on kaswanud, sellest ei saa ta enam lahti. Mõistke nüüd lõhut!“

Keegi ei mõistnud lõhut. . .

*

Estimene lumi oli juba maas, kui Tallinnast kaks noort abielupaari pulmaretile läksiwad. Ohtuse rongi eel kubises Balti raudtee waksal inimestest; isegi estimese klassi jaal oli neid puupüsti täis. Wist suurem osa kõigist oli noori inimeste teele saama tulnud, kuid ühel paaril oli saatjaid palju rohkem kui teisel. Parun Benno Stern-Himmelshauseni ja tema õitswa nooriku ümber surus ennast arwurikas seltskond tihedalt kokku — suuremalt jaolt linna suurkauplejad, konsulid ja literadid oma peredega. Mõisniku-sethuse asemikud puudusiwad peaaegu täiesti — need ei armošta finise aadeliwere folkimist. Sellest hoolimata ilmutas wana parun Stern-Himmelshausen hääd tuju, leerutas oma pikki wurrusid ja heitis Tallinna kontoristidega labusat nalja. Ta ei wõinudgi muud kui hääs

tujus olla, sest wõlauskujad näitawad nüüd ristiinimeste pikka meelt ja wanad päewad ei teinud temale enam kolli. Wana paruninna loikas kaupmehed-prouade meelituste juurde weidi kannataja näo ja jagas neile harwa mõne sõna mola otjast. Benno näost paistis kerge tüdimus, kuna tema noor abikaasa õnnest sãras ja kui linawãstrik wadistas.

Jostsoni ja Helene ümber seiswad ainult omakised ja mõned Põhligi perekonna lähemad tuttawad. Laulatus oli kogu waikselt ära veetud. See oli Helene soow, millest ta ei taganenud, ehk küll isa Põhlig, Luisse ja nende meelehääls ka Jostson hoopis teisi laadi pulmapidu plaanistawad. Helene seisis ka tavalise pulmareisi wastu ja awaldas suurt igatsust Amerika jõe kaldal seiswa maja järele, kuid selle poolest jäi Jostson kangelaele, üteldes: „Amerika ei joolse meie eest ära ja meie ei tee suurt konksu, kui Itaaliast läbi läheme. Sãäl soendame endid looduse ja kunsti pãitsepõistel, enne kui siit külmasi tulles külmasse pesasse poeme.“

„Kus sina oled, sãäl pole külma,“ meelitas Helene ja — andis järele.

Hugo, kes nüüd juba õemehe sobitusel Peterburi konserwatoriumis õppis ja pulmaks koju oli tulnud, kirjutas küll Itaaliasse kaasa, aga teda ei wõetud, waid kãsti wirgalt õppida.

Wakjalis seiswad mõlemad pulmaseltsid üks teigest kangel ega puutunud mingil wiisil kokku. Kui Benno lord endiste tuttawate ligidale sattus, kergitas meister Põhlig kübarat. Benno tegi niisama ja lãis sõna lausumata mõbda. Näitas, kui ei paneks ta teisi perekonna-liikmeid tãhele.

„Beaks ta tõesti upjatam olema, kui mina arwasin?“ pomises Põhlig.

Luisse kirjutas Abedalt mõkki ja Selma ajas oma õmargused lapsesilmad imestades laiali. Jostson ja Helene waatastiwad kui kãsu pãale teine teise filma ja naeratastiwad mõlemad.

„Mis inimesed need on, keda sina praegu teretastid?“ küsis noor paruniproua, kui Benno tema juurde tagasi tuli.

„Kellest ja rãagid?“ loõmas Benno. Tema mõtted oliwad laiali.

„Sa teretastid praegu ühte herrad, kes näo poolest minu isa kalfikwend wõiks olla. Kes see on?“

„Ah soo — see on rättsepp Pöblig . . . Ta on mulle täõõb teinud.“

„Aga need teised? Mind huwitab see ilus noor naesterahwas, kes reisiriideid kannab ja oma kawaleriga nii maha on.“

„Ei tunne,“ kogeldas Benno kahwatades.

„Ma wean kihla — see on noor abielupaar, nagu meiegi,“ padras elaw noorik edasi. „Meesterahwa nagu on nii tuttav — kus peaksin ma teda näinud olema?“

„Sa nägid teda meie majas paari kuu eest,“ ütles paruness Elise. „Tema on ju seesama häa inimene, kes Benno merest wälja tõmbas.“

Noor proua löi enesele käega vastu otsaesist: „Jah, jah, tõsi — nüüd ma mäletan. Tema jutustas sääl naljakaid lugusid ja ütles enese Amerikast olewat. Wähest tuli ta siia naest kostima ja ongi hästi nägusa leidnud — sääl pole waidlemist.“

Noorik hakkas teise nooriku ülikonda sõnarikkalt kritiseerima. Ka Elise pilk wiibis mõtlewalt Helene pääl.

„Sa ei näita oma elupeasijat enam tundwat,“ ütles ta wenuale tasakesti: „Kas mitte wähest . . .“

Elise ei lõpetanud. Benno pööras näo ära. Tema põsest oli näha, et ta hambad kokku pigistas.

Siimene kell. Saalis tellis wäljatõttamise kihin ja kahin.

Palmareisijate tarbeks oli ühes ja sessamas esimese klassi wagunis kaks iseäralikku osakonda walmis seatud. Ühes wälkas kuni teise kellani wali sõnakõmin, musutamine ja kõige häa soowimine, kus juures noore paruninna hele hääl teistest üle läis.

„Mõtlege,“ hüüdis ta muu seas; „see teine noorpaar reisib meiega ühes wagunis! Wististi saame teel tutawaks — noorik on wäga mu meele järele.“

„Ei, meie ja nende wahel ei tohi nüüd ega edespidi mingit tutwust olla — kas kuuled?“ wastas Benno selle pääle tafa, aga kindlasti.

Teisest waguniosast kuuldus tafane nutt. Sääl jättis Helene Jostson ema ja õdesid Jumalaga.